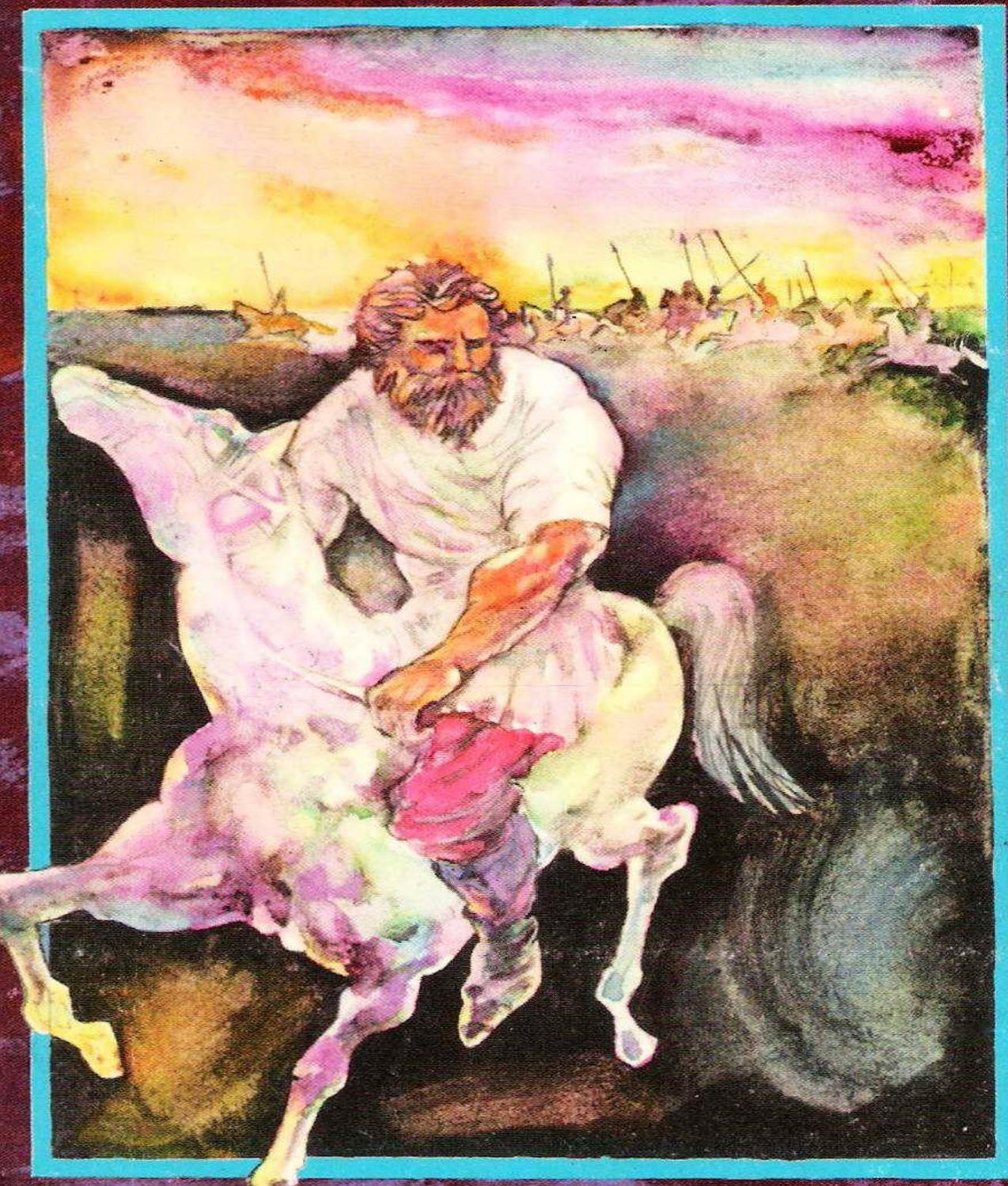

ЖУЛ ВЕРН

МИХАИЛ СТРОГОВ

ЖУЛ ВЕРН
МИХАИЛ СТРОГОВ
ТАЙНСТВЕНАТА МИСИЯ НА
ЕДИН ЦАРСКИ КУРИЕР В
АЗИЯ (ПЪРВА ЧАСТ)

Превод: Светлана Иларионова

chitanka.info

Безвремието на Азия. Могъществото на Руската империя е застрашено. Предвождани от лукавия хан Феофар, татарските орди нахлуват в Сибир. Животът на великия княз е в опасност, а телеграфните връзки са прекъснати... Нужни са ум и сърце, за да прекосиш завладените земи, да преодолееш множество препятствия и да опиташ да спасиш княза и може би целостта на Русия. Царският куриер Михаил Строгов е единственият, който дръзва да се впусне в толкова рисковано начинание. Какви премеждия го очакват? Ще изпълни ли той тайната мисия? И дали по своя път няма случайно да срещне любовта? Мнозина навярно си спомнят приключенията на Михаил Строгов от едноименния филм. Сега пред вас е първоизточникът — незабравимият роман на Жул Верн. Историческите събития са само фон на увлекательното повествование, в което след безброй перипетии верността, мъжеството и любовта възтържествуват над измената, насилието и подлостта.

ГЛАВА I

ПРАЗНЕНСТВО В НОВИЯ ДВОРЕЦ

— Ваше величество, нова телеграма!

— Откъде?

— От Томск.

— След този град линията прекъсната ли е?

— Да, от вчера.

— Продължавай да телеграфираш в Томск, генерале, и ме дръж в течение.

— Слушам, ваше величество — отговори генерал Кисов. Този разговор се водеше в два часа през нощта, в разгара на празненството в Новия дворец.

През цялата вечер военната музика на Преображенския и Павловския полк свиреше без отдих полки, мазурки, шотландски танци и валсове, подбрани измежду най-добрите в репертоара ѝ. Танцуващите двойки се рояха до безкрай, изпълвайки великолепните зали на двореца, издигнат близо до „Стария каменен дом“ — някогашна сцена на ужасяващи драми, тази вечер разбудена отново от ехото на кадрилите.

Хофмаршалът имаше доста помощници в многобройните си задължения. Великите князе и техните адютанти, дежурните камерхери и дворцовите офицери сами ръководеха танците. Великите княгини, обсипани с диаманти, и придворните дами, нагиздени с най-празничните си дрехи, служеха за пример на съпругите на висшите офицери и сановници от древния „белокаменен град“. А когато отекнаха началните тактове на полонезата и гостите с всянакъв ранг запристигаха в това тържествено шествие, придобиващо на такива празници значението на национален танц, смесицата от дългите, украсени с дантели рокли иискрящите от отлиния униформи разкри пред очите неописуема гледка. Блясъкът ѝ се подсилише от светлината на безброй полилии, която, отразявайки се в огледалата, засияваше още по-ярко.

Обстановката в огромната зала, най-хубавата от всички в Новия дворец, не отстъпваше по достойнство на великолепното шествие от високопоставени особи и прекрасно облечени дами. Богато украсеният таван с позлата, вече потъмняла от патината на времето, бе сякаш осеня със светлинки. Пищно надиплените брокатени завеси се обагряха в топли тонове, които се пречупваха в гънките на тежката тъкан.

Светлината, обляла залите, струеше като отблъсък от пожар през широките сводести прозорци и макар приглушена от леката мъгла навън, се открояваше в обгърналата искряща дворец нощ. Този контраст привличаше вниманието на гостите, които не танцуваха. Застанали под прозорците, те съзираха тук-там в мрака смътните очертания на няколко високи камбанарии. Виждаха как под украсените със скулптури балкони пристъпват мълчаливо многобройни стражи, положили хоризонтално пушките си на рамене, а в отражението на светлината островърхите им каски изглеждаха закичени с огнени пера. Дочуваха и стъпките на патрула, който удряше крак по каменните площи може би по-ритмично и от танцуващите в залата. От време на време виковете на часовите отекваха от пост на пост или пък, извисявайки се над акордите на оркестъра, прозвучаваше зов на тръба.

Още по-ниско, току под фасадата, в сноповете лъчи се очертаваха тъмни грамади. Бяха кораби, поели надолу по течението на реката, чито води, осияни от мъждукащите светлинки на фенерите, миеха най-долните стъпала на терасите.

Най-важната личност на бала, този, който бе устроил празненството, и към когото генерал Кисов се бе обърнал почтително, като към монарх, бе облечен в обикновена офицерска униформа на егер. Това не беше каприз, а навик на човек, който не отдава значение на блъскавите одежди. Дрехите му се отличаваха от пищните костюми наоколо, а той се показваше в този вид дори пред свитата си от грузинци, казаци и лезгинци — красиви конници във великолепни кавказки униформи.

Този висок и приветлив човек, наглед спокоен, но с угрижено лице, се присъединяваше към гостите, като почти не разговаряше. Той не обръщаше внимание на жизнерадостното бърборене на младежите и на сериозните разговори на висшите сановници или на членовете на дипломатическото тяло, които представляваха най-големите държави в

Европа. Двама-трима от тези проницателни политици — по природа психолози — явно забелязаха тревожното изражение на своя домакин и макар да не се досещаха за причината, никой не дръзна да го разпитва. Във всеки случай нямаше съмнение, че офицерът в егерска униформа се старае неговите тайни грижи да не помрачат празненството. И понеже той беше един от малцината владетели, на които почти цял свят е свикнал да се подчинява, веселието не стихна нито за миг.

След като съобщи за телеграмата от Томск, генерал Кисов зачака заповед да се оттегли, но офицерът мълчеше. Той взе телеграмата, прочете я и лицето му помръкна още повече. Дори посегна неволно към сабята си, а после вдигна ръка към очите си и ги закри за миг, сякаш бе ослепен от блъсъка на лампите и се нуждаеше от тъмнина, за да се вгледа по-добре в себе си.

— Значи — подхвана той, като отведе генерал Кисов до един прозорец — вече нямаме връзка с брат ми, великия княз?

— Нямаме, ваше величество, и се боя, че скоро телеграмите не ще могат да преминават сибирската граница.

— Но нали войските от Приамурския край, Якутска област и Задбайкалието са получили заповед да се отправят незабавно към Иркутск?

— Заповедта беше дадена в последната телеграма, която успяхме да изпратим отвъд Байкал.

— А имаме ли все още пряка връзка с Енисейска, Омска, Семипалатинска и Тоболска губерния, както в началото на нашествието?

— Да, ваше величество, телеграмите стигат дотам и ние сме сигурни, че досега татарите не са прекосили Иртиш и Об.

— Има ли някаква вест за изменника Иван Огарев?

— Няма — отговори генерал Кисов. — Директорът на полицията не знае със сигурност дали е преминал границата.

— Незабавно изпратете описанието му в Нижни Новгород, Перм, Екатеринбург, Касимов, Тюмен, Ишим, Омск, Еламск, Коливан, Томск и във всички пощенски станции, с които все още имаме връзка.

— Заповедите на ваше величество ще бъдат изпълнени начаса — отвърна генерал Кисов.

— И запазете в тайна всичко!

Генералът кимна почтително в знак на съгласие, поклони се, после потъна сред множеството и скоро незабелязано си тръгна.

Офицерът постоя замислен, а когато отново се присъедини към многобройните групички от военни и политици, пръснати навред из залите, лицето му бе възвърнало изгубеното за миг спокойно изражение.

Въпреки всичко, важното съобщение, предизвикало този разговор, не беше останало в тайна, както смятала офицерът и генерал Кисов. Наистина за това не се говореше официално, нито неофициално, тъй като бе заповядано „да не се развързват езиците“, но неколцина високопоставени личности бяха повече или по-малко осведомени за събитията оттатък границата. Във всеки случай онова, което те не знаеха със сигурност и за което не се споменаваше дори между членовете на дипломатическото тяло, се обсъждаше тихично от двама души на приема. Макар и да не носеха мундири или ордени те, изглежда, разполагаха с доста сведения.

Как, по какъв начин и с какви средства тези двама простосмъртни се бяха сдобили с недостъпна и за най-изтъкнатите особи информация, не би могло да се каже. Дали притежаваха пророческа дарба, или умееха да предвиждат? Бяха ли надарени с допълнителни сетива, които им даваха възможност да надзърят отвъд тесните граници на човешкия взор? Някакъв особен нюх ли имаха, за да надушват най-старателно укриваните новини? Или пък природата им се беше променила благодарение на дълбоко вкоренения навик да живеят от и чрез информация? Би могло да се допусне и това.

Бяха англичанин и французин, и двамата високи и слаби — единият мургав като провансалец, другият червенокос като ланкаширски благородник. Строг, флегматичен, скъп на думи и движения, англичанинът говореше и жестикулираше, сякаш тласкан от пружина, задействаща се на определени интервали. Тъкмо обратното — жив и буен, гало-римлянинът се изразяваше едновременно с устни, очи и ръце и можеше да предаде мисълта си по двайсет различни начина, докато събеседникът му сякаш знаеше само един, запечатан като клише в съзнанието му.

Тези различия във външността им можеха лесно да се забележат и от най-разсеяния човек, но един физиономист, вглеждайки се по-отблизо в двамата чужденци, категорично би определил в какво се

изразява тяхната противоположност, защото ако французинът си отваряше очите „на четири“, англичанинът беше „целият в слух“.

Наистина с времето зрението на единия се беше усъвършенствало по особен начин. Зениците му бяха придобили острата чувствителност на фокусниците, дето разпознават някоя карта само по замаха, с който се цепи купчината, или пък единствено по разположението й, останало незабелязано за другите. Французинът притежаваше в най-висока степен това, което се нарича „зрителна памет“.

Тъкмо обратното, англичанинът сякаш беше специално устроен да слуша. Ако нечий глас му направеше впечатление, той го запомняше и щеше да го разпознае след десет или двайсет години измежду хиляди други. Несъмнено ушите му не бяха толкова големи и нямаха способността да мърдат, както при животните. Според учените обаче човешкото ухо е само „прилизително неподвижно“, така че един естественик несъмнено би забелязал как ушните миди на англичанина се изопват, огъват и извиват в стремежа си да уловят и най-слабия звук.

Трябва да се отбележи, че съвършените слух и зрение на двамата мъже им служеха чудесно в професията, защото англичанинът беше кореспондент на „Дейли телеграф“, а французинът бе дописник на... На какъв или какви вестници — не казваше, а питаха ли го, шеговито отвръщаше, че си пишел с „братовчедката Мадлен“. Всъщност под лекомислената външност на французина се криеше един проницателен и хитър човек. Скачайки от тема на тема, той никога не издаваше желанието да се узнае нещо ново. Бъбривостта дори му помагаше да премълчава определени неща и в действителност той бе дори по-сдържан и потаен от английския си колега.

И сега, в нощта на 15 срещу 16 юли, двамата присъстваха на приема в Новия дворец в качеството си на журналисти, които се стремят да осведомяват най-подробно своите читатели.

От самото себе си е ясно, че и двамата бяха отدادени страстно на своята мисия в този свят и че обичаха да се впускат като невестулки по следите на най-неочакваните новини. В името на успеха те не се плашеха и стъпсваха пред нищо и притежаваха неуязвимото хладнокръвие и истинската храброст на професионалистите. Същински жокеи в лова на информация, те прекрачваха плетищата, прекосяваха реките, прескачаха препятствията разпалено, като

чистокръвни бегачи, които искат да пристигнат „наистина първи“ или да умрат.

Вестниците, за които работеха, не жалеха за тях пари — най-сигурното, най-бързото и най-съвършеното известно досега средство да се сдобиеш с информация. Трябва да се добави също, че за тяхна чест нито единият, нито другият се ровеха в личния живот на хората и действаха единствено, когато биваха засегнати държавни или обществени интереси. С една дума, те се занимаваха с така наречените тогава „политически и военни репортажи“.

И все пак, наблюдавайки ги отблизо, ще видим, че през повечето време те разглеждаха събитията и най-вече последиците от тях от особен ъгъл, като всеки ги оценяваше по свой собствен начин. Би било неуместно обаче да се порицават за това, тъй като се трудеха съвестно, без да се щадят, и напълно заслужаваха възнаграждението си.

Френският дописник се наричаше Алсид Жоливе. Името на английския кореспондент беше Хари Блаунт. Те се срещнаха за първи път на празненството в Новия дворец, което трябваше да опишат във вестниците си. Несходството в характерите им, както и професионалната ревност, несъмнено ги отблъскаха един от друг. Те обаче не се отбягваха, а се стараеха да се поразпитат за последните събития. От онова, което единият бе пропуснал, другият би могъл да извлече полза и техните интереси дори им налагаха да бъдат заедно, за да се наблюдават взаимно.

Тази вечер и двамата бяха нащрек. Във въздуха действително се усещаше нещо.

— И само зрънце истина да има във всичко това — си казваше Алсид Жоливе, — пак си струва труда.

Мигове след като генерал Кисов излезе, двамата кореспонденти непринудено завързаха разговор, опипвайки почвата.

— Наистина, господине, празненството е очарователно — любезно, по типично френски маниер, отбеляза Алсид Жоливе.

— Вече телеграфирах: „Блестящо!“ — отвърна сухо Хари Блаунт, употребявайки думата, с която един гражданин на Обединеното кралство обикновено изразява възхищението си.

— Въпреки това — добави Алсид Жоливе, — аз сметнах, че трябва да обърна вниманието на моята братовчедка...

— Вашата братовчедка ли? — прекъсна изненадано Хари Блаунт своя колега.

— Да... — подзе Алсид Жоливе. — Моята братовчедка Мадлен... С нея си кореспондират! Тя обича да ѝ съобщавам новините бързо и точно. Та сметнах за нужно да обърна вниманието ѝ върху факта, че по време на приема като че малко облаче помрачи лицето на владетеля.

— На мен пък то ми се стори сияещо — отвърна Хари Блаунт, който явно не желаеше да изрази мнението си по този въпрос.

— И естествено вие го накарахте да „засияе“ в колонките на „Дейли телеграф“.

— Точно така.

— Господин Блаунт, спомняте ли си какво се е случило в Закрет през 1812 година?

— Спомням си, сякаш съм бил там, господине.

— Тогава знаете, че в разгара на някакъв прием, на император Александър му съобщили, че авангардът на Наполеон е преминал Неман. Все пак императорът не напуснал бала и въпреки изключително важната новина, която би могла да му струва империята, не проявил ни най-малък признак на беспокойство...

— Както стори и нашият домакин, когато генерал Кисов му съобщи, че телеграфните жици от границата до Иркутска губерния са прекъснати.

— Значи тази подробност ви е известна!

— Да, известна ми е.

— Що се отнася до мен, трудно бих могъл да не я науча, тъй като последната ми телеграма стигна до Убинск — отбеляза Алсид Жоливе с известно задоволство.

— А моята — само до Красноярск — отговори също тъй доволно Хари Блаунт.

— В такъв случай знаете, че на войските в Николаевск са изпратени някои разпореждания?

— Да, господине, по същото време, когато казаците от Тоболска губерния са получили по телеграфа заповед да съсредоточат силите си.

— Уверявам ви, господин Блаунт, че знаех за тези мерки и не се съмнявайте, че още утре милата ми братовчедка ще научи нещичко.

— Точно както ще го научат и читателите на „Дейли телеграф“, господин Жоливе.

— Така! Като виждаш какво става!...

— И като чуваш какво се приказва!

— Интересно ще е да се проследи този поход, господин Блаунт!

— И аз ще направя точно така, господин Жоливе.

— Тогава е възможно да се срещнем отново на някое място, което може би няма да е така безопасно, както паркета в тази зала.

— Не толкова безопасно, но...

— Но не и толкова хълзгаво — отговори Алсид Жоливе и подхвани колегата си в мига, когато той, оттегляйки се, изгуби равновесие.

С тези думи двамата кореспонденти се разделиха, доста доволни, че в крайна сметка, единият не е изпреварил другия. Всъщност и двамата бяха по една и съща следа.

Точно тогава вратите на стаите в съседство с голямата зала се разтвориха. Многобройните маси там бяха отрупани с великолепни прибори и със скъпи порцеланови и златни съдове. На централната маса, запазена за князете, княгините и членовете на дипломатическото тяло, блестеше един безценен шедъровър на златарското изкуство, произведен в Лондон, а край него, в светлината на полилеите, искрещеше най-възхитителният сервис, излязъл някога от фабриките в Севър.

Гостите в Новия дворец се отправиха към стаите, за да вечерят.

В този миг генерал Кисов, който се бе върнал, приближи бързо до офицера с егерска униформа.

— Какво става? — попита припряно той, както първия път.

— Телеграмите не стигат вече до Томск, ваше величество.

— Незабавно изпратете куриер!

После офицерът премина от голямата зала в друга просторна стая до нея. Това беше разположен в крилото на Новия дворец работен кабинет, обзаведен твърде скромно с мебели от стар дъб. По стените висяха картини, между които и няколко платна от Хораций Верне.

Офицерът отвори рязко прозореца, сякаш до дробовете му не стигаше кислород, и излезе на терасата, за да вдиша чистия въздух на хубавата юлска нощ.

Пред очите му се простираше окъпана в лунната светлина крепостна стена, която опасваше две катедрали, три двореца и един

оръжеен склад. Около нея се очертаваха три отделни градчета — Китай город, Белой город и Земляной город — огромни европейски, татарски и китайски квартали, над които се извисяваха кули, камбанарии, минарета и кубета на триста църкви със зелени куполи и сребърни кръстове най-отгоре. Малка лъкатушна рекичка проблясваше тук-там на лунните лъчи. Всичко това образуваше странна мозайка от разноцветни сгради, вместена в обширно пространство от десет левги.

Тази река беше Москва-река, градът беше Москва, крепостната стена — Кремъл, а офицерът с егерска униформа, който скръстил ръце и дълбоко замислен, дори не чуваше шума от Новия дворец, беше руският цар.

ГЛАВА II

РУСИ И ТАТАРИ

Царят напусна неочеквано залите на Новия дворец, тъкмо когато приемът за граждансите и военните управници и най-знатните московчани беше в разгара си, защото отвъд границите на Урал ставаха сериозни събития. Вече нямаше съмнение, че страшно нашествие заплашва да откъсне от Русия сибирските губернии.

Разположена на петстотин и шейсет хиляди левги площ, азиатската част на Русия или Сибир наброява около два miliona жители. Тя се простира от планината Урал, която я отделя от европейската част на Русия, до тихоокеанското крайбрежие. На юг границите ѝ с Туркестан и Китай са доста неопределени; на север граничи с Ледовития океан — от Карско море до Беринговия проток. Разделена на следните губернии — Тоболска, Енисейска, Иркутска, Омска и Якутска, тя включва две области — Охотск и Камчатка, както и земите на киргизите и чукчите, сега под руско владичество.

Просторните степи, които обхващат повече от сто и десет градуса от запад на изток, са място едновременно за заточение на престъпниците и за изгнание на прогонените по силата на някой указ.

Двама генерал-губернатори представляват върховната царска власт в тази обширна земя. Единият пребивава в Иркутск, столицата на източен Сибир, а другият — в Тоболск, столицата на западен Сибир. Река Чуна, приток на Енисей, разделя Сибир на две.

В тези огромни, а някои и много плодородни равнини, все още не е прокарана железница. Нито една железопътна линия не стига до скъпоценните рудници, благодарение на които недрата на сибирската земя са по-богати от повърхността ѝ. Тук през лятото пътуват с тарантаси или талиги, а през зимата — с шейни.

Само една телеграфна линия, дълга повече от осем хиляди версти /8536 km/, свързва източен и западен Сибир. Преходът Урал, тя минава през Екатеринбург, Касимов, Тюмен, Ишим, Омск, Еламск, Коливан, Томск, Красноярск, Нижни Убинск, Иркутск, Верхни

Нерчинск, Стрелник, Албазин, Благовещенск, Орламска, Александровско, Николаевск и за всяка дума, изпратена до самия ѝ край, се заплащат шест рубли и деветнайсет копейки. Едно нейно разклонение от Иркутск стига до монголската граница и оттам срещу трийсет копейки на дума пощата за четиринайсет дни предава телеграмите до Пекин.

Именно тази линия бе прекъсната отначало преди Томск, а няколко часа по-късно между Томск и Коливан.

Затова като изслуша повторно съобщението, предадено от генерал Кисов, царят отговори: „Изпратете незабавно куриер“.

Вече от няколко минути владетелят стоеше неподвижен до прозореца, когато адютантът отново отвори вратата. На прага се появи началникът на полицията.

— Влез, генерале — каза рязко царят, — и ми разкажи всичко, каквото знаеш за Иван Огарев.

— Той е извънредно опасен, ваше величество — отговори началникът на полицията.

— Чин полковник ли имаше?

— Да, ваше величество.

— Способен офицер ли беше?

— Много способен, но необуздан и в амбициите си, не спираше пред нищо. Веднага се впусна в тайни заговори и именно тогава беше разжалван от негово височество, великия княз, а после бе заточен в Сибир.

— Кога по-точно?

— Преди две години. Ваше величество го помилва след половин година изгнание и той се върна в Русия.

— А след това връщал ли се е в Сибир?

— Да, ваше величество, но този път доброволно — отвърна началникът на полицията и после добави, снишавайки гласа си: — Имаше времена, когато от Сибир не се завръща никой.

— Е добре, докато съм жив аз, Сибир ще бъде земя, от която се връщат.

Царят имаше право да изрече гордо тези думи, защото неведнъж беше доказвал чрез своето милосърдие, че руското правосъдие умеет да прощава.

Началникът на полицията не отговори, но беше ясно, че не е привърженик на такива половинчата мерки. Според него, щом веднъж прекосеше Урал под стража, един осъден не биваше никога повече да се връща. При управлението на новия цар обаче нещата се промениха и началникът на полицията искрено съжаляваше за това. Как! Да няма повече заточение до живот, освен за извършилите престъпления от общ характер. Какво! Заточениците по политически причини да се връщат от Тоболск, Якутск и Иркутск! Привикнал със самодържавническите решения в безмилостните навремето укази, началникът на полицията не беше съгласен с такъв начин на управление. Но той замълча, очаквайки царят да продължи. Въпросите не закъсняха.

— Иван Огарев не се ли е връщал отново в Русия след онова пътуване с неизвестна цел до Сибир? — попита царят.

— Върна се.

— И после полицията изгуби дирите му?

— Не, ваше величество, защото един осъден става наистина опасен от деня, в който е помилван.

Царят се намръщи. Началникът на полицията вероятно се поуплаши, че е прекалил, макар упорството, с което защитаваше схващанията си, да се равнява на безграничната му преданост към владетеля; но царят, без да обръща внимание на косвените упреки към своето управление, продължи да разпитва:

— Къде е бил Иван Огарев последно?

— В Пермска губерния.

— В кой град?

— В самия Перм.

— Какво е правил там?

— Изглежда, не се е занимавал с нищо и в поведението му е нямало нищо подозрително.

— Тайната полиция не го ли е следила?

— Не, ваше величество.

— Кога е напуснал Перм?

— Към месец март.

— И къде е отишъл?

— Не е известно.

— Знае ли се какво става с него сега?

— Не.

— Така, аз пък зная! — отговори царят. — Получих анонимни донесения, които не са минали през полицейските служби, и събитията оттатък границата сега ми дават основание да мисля, че в тях се е съобщавала истината.

— Нима искате да кажете, ваше величество — провикна се началникът на полицията, — че Иван Огарев е замесен в татарското нашествие?

— Да, генерале, и аз ще ти съобщя нещо, което не знаеш. След като е напуснал Пермска губерния, Иван Огарев е преминал Урал. Отправил се е за Сибир, към киргизките степи и там е опитал, и то не без известен успех, да разбуни номадските племена. Сетне се е спуснал на юг, чак до свободния Туркестан. В ханствата Бухара, Коканда и Кулджа е срещнал предводители, готови да хвърлят татарските орди срещу сибирските губернии и да нахлутят в цяла азиатска Русия. Размириците са се подготвяли тайно, но сега се стовариха като гръм и между източен и западен Сибир пътищата и съобщенията са прекъснати. Освен това, жадувайки отмъщение, Иван Огарев иска да поsegне на живота на брат ми!

Царят говореше оживено и припряно крачеше напред-назад. Началникът на полицията не отговори, но помисли, че по времето, когато руските императори не са помилвали заточениците, плановете на Иван Огарев не биха могли да се осъществят.

Той помълча още малко, а после приближи до царя, който се бе отпушнал в едно кресло, и попита:

— Ваше величество, вие несъмнено сте дали заповед нашествието да бъде спряно възможно най-бързо?

— Да — отвърна царят. — След последната телеграма, която успя да стигне в Нижни Убинск, придвижването на войските от Енисейска, Иркутска и Якутска губерния, както и на онези от Приамурския край и езерото Байкал, би трябвало да е започнало. Същевременно Пермският и Нижни новгородският полк и казаците от пограничните райони са се насочили с ускорен ход към Урал, но за съжаление ще са им нужни седмици, докато се изправят пред татарските колони.

— А братът на ваше величество, негово височество великият княз, който сега е в Иркутск, има ли все още пряка връзка с Москва?

— Вече не.

— Но от последните телеграми той сигурно е узнал какви мерки са взети от ваше величество и каква помощ да очаква от близките до Иркутск губернии?

— Това му е известно — отговори царят, — но той не знае, че освен бунтовник, Иван Огарев е предател и че в негово лице има жесток враг. Нали Иван Огарев изпадна в немилост заради брат ми! А по-важното е, че князът не познава този човек лично. Следователно планът на Иван Огарев е да се добере до Иркутск и там, под фалшиво име, да му предложи своите услуги. Сетне, след като спечели доверието му, щом татарите обсадят Иркутск, той ще предаде и града, и брат ми, чийто живот е в опасност. Ето какво съм научил от донесенията, ето какво не знае великият княз и какво е нужно да узнае.

— В такъв случай, ваше величество, един умен и смел куриер...

— Чакам го.

— И нека побърза — добави началникът на полицията, — защото, позволете ми да уточня, сибирската земя е благодатна за размирици.

— Искаш да кажеш, генерале, че заточениците ще се съюзят със завоевателите? — извика царят, който при този намек престана да се владее.

— Моля ваше величество да ме извини!... — заекна началникът на полицията, в чийто недоверчив и неспокоен ум се беше родила тъкмо тази мисъл.

— Мисля, че у заточениците има повече патриотизъм! — подзе царят.

— В Сибир няма само политически заточеници — отговори началникът на полицията.

— Криминалните! О, генерале, тях ги оставям на теб! Това е утайката на човешкия род. Та те са безотечественици. Бунтът, или по-скоро нашествието, не е насочен срещу императора, а срещу Русия, срещу страната, която заточениците все още се надяват да видят отново... и те ще я видят!... Не, един русин никога не ще се съюзи с татарите, за да отслаби дори за миг руското могъщество!

Царят имаше основания да вярва в патриотизма на хората, които неговата политика държеше временно в изгнание. Милосърдието, което бе залегнало в основите на неговото правораздаване, и

значителните облекчения, които бе въвел при изпълнението на толкова суворите по-рано укази, му служеха за гаранция, че не греши. Но и без това неблагоприятно за татарското нашествие обстоятелство, положението си оставаше извънредно сериозно, тъй като имаше опасност голяма част от киргизите да се присъединят към завоевателите.

Разделени на три орди — голяма, средна и малка, киргизите наброяват около четиристотин хиляди „шатри“ или два miliona души.

Едни от тях са независими, а други признават върховната власт било на Русия, било на ханствата Хива, Коканд и Бухара, тоест — на най-могъщите владетели на Туркестан. Най-многобройна и най-богата, средната орда е пръсната между водите на Сара-Су, Иртиш, горното течение на Ишим, езерата Хадизанг и Аксакал, а голямата заема областите на изток, чак до Омска и Тоболска губерния. Надигнха ли глава, тези племена щяха да превземат азиатската част на Русия и най-напред да завладеят сибирските земи на изток от Енисей.

Наистина киргизите са твърде неопитни във военното изкуство и действат по-скоро като нощи разбойници, отколкото като редовни войници. Затова, както е казал М. Левшин, „една стегната предна линия или едно каре от пехотинци може да се справи с десетократно повече киргици, а само едно оръдие — да унищожи огромен брой от тях“.

Дори да е така, все пак е нужно това каре да стигне до бунтовниците, а топовете да потеглят от парковете на руските губернии, които са отдалечени на две-три хиляди версти. Но с изключение на пътя между Екатеринбург и Иркутск, блатистите степи често са труднопроходими и щеше да мине доста време, докато руските войски успеят да отблъснат татарските орди.

Омск е център на военното управление в западен Сибир, което държи киргизите в подчинение. Тези ненапълно покорени номади обаче неведнъж бяха нападали тамошните граници, затова във военното министерство сега съвсем основателно смятала, че Омск е в голяма опасност. По линията на военните лагери, тоест казашките постове, разположени от Омск до Семипалатинск, бе извършен пробив на няколко места. Имаше съмнения, че „великите султани“, които управляват областите, населени с киргици, са приели доброволно или са се примирили по неволя с владичеството на татарите и че омразата,

предизвикана от поробването им, се е подсилила от антагонизма между двете религии — християнската и мюсюлманската.

Всъщност татарите от Туркестан и най-вече от ханствата Бухара, Коканда и Кулджа отдавна се опитваха както силом, така и по пътя на убеждението, да откъснат киргизките племена от руското владичество.

А сега да кажем няколко думи за татарите. Те принадлежат към две отделни раси — кавказката и монголската.

Кавказката раса, за която Абел дъо Ремюза е казал, че „в Европа се смята за образец на красотата на нашия вид, защото всички народи от тази част на света произлизат от нея“, обединява под едно и също наименование турците и местните жители от персийско потекло.

Чистата монголска раса включва монголците, манджурите и Тибетците.

Татарите, които заплашваха руската империя, бяха от кавказката раса и населяваха главно Туркестан. Тази обширна земя е разделена на различни държави, които се управляват от ханове, и оттам наименованията им — ханства. Най-големи са Бухара, Хива, Коканда, Кулджа, а най-значимо и най-могъщо сред тях по онова време бе Бухара.

Русия многократно бе воювала с владетелите му, които от личен интерес и с цел да установят ново робство, подкрепяха борбата за независимост на киргизите. Тогавашният владетел, хан Феофар, вървеше по стъпките на предшествениците си.

Ханство Бухара се простира между 37 и 41 паралел от север на юг, и между 61 и 66 градуса географска дължина от изток на запад; тоест заема площ от около десет хиляди квадратни левги.

Тази държава наброява два милиона и петстотин хиляди жители, притежава шейсетхилядна войска, която се утроява по време на война, и трийсет хиляди конници. Разширена чрез присъединяването на Балх, Андхой и Меймене, страната е богата на минерали, с разнообразна животинска и растителна продукция. Големите градове са деветнайсет. Опасан от дълга осем хиляди английски мили крепостна стена с кули, Бухара, знаменитият град, прославил се с Авищена и други учени от X век, се смята за средище на мюсюлманската наука и се нарежда сред най-известните градове в централна Азия. Приютил гроба на Тамерлан и онзи прочут дворец, където се съхранява синият камък, на който всеки нов хан сяда при възшествието си, Самарканд е защитен от

солидна крепост. Обграден от тройна крепостна стена и разположен върху оазис сред гъмжащо от костенурки и гущери тресавище, Каши е непревземаем. Чар-джуй се брана от почти двайсетхилядно население и най-сетне Ката Курган, Нурата, Джизак, Пайканд, Каракул, Хузар и др. представляват градове, които трудно могат да бъдат покорени. И така, защищено от планини и степи, ханство Бухара бе наистина могъща държава и Русия щеше да бъде принудена да хвърли срещу нея значителни сили.

Тогава това кътче от Татария се управляваше от амбициозния и свиреп по нрав Феофар. Подкрепян най-вече от хановете на Коканда и Кулджа — жестоки и хищни воини, готови да се впуснат в присъщите на татарския характер начинания — и подпомаган от главатарите на всички племена от централна Азия, той бе застанал начело на нашествието, чийто подбудител беше Иван Огарев. Предателят, тласкан едновременно от безумни амбиции и от омраза, направляваше придвижването така, че да отреже големия сибирски път. Наистина би трябвало да е луд, ако си мислеше, че ще отслаби могъществото на Русия! По негово внушение емирът — такава е титлата, която носят хановете на Бухара — беше изпратил ордите си оттатък руската граница. Превзел бе Семипалатинска губерния и малобойните казаци там бяха принудени да отстъпят. Беше се придвижила по-далече и от езерото Балкаш, увличайки след себе си киргизкото население. Грабеше, опустошаваше, вземаше във войската си онези, които му се подчиняваха, пленяваше непокорните, преминаваше от град на град, следван от присъщите за един източен владетел обози, както могат да се нарекат неговото обкръжение, жените му, робите — и вършеше всичко това дръзко и безсрамно като един нов Чингиз хан.

Къде се намираше той сега? Докъде бяха стигнали войниците му в часа, когато новината за нашествието долетя в Москва? Докъде точно бяха отстъпили руските войски в Сибир — не беше известно. Съобщителните връзки бяха прекъснати. Дали телеграфната жица между Коливан и Томск бе отрязана от татарски разузнавачи, или емирът се бе добрал до Енисейска губерния? Цялата долна част на западен Сибир ли беше пламнала или бунтът се бе разпрострял до източните райони — не се знаеше. Единственото средство — електричество, което не се влияе от студа и жегата, което не могат да спрат нито зимните бури, нито летният пек, което лети с мълниеносна

бързина, вече не преминаваше през степта и нямаше никаква възможност да се предупреди изолираният в Иркутск велик княз за угрозата от предателството на Иван Огарев.

Само куриер можеше да свърши онова, което прекъснатият електрически ток не бе успял. На този човек щеше да му е нужно време, за да прекоси пет хиляди и двестата версти /5523 км/, които разделят Москва от Иркутск. А за да премине през редиците на размирниците и завоевателите, щяха да му трябват и свръхчовешка смелост, и ум. Но с ум и сърце се стига далече.

„Дали ще открия такъв умен и сърцат човек?“ — се питаше царят.

ГЛАВА III

МИХАИЛ СТРОГОВ

Вратата на императорския кабинет се отвори и адютантът съобщи за генерал Кисов.

- А пратеникът? — попита рязко царят.
- Той е тук, ваше величество — отговори генерал Кисов.
- Намери ли подходящ човек?
- Смея да твърдя, ваше величество.
- В двореца ли служи?
- Да, ваше величество.
- Познаваш ли го?
- Лично, а и той неведнъж е изпълнявал трудни задачи.
- В странство ли?
- В самия Сибир.
- Откъде е?
- От Омск. Сибиряк е.
- Хладнокръвен, умен и смел ли е?
- Да, ваше величество, той притежава всички необходими, качества, за да успее там, където други вероятно биха се провалили.
- Колко е годишен?
- Трийсет.
- Издръжлив ли е?
- Ваше величество, той може да издържи на студ, глад, жажда, умора до предела на човешките възможности.
- Здрав ли е?
- Като от желязо.
- Какво е сърцето му?
- Златно.
- Как се казва?
- Михаил Строгов.
- Готов ли е да тръгне?
- Той е в залата и очаква заповедите на ваше величество.

— Нека дойде! — каза царят.

След няколко минути куриерът Михаил Строгов влезе в кабинета на императора.

Висок, силен, широкоплещест, Михаил Строгов имаше едро лице с красивите черти на кавказката раса. Неговите здрави крайници бяха същински лостове, пригодени да изпълняват отлично и най-тежката работа. Никой не би могъл да помръдне този хубав, як и снажен младеж пряко волята му, защото положеше ли нозе на земята, той сякаш се срастваше с нея. Буйните му коси се виеха около широкото, четвъртито чело, а нахлупеше ли московския си калпак, изпод него плъзваха непокорни къдици. Лицето му, обикновено бледо, променяше цвета си единствено, когато сърцето му забиеше учестено и кръвта, закипяла в жилите, обагряше с руменина страните му. Тъмносините му очи гледаха прямо, открыто, без да трепнат, заблестели под леко присвитите вежди — доказателство за голяма смелост — „беззлобната смелост на героите“, както твърдят физиолозите. Носът му бе с широки ноздри, а красиво очертаната уста — с леко изпъкналите устни на добър и щедър човек.

По нрав Михаил Строгов беше решителен — човек, който веднага прави своя избор, който не си гризе уплашено ноктите, не се почесва зад ухoto, обзет от съмнения, нито пристъпва колебливо от крак на крак. Скъп на жестове и думи, той умееше да стои неподвижен като войник пред командира си, но тръгнеше ли да върви, крачеше леко, със забележително точни движения — нещо, което доказваше смелостта и непреклонната му воля. Беше от тези хора, които сякаш са сграбчили „всички нишки на случайността“ в ръка — може би образът е малко пресилен, но с един щрих дава най-вярното описание.

Бе облечен в спретната военна униформа, която наподобяваше мундириите на офицерите — конни стрелци: ботуши, шпори, брич, куртка, обточена с кожи и украсена с жълти галони на кафяв фон. На широките му гърди блестяха един кръст и няколко медала.

Михаил Строгов се числеше към специалния корпус на царските куриери и имаше офицерски чин сред тези отбрани мъже. А онова, което се изльчваше най-вече от походката му, от изражението му и от цялата му личност и което царят усети веднага, бе, че той е „изпълнител на заповеди“. Той притежаваше едно от най-ценните

качества в Русия, както е отбелязъл известният романист Тургенев, качество, което издига до най-високите постове в Руската империя.

Наистина, ако някой би могъл да извърши успешно пътуването от Москва до Иркутск, да прекоси завладените земи, да преодолее препятствията и да се възправи срещу всякакви опасности, това беше единствено Михаил Строгов.

Друго благоприятно за успеха на начинанието обстоятелство бе, че той познаваше отлично областта, която му предстоеше да прекоси, и разбираше тамошните наречия, защото бе родом от Сибир.

Баща му, старият Пътър Строгов, починал преди десет години, беше живял в Омск, град, разположен в едноименната губерния, а майка му — Марфа Строгова и досега живееше там. Именно сред дивите степи на Омска и Тоболска губерния неустрашимият сибирски ловец беше отгледал сина си Михаил „сурово“, както казва народът. Пътър Строгов беше професионален ловец. Зиме и лете, сред палеща жега или в студ, когато термометърът пада по-ниско от петдесет градуса под нулата, той преброяждаше заледената равнина, гъсталаците от борики и брезички, елховите горички и поставяше капани или дебнеше дребния дивеч с пушка, а едрия — с вила или нож. Едрият дивеч не е нищо друго освен сибирската мечка, опасен хищник, който не отстъпва по големина на събрата си от полярните морета. Пътър Строгов беше убил повече от тридесет и девет мечки — което ще рече, че беше повалил и четирийсетата, а вярва ли се на ловните предания в Русия, повечето ловци имат късмет до трийсет и деветата мечка и загиват в схватка с четирийсетата.

Пътър Строгов беше прехвърлил фаталното число, без да получи и драскотина. Оттогава неговият единайсетгодишен син Михаил винаги го придружаваше на лов, като носеше „рогатина“-та — вилата, с която би могъл да се притича на помощ на баща си, въоръжен само с нож. На четиринайсет години Михаил Строгов уби първата си мечка, което не е голям подвиг, но след като я одра, той влачи кожата на огромното животно на много версти — чак до бащината къща, а това сочеше, че детето притежава необикновена сила.

Този начин на живот му се отрази благотворно и когато възмъжа, той беше в състояние да понесе всичко: студ, жега, глад, жажда, умора. Беше железен човек като якутите от северните райони. Би могъл да не сложи залък в уста цяло денонощие, да не затвори очи десет нощи и да

си стъкми подслон сред голата степ, там където други биха премръзнали под открито небе. Надарен със свръхчувствителни сетива, воден от инстинкта на един Делауър сред бялата равнина, щом мъглата забулеше хоризонта, дори и да се намираше във високите ширини, където полярната нощ трае дни наред и други биха се заблудили, той откриваше пътя. Всички бащини тайни му бяха известни. Научил се бе да се води по почти незабележими знаци — мястото на ледените висулки; разположението на крехките клончета на някое дърво; изпаренията, стигнали до хоризонта; дирите по горските треви; неясните звуци, понесли се из въздуха; далечния тътен; орляците, лягали в мъглата — хиляди подробности, които са всъщност хиляди ориентири за онзи, който умее да ги разпознае. Дори и да прогизнеше сред снеговете като дамаска коприна в реките на Сирия, той никога не се разболяваше — имаше желязно здраве, както беше казал генерал Кисов, и наистина златно сърце.

Михаил Строгов беше много привързан към майка си, старата Марфа, която не пожела да остави дома на Строгови в Омск, на брега на Иртиш. Когато синът ѝ я напусна, раздялата бе тежка и за двамата, но той ѝ обеща да се връща винаги при удобен случай, и твърдо спазваше обещанието си.

Беше решено, че навърши ли двайсет години, Михаил Строгов ще постъпи на служба в двореца, в корпуса на царските куриери. Храбър, умен, старателен и добре възпитан, младият сибиряк има възможност да се отграничи най-напред при едно пътуване в Кавказ — страна, разбунена от неколцина последователи на Шамил, а по-късно и при изпълнение на важна задача, която го отведе чак до Петропавловск, в Камчатка, до самата граница на азиатска Русия. По време на тези дълги обиколки той прояви блестящи качества — хладнокръвие, разум, смелост; спечели одобрението и покровителството на началниците си и бързо се издигна.

Що се отнася до отпуска, който му се полагаше след такива далечни пътувания, той винаги го прекарваше с възрастната си майка, ако и да трябваше да прекоси хиляди версти и непроходими през зимата пътища. Напоследък обаче куриерът бе твърде зает в южната част на империята и за първи път не се беше връщал при старата Марфа три години — три века! Полагаемият му се отпуск започваше след няколко дни и той вече се готвеше да отпътува за Омск, когато се

случиха описаните по-горе събития. И така, той застана пред императора, като изобщо не подозираше какво се иска от него.

Царят, без да го заговаря, го загледа изпитателно, докато Михаил Строгов стоеше неподвижен. Сетне, несъмнено доволен от видяното, владетелят се върна до бюрото си, направи знак на началника на полицията да седне и му продиктува шепнешком едно кратко писмо.

Щом привършиха, царят още веднъж прочете внимателно писмото и после го подписа, като преди името си добави „Быт по сему“ — тоест „да бъде изпълнено“ — обичайна формулировка в посланията на руските императори. Сетне поставиха писмото в плик, положиха печата с императорския герб, а царят стана и направи знак на Михаил Строгов да се приближи.

Куриерът пристъпи няколко крачки напред и отново застана неподвижен, готов да отговаря на въпросите.

Императорът го изгледа още веднъж право в очите и рязко подхвани:

- Как се казваш?
- Михаил Строгов, ваше величество.
- Какъв чин имаш?
- Капитан от корпуса на царските куриери.
- Познаваш ли Сибир?
- Сибиряк съм.
- Къде си роден?
- В Омск.
- Имаш ли роднини в Омск?
- Да, ваше величество.
- Какви?
- Моята майка.

Царят прекъсна за миг въпросите и показа писмото, което държеше.

— Ето едно писмо — подзе той, — което те задължавам, ти, Михаил Строгов, да предадеш лично в ръцете на великия княз и на никого другого.

- Ще го предам, ваше величество.
- Пази се най-вече от изменника Иван Огарев, когото вероятно ще срещнеш по пътя.
- Ще се пазя.

— Ще минеш ли през Омск?

— Оттам е пътят ми, ваше величество.

— Ако се отбиеш при майка си, рискуваш да те разкрият. Не бива да я виждаш.

Михаил Строгов се поколеба за миг.

— Няма да я видя — каза той.

— Закълни ми се, че нищо не е в състояние да те накара да признаеш кой си и къде отиваш!

— Заклевам се.

— Михаил Строгов — продължи царят, като подаде плика на младия куриер, — вземи тогава това писмо, от което зависи спасението на цял Сибир и може би животът на моя брат, великия княз.

— Ще предам писмото на негово величество великия княз.

— Значи ти ще стигнеш на всяка цена?

— Или ще стигна там, или ще ме убият.

— За мен е нужно да останеш жив.

— Ще остана жив и ще стигна — отвърна Михаил Строгов. Царят изглеждаше доволен от простицката, спокойна увереност, с която му беше отговорено.

— И така, тръгвай, Михаил Строгов — каза той, — тръгвай заради Бога, заради Русия, заради моя брат и заради мен!

Куриерът поздрави по военно и веднага излезе от императорския кабинет, а след минути — и от Новия дворец.

— Смятам, че си попаднал на подходящ човек, генерале — забеляза царят.

— И аз смятам така — отговори генерал Кисов. — И ваше величество може да бъде сигурен, че Михаил Строгов ще извърши всичко, което е по силите на един мъж.

— Той наистина е мъжествен човек — каза царят.

ГЛАВА IV

ОТ МОСКВА ДО НИЖНИ НОВГОРОД

Разстоянието, което трябваше да измине Михаил Строгов, беше пет хиляди и двеста версти /5523 км/. По времето, когато между Урал и източната граница на Сибир все още нямаше телеграфна линия, телеграмите се разнасяха от куриери, като най-бързите стигаха от Москва до Иркутск за осемнайсет дни. Но това беше по-скоро изключение, защото прекосяването на азиатска Русия обикновено продължаваше четири-пет седмици, макар всички видове транспорт да бяха на разположение на царските пратеници.

Като човек, който не се бои от студа и снега, Михаил Строгов предпочиташе да пътува през сувората зима, когато целият преход се извършва с шейна. Тогава, сред огромните, изравнени под снежната покривка степи значително намаляват трудностите при пътуване. Рекичките изчезват и всичко се скрива зад ледена пелена, по която шайните се плъзгат бързо и лесно. Наистина през този сезон някои природни явления — постоянната гъста мъгла, страшният студ, продължителните виелици, в чиито вихри често загиват цели кервани, са твърде опасни. Случва се и глутници прегладнели вълци да залеят равнината. И все пак беше за предпочитане да се избере този риск, защото в такава зима завоевателите биха се укрили в градовете и нямаше да кръстосват из степта. Тогава и придвижването на войските щеше да е невъзможно, а Михаил Строгов би преминал много по-лесно. Но той нямаше избор. Каквито и да бяха обстоятелствата, трябваше да се примери и да потегли.

Такова беше положението и Михаил Строгов, давайки си сметка за трудностите, се подготви да ги преодолее.

Сега той нямаше да пътува при обичайните за един царски пратеник условия. Никой не биваше да се досети за истинското му звание. Затова генерал Кисов му отпусна една значителна сума, която би трябвало да му стигне и да го улесни при придвижването, но не му даде писмено нареждане със забележката „По царска служба“ —

заклинание, дето отваря всички врати. Връчи му само един открит лист.

Той беше издаден на името на Николай Корпанов, търговец от Иркутск и му позволява при нужда да бъде придружаван от едно или няколко лица. В него се упоменаваше, че е в сила дори когато руското правителство забрани на всички поданици да напускат страната.

Откритият лист представляваше всъщност разрешително за ползване на пощенски коне. Михаил Строгов обаче можеше да го показва само в случай, че то не би събудило подозрения за неговата мисия, тоест докато беше на европейска земя. Следователно в разбунтуваните области на Сибир той не би могъл да се разпорежда в пощенските станции, с предимство да се снабдява с коне, нито пък да реквизира транспортни средства. Строгов не биваше да забравя, че вече не е царски куриер, а е обикновеният търговец Николай Корпанов, който отива от Москва в Иркутск и е принуден да изтърпи всички несгоди по пътя.

Да премине незабелязан — повече или по-малко бързо, — но да премине — това беше планът му.

Преди трийсетина години свитата на един високопоставен пътник щеше да включва най-малко двеста казаци на коне, двеста пехотинци, двайсет и пет конници-башкири, триста камили, четиристотин коня, двайсет и пет каруци, две преносими лодки и две оръдия. Такова бе необходимото снаряжение за едно пътуване в Сибир.

Михаил Строгов обаче не разполагаше нито с оръдия, нито с конници, пехотинци или с товарни животни. Той щеше да пътува с кола или на кон, когато беше възможно, и пеша — ако се наложеше.

По първите хиляда и четиристотин версти /1493 km/ — разстоянието от Москва до руската граница — не би трябвало да възникнат трудности. Железницата, пощенските коли, пароходите и конете в многобройните станции бяха на разположение на всички — следователно и на царския куриер.

И така, в утрото на същия 16 юли, вече без униформа, понесъл на гърба си малка торба и облечен в обикновен руски костюм — кафтан, пристегнат в кръста с традиционния пояс на мужик, широки панталони и ботуши с върви — Михаил Строгов тръгна към гарата, за да отпътува с първия влак. Наглед той не беше въоръжен; в пояса му

обаче беше скрит револвер, а в джоба му — един от онези големи ножове, които приличат едновременно на нож и ятаган и с които сибирските ловци изкормат мечките, без да повредят скъпоценната козина.

На московската гара се бяха стекли доста хора. На руските гари напливът винаги е голям — едни заминават, други само гледат — и тези места приличат на своеобразна борса за новини.

Влакът, в който се качи царският пратеник, щеше да го отведе до Нижни Новгород. По онова време там свършващата железопътната линия, която свързва Москва със Санкт Петербург и сега е продължена до руската граница. За десетина часа влакът щеше да измине около четиристотин версти /426 км/. Щом стигнеше в Нижни Новгород, Михаил Строгов, в зависимост от обстоятелствата, щеше да поеме или по суша, или с някой пароход по Волга, за да се добере възможно най-бързо до Урал.

Той се настани в ъгъла на едно купе, като достолепен търговец, който не се тревожи много-много за сделките си и се стреми да убие времето в дрямка. Но тъй като не беше сам в купето, току попоглеждаше ту с едното, ту с другото око и беше наострил уши.

Действително слухът за бунта на киргизите и татарското нашествие бе започнал полека-лека да се разпространява. Хората, които случаят бе съbral в това купе, обсъждаха, макар и твърде предпазливо събитията.

Те, както повечето пътници във влака, бяха търговци, тръгнали за прочутия панаир в Нижни Новгород. Въпреки че бяха пъстра смесица от евреи, турци, казаци, руснаци, грузинци, калмуци и т.н., всички говореха официалния език.

И така, спореше се за важните събития оттък границата. Търговците, изглежда, се тревожеха, че руското правителство ще наложи, особено в пограничните области, ограничителни мерки, от които ще пострада търговията.

Трябва да се отбележи, че тези egoисти разглеждаха войната, тоест потушаването на бунта и борбата против нашествието, единствено в светлината на своите застрашени интереси. Ако сред тях имаше дори само един обикновен войник в униформа — а е известно значението на униформата в Русия — търговците сигурно щяха да бъдат по-сдържани. В купето на Михаил Строгов обаче никой не би

могъл да се усъмни в присъствието на военен, а и царският куриер, избрал инкогнитото, не беше човек, който да се издаде. Той беше целият в слух.

— Казват, че чаят, пренасян с керваните, щял да поскъпне — обясняваше някакъв персиец, чиято националност се познаваше по подплатената с астраган шапка и по кафявата, широко надилплена дреха, вече поизтъркана от носене.

— О! Чаят няма да поевтинее — отговори един навъсен, възрастен евреин. — Онзи, който е на пазара в Нижни Новгород, лесно ще се изпрати на запад, но за беда с бухарските килими няма да е така.

— Какво! Значи чакате пратка от Бухара? — попита го персиецът.

— Не, чакам пратка от Самарканд и тя е в още по-голяма опасност! А мога ли да разчитам, че ще изнеса нещо от страната, която се е разбунтувала от Хива чак до китайската граница.

— Така! — отвърна персиецът. — Ако килимите не пристигнат с износа също е свършено, така мисля аз!

— Справедливи боже! Ами печалбата! Нея за нищо ли я нямате? — провикна се дребничкият евреин.

— Прав сте — намеси се друг пътник. — Стоките от централна Азия може би ще изчезнат от пазара. Така ще стане със самарканските килими, с лойта и шаловете.

— Ехе! Внимавайте, драги — обади се един руснак с насмешливо изражение на лицето. — Много ще омазните шаловете, ако ги смесите с лойта.

— Смешно ви е, значи! — кисело отвърна търговецът, на когото подобен род шеги явно не бяха по вкуса.

— Е, ако си заскубем косите и си посипем главите с пепел, ще променим ли положението в страната? Не, не повече отколкото положението на пазара!

— Ясно! Не сте търговец — отбеляза дребничкият евреин.

— Бога ми, не, достойни потомък на Аврам! Не продавам хмел, нито пух, нито мед, нито восък, нито конопено семе, нито солено месо, нито пък хайвер, дърва, вълна, панделки, кълчища, лен, марокен, или кожарски изделия.

— Значи купувате, така ли? — попита персиецът, прекъсвайки пътника.

— Колкото се може по-малко и само за лични нужди — намигна той.

— Този е шегобиец — каза евреинът на персиеца.

— Или шпионин — отвърна събеседникът му, снишавайки глас.

— Нека внимаваме и да не приказваме повече отколкото трябва! В тези смутни времена полицията не гали с перце и вече не можеш да бъдеш сигурен какви точно са спътниците ти.

В другия край на купето се говореше по-малко за търговия и повече за татарското нашествие и печалните последици от него.

— Щели да реквизират сибирските коне — обясняваше един от пътуващите — и съобщенията между различните области в централна Азия ще стават все по-трудни.

— Сигурно ли е — попита го съседът му, — че киргизите от средната орда се съюзили с татарите?

— Така се говори — отвърна тихо другият, — но можеш ли да научиш нещо в тази страна!

— Чух, че на границата се съредоточавали войски. Донските казаци вече се били събрали по течението на Волга и щели да се бият с разбунтувалите се киргизи.

— Ако киргизите са се спуснали по Иртиш, пътят за Иркутск може и да е отрязан! — отвърна съседът му. — Вчера исках да изпратя телеграма в Красноярск и тя не стигна. Твърде е възможно в най-скоро време татарите да откъснат източен Сибир.

— В крайна сметка, драги — подхвана първият, — търговците с основание се беспокоят за стоките и сделките си. След като реквизират конете, ще дойде ред на корабите, колите, на всички транспортни средства и ще настъпи време, когато в цялата обширна империя няма да е възможно да се придвижиш и на една крачка.

— Много се съмнявам, че панаирът в Нижни Новгород ще свърши така блъскаво, както започна — поклати глава другият. — Но целостта и сигурността на руската земя преди всичко! Търговията си е само търговия!

Ако в това купе разговорите се въртяха все около една и съща тема, то и в останалите вагони те не бяха по-различни, ала един наблюдателен човек би забелязал, че навсякъде събеседниците подбират думите си безкрайно предпазливо. От време на време те дръзваха да обсъждат събитията, но не смееха да гадаят за

намеренията на руското правителство, нито пък им даваха никаква оценка.

И това беше забелязано от един пътник, настанил се в началото на влака. Този пътник — очевидно чужденец — си отваряше очите на четири и задаваше хиляди въпроси, на които получаваше съвсем уклончиви отговори.

Надвесен над вратичката, чийто прозорец беше свалил за всеобщо недоволство на спътниците си, той не изпускаше за миг нито една подробност от пейзажа вляво. Питаше за имената на най-незначителните селца, за местоположението, търговията и промишлеността им, за броя на жителите и средната смъртност сред двата пола и си отбелязваше всичко в един вече гъсто изписан тефтер.

Този човек беше кореспондентът Алсид Жоливе. Той задаваше толкова маловажни въпроси, защото се надяваше сред отговорите да се натъкне на някой интересен факт „за своята братовчедка“. Хората обаче го вземаха за шпионин и не отронваха и думичка за събитията.

Разбрали, че не ще научи нищо за татарското нашествие, той написа в бележника си:

„Пътниците са съвсем сдържани. Много трудно се отпускат да говорят за политика“.

И докато Алсид Жоливе отбелязваше старательно впечатленията си от пътуването, неговият колега, потеглил със същия влак и със същата цел, бе също зает с наблюдения, само че в друго купе. Те не се бяха срещнали на московската гара този ден, затова нито единият, нито другият знаеше, че и двамата са поели към театъра на бойните действия. Хари Блаунт говореше малко и слушаше много и за разлика от Алсид Жоливе, не бе породил никакви съмнения у спътниците си. Те разговаряха без стеснение, като дори се отпускаха повече, отколкото би трябвало да позволи вродената им сдържаност. Кореспондентът на „Дейли телеграф“ вече бе забелязал доколко събитията тревожат търговците, тръгнали на панаира в Нижни Новгород, и до каква степен търговията с централна Азия е в опасност.

Затова без да се двоуми, той записа в тефтера си следната съвсем вярна бележка:

„Пътниците са извънредно разтревожени. Приказват единствено за войната, и то със свобода, която несъмнено е учудваща за тази страна.“

Читателите на „Дейли телеграф“ щяха да бъдат осведомени също така добре, както и „братовчедката“ на Алсид Жоливе.

Но тъй като седеше отляво и виждаше само хълмистата част от пейзажа, Хари Блаунт, без да си прави труда да погледне и вдясно, където се разстилаха равнини, отбеляза с типичната британска самоувереност:

„Между Москва и Владимир земята е планинска.“

Все пак ставаше ясно, че при наличието на такава опасност, руското правителство бе взело някои строги мерки дори във вътрешността на империята. Бунтът не беше прехвърлил границите на Сибир, но имаше вероятност зловредното му влияние да се разпростира и в близките до земите на киргизите области край Волга.

В действителност полицията все още не бе открила Иван Огарев. Дали предателят, който бе потърсил помощ в чужбина, за да си отмъсти, се беше присъединил към хан Феофар, или пък се опитваше да подклажда размирици в Нижниновгородската губерния, приютила по това време на годината толкова разнородно население? Дали сред персийците, арменците и калмуците, които се стичаха на панаира, нямаше шпиони, натоварени със задачата да разбунят и вътрешността? Всичко това бе възможно, особено за една страна като Русия.

Действително тази обширна империя, която заема дванайсет милиона квадратни километра, не би могла да бъде еднородна, както западноевропейските държави. Между народите, които я населяват, съществуват значителни отлики. Руските територии в Европа, Азия и Америка се простират от петнайсетия градус източна до сто трийсет и третия градус западна дължина, или обхващат близо двеста градуса, а от трийсет и осмия паралел южна широта стигат до осемдесет и първия северна широта — или общо четирийсет и три градуса. Населението е повече от седемдесет милиона. Говорят се трийсет различни езика. Тук преобладават славяните, но освен руснациите срещат и поляци, латвийци, и курландци. Като прибавим естонците, лапландците, черемисите, чувашите, немците, гърците, татарите, кавказките племена, монголските орди, калмуците, самоедите, алеутите и т.н. ще разберем, че в такава обширна империя да се поддържа единство е трудна задача и тя би могла да бъде разрешена само с течение на времето и благодарение на мъдростта на управниците.

Досега Иван Огарев бе съумял да се изпълзне от издирването и вероятно се бе присъединил към татарската войска. Но на всяка гара във влака се качваха полицейски инспектори. Те оглеждаха пътниците и ги подлагаха на строга проверка, защото по заповед на началника на полицията се търсеше Иван Огарев. Всъщност правителството смяташе, че предателят не е успял все още да напусне европейската част на Русия. И ако някой пътник изглеждаше подозрителен, викаха го в полицейския участък, докато през това време влакът потегляше, без изобщо някой да се разтревожи за закъснелия.

Руските полицаи са непреклонни и е бесполезно човек да се опитва да ги убеди в каквото и да било. Те са с военни чинове и действат като военни. Можеш да не се подчиняваш, но не бива да обелваш и дума срещу заповедите на един владетел, който в началото на своите укази употребява следната формулировка:

„Ние, по божията милост император и самодържец на цяла Русия, на Москва, Киев и Новгород, цар на Кавказ и Астрахан, цар на Полша, цар на Сибир, цар на Таврически Херсон, владетел на Псков, велик княз на Смоленск, на Литва, на Волиния, на Подол и Финландия, княз на Естония, Ливония, Курландия, Семигалия, на Бялисток, на Карелия, на Угрия, на Перм и Вятка, на Болгария и на много други земи, владетел и велик княз на Нижни Новгород, Чернигов, Рязан, Полотск, Ростов, Ярославъл, Бялозерск, Витебск, Мстислав, владетел на далечния Север, господар на Грузия и Армения, наследствен владетел и върховен господар на черкезките князе, наследник на Норвегия, херцог на Шлезвиг-Холщайн, Дитмарсен и Олденбург.“

Гербът на този наистина могъщ владетел представлява двуглав орел с царска корона, който, заобиколен с гербовете на Новгород, Владимир, Киев, Казан, Астрахан, Сибир, и обграден от огърлицата на ордена „Свети Андрей“, държи жезъл и кълбо.

Колкото до Михаил Строгов, документите му бяха в ред и полицейските мерки не го засягаха.

На гара Владимир влакът спря за няколко минути, достатъчни впрочем на кореспондента на „Дейли телеграф“ да придобие от всяка една гледна точка най-пълна представа за древната столица на Русия.

Тук се качиха нови пътници и едно младо момиче застана на вратата на купето, в което беше Михаил Строгов.

Срещу царския куриер имаше свободно място. Момичето се настани там, след като остави до себе си скромна пътна чанта от червена кожа, побрала явно целия му багаж. После, свело очи, без да погледне случайните си спътници, се приготви за пътуването, което щеше да продължи още няколко часа.

Михаил Строгов не се сдържа и внимателно се вгледа в новата си съседка. Тя бе седнала в посока, обратна на движението, и той дори ѝ предложи своето място, но девойката отказа с лек поклон.

Беше около шестнайсет-седемнайсетгодишна. Очарователното ѝ лице беше типично славянско — със строго изражение, което подсказваше, че когато чертите ѝ се оформят окончателно, тя ще стане голяма красавица. Изпод забрадката ѝ се спускаха гъсти златисторуси коси. Кадифеният поглед на кафявите ѝ очи беше безкрайно благ. Лицето ѝ беше изпито и бледо, ноздрите на правилния ѝ нос нервно потръпваха, а изписаните ѝ устни сякаш бяха отвикнали да се усмихват.

Девойката беше висока и стройна, доколкото можеше да се съди за ръста ѝ под широката връхна дреха. Въпреки че наистина бе още твърде млада, високото чело и ясно очертаната долна челюст говореха за душевна сила — подробност, която не се изпълзва от погледа на Михаил Строгов. Тази девойка беше страдала в миналото, а несъмнено и бъдещето не се представяше пред нея във весели краски; виждаше се обаче, че тя се е борила и ще продължи се бори с житейските несгоди. Явно притежаваше непреклонна воля и би могла да запази спокойствие дори в мигове, когато един мъж би загубил самообладание.

Такова впечатление пораждаше младата пътничка на пръв поглед. Михаил Строгов — самият той силен духом по природа — остана поразен от израза на лицето ѝ и като се пазеше да не я смути с настойчивия си поглед, започна внимателно да я наблюдава.

Облеклото ѝ беше едновременно съвсем обикновено и безупречно чисто. Личеше, че не е богата, но човек напразно би търсил по дрехите ѝ отпечатъка и на най-малката небрежност. Целият ѝ багаж се състоеше само от една заключена кожена чанта, която тя, поради липса на място, държеше върху коленете си.

Девойката носеше дълга, тъмна на цветят връхна дреха без ръкави, пристегната изящно на врата със син ширит. Отдолу, също такава тъмна фуста до прасеца покриваше падащата до глезните ѝ рокля,

извезана в долния си край с бродерии в убити цветове. Малките ѝ крачета бяха обути в боти от обработена кожа и с доста дебели подметки, сякаш специално избрани за далечно пътуване.

Къде беше тръгнало това момиче съвсем само? Та нали на неговата възраст подкрепата на родителите или покровителството на някой роднина са задължителни?

Дали идваше от западна Русия? В Нижни Новгород ли отиваше, или крайната цел на пътуването ѝ беше оттатък източните граници на империята? Дали като пристигне, щеше да я посрещне някой? Или тъкмо обратното, щом слезеше от влака, девойката щеше да се озове отново сама, както беше сега в купето, където никого не го беше грижа за нея.

Действително навиците, които се придобиват в усамотение, личаха в поведението на младата пътничка. Начинът, по който тя влезе във вагона и се приготви за дългото пътуване, фактът, че не създаде суматоха и се постара да не притесни никого — всичко това сочеше, че е навикнала да живее сама и да разчита единствено на себе си.

Михаил Строгов я наблюдаваше с любопитство, но сдържан по природа, той не потърси повод да я заприказва, макар до пристигането в Нижни Новгород да оставаше още доста време.

Намеси се само веднъж, когато съседът ѝ — търговецът, дето така безразсъдно смесваше лойта с шаловете, заспа и голямата му, люшкаща се насам-натам глава притесни девойката. Тогава Строгов го разбуди доста рязко и му обясни, че трябва да се държи по-прилично.

Доста недодялан по природа, търговецът промърмори нещо за хората „дето си пъхат носа в чуждите работи“, но царският пратеник го изгледа с такава неприязън, че сънливецът се облегна на отсрещната страна и оставил младата пътничка на спокойствие.

Тя погледна защитника си и в очите ѝ пролича безмълвна, скромна благодарност.

Скоро се случи още нещо, което даде на Михаил Строгов вярна представа за характера на девойката.

Дванайсет версти преди Нижни Новгород, на един остьр завой, влакът силно се разтресе, а после за миг се устреми надолу по някакъв насип.

Повечето от пътниците изпопадаха, разнесоха се викове, настъпи смут и суматоха. Можеше да се е случило нещо действително

сериозно, затова, преди още влакът да спре, вратите се отвориха и изплашени до смърт, всички се втурнаха навън.

Михаил Строгов най-напред помисли за девойката, но докато другите от купето тичаха, крещяха и се бълскаха, тя седеше спокойно и само лицето ѝ бе леко пребледняло.

Младата пътничка изчакваше. Михаил Строгов също чакаше.

Тя изобщо не помръдна от мястото си. Той също стоеше неподвижен.

И двамата запазиха спокойствие.

„Силна духом“ — помисли си Строгов.

Опасността скоро бе отстранена. Бандажът на товарния вагон се бе скъсал и това бе предизвикало удара и спирането на влака. Композицията бе излязла от релсите и замалко не бе пропаднала в едно тресавище. Тук се забавиха един час. Най-сетне разчистиха линията и влакът потегли отново. В осем и половина вечерта пристигнаха в Нижни Новгород.

Преди влакът да започне да се опразва, на вратите застанаха полицейски инспектори и провериха всички.

Михаил Строгов показа открития си лист, издаден на името на Николай Корпанов, и не срещна спънки.

Що се отнася до другите му спътници, и те, за свой късмет, не бяха подозрителни.

Девойката не показва паспорт, защото в Русия паспортът не е задължителен, а специално разрешително с особен печат.

Инспекторът внимателното прочете. Сетне огледа зорко момичето и попита:

- Ти от Рига ли си?
- Да — отвърна девойката.
- В Иркутск ли отиваш?
- Да.
- По кой път?
- По пътя за Перм.

— Добре — отговори полицаят. — Имай грижата да завериш разрешителното си в полицейския участък.

Девойката се поклони в знак на съгласие.

Докато слушаше разговора, царският пратеник изпита учудване и едновременно с това жалост. Как така? Тази девойка бе тръгнала сама

за далечния Сибир, и то във времена, когато към обичайната несигурност по пътищата се прибавяха и всички опасности в една превзета и разбунена страна. Как щеше да се добере дотам? Какво щеше да й се случи?

Щом проверката приключи, вратите на вагона се отвориха, ала преди Михаил Строгов да приближи до младата литовка, тя слезе и се изгуби в множеството, струпало се на перона.

ГЛАВА V ПОСТАНОВЛЕНИЕТО

Разположен там, където Ока се влива във Волга, Нижни Новгород е център на едноименната губерния. Точно тук Михаил Строгов щеше да остави железницата, която по онова време стигаше до този град. И така, докато той се придвижваше напред, съобщителните средства ставаха по-бавни и по-несигурни.

Обикновено жителите на Нижни Новгород са около трийсет-трийсет и пет хиляди, но тогава те наброяваха триста хиляди, тоест населението на града бе нараснало десетократно. Причината за това бе прочутият панаир, който се провежда зад градските стени в продължение на три седмици. Навремето от притока на стоки се е възползвал Макариев, но от 1817 г. панаирът бе преместен в Нижни Новгород.

По правило доста мрачен, градът сега бе извънредно оживен. В името на сделките тук се побратимяваха търговци от десетки народности — европейски и азиатски.

Макар че Михаил Строгов напусна гарата в доста късен час, все още имаше голяма навалица в разделените от течението на Волга два града — Нижни Новгород и по-горният, построен върху стръмна скала и защитен от крепостни стени, наричани в Русия „Кремъл“.

Ако на царския куриер му се наложеше да остане в Нижни Новгород, той доста трудно би намерил свободен хотел или що-годе прилична страноприемница. Навсякъде беше претъпкано. Все пак той нямаше да тръгне веднага, защото щеше да пътува с пароход по Волга, и трябваше да потърси някакъв подслон. Най-напред обаче искаше да узнае точния час на отплаването, затова се запъти към кантората на компанията, чиито кораби обслужваха линията от Нижни Новгород до Перм. Там с голямо разочарование научи, че „Кавказ“ — това бе името на парохода — ще отплава за Перм едва на следващия ден по обед. Налагаше се да чака седемнайсет часа! Доста неприятно за човек,

който бърза, но той се примиря. Не беше свикнал да роптае безпричинно.

При създалите се обстоятелства впрочем, нито една кола, талига или тарантас, файтон или кабриолет, или пък кон щяха да го превозят по-бързо било до Перм, било до Казан. Най-добре бе да изчака отплаването на парахода, с който щеше да навакса пропуснатото време.

Михаил Строгов тръгна из града и без да се тревожи особено, потърси страноприемница, за да прекара нощта. Всъщност той не се притесняваше къде ще пренощува и ако не беше огладнял, сигурно щеше да броди из улиците на Нижни Новгород до зазоряване. Така че той се нуждаеше по-скоро от вечеря, отколкото от легло. При все това откри и двете в страноприемница „Град Константинопол“.

Съдържателят му даде една доста прилична, макар и оскъдно мебелирана стая, украсена с образа на Богородица и с изображенията на някои светци, обрамчени със златиста тъкан. После му поднесоха пълнена пуйка с гъст сос, ечемичен хляб, извара, пудра захар с канела и кана квас — и това бе достатъчно, за да засити глада му. Той си похапна по-добре от своя сътрапезник, който като староверец от сектата на разколниците, бе дал обет за въздържание, затова изхвърляше картофите от чинията си и пиеше чая неподсладен.

Щом приключи с вечерята, царският куриер не се качи в стаята си, а продължи машинално да се разхожда из града. Въпреки че още не се беше смрачило напълно, множеството вече се разпръскаше, улиците полека-лека опустяваха и всеки се прибираще у дома си. Защо Строгов не си легна, както е редно след еднодневно пътуване с влак? Дали си мислеше за младата литовка — негова спътница в продължение на няколко часа? Като нямаше какво друго да прави, той наистина си мислеше за нея. Опасяваше ли се, че залутана в този град, тя е изложена на опасност? Да, опасяваше се, и то с основание. Надяваше ли се да я срещне и при нужда, да стане неин защитник? Не. Трудно би могъл да я срещне. Колкото да я защити... с какво право?

„Тя е сама — мислеше си той, — сама сред тези скитници! А и сегашните опасности може би не представляват нищо пред онези, които я чакат в бъдеще! Сибир! Иркутск! Онова, което ще се опитам да извърша заради Русия и царя, тя ще го направи заради... Заради кого? За какво? Тя има разрешение да премине границата! А земите понататък са разбунени! Бандите на татарите кръстосват степта!...“

Михаил Строгов спираше за момент и започваше да размисля.

„Сигурно — казваше си той, — тя е решила да тръгне още преди нашествието! Може и да не знае какво става!... Не, нали онези търговци говориха за размириците пред нея... и тя не се учуди... Дори не полюбопитства... Знаела е и въпреки това е тръгнала!... Горкото момиче!... Сигурно има причина да го стори! Ала колкото и да е смела — а несъмнено е такава — силите ще ѝ изневерят по пътя и без да броим опасностите и трудностите, тя не би могла да понесе дори умората! Никога няма да се добере до Иркутск!“

Царският пратеник бродеше наслуки, но понеже познаваше отлично града, не би могъл да се заблуди.

Като повървя около час, той седна на някаква пейка до голяма дървена колиба, издигната сред много други на просторен площад.

Не бяха минали и пет минути, когато една ръка силно го стисна за рамото.

— Какво търсиш тук? — грубо го попита някакъв висок човек, приближил незабелязано.

— Почивам си — отвърна Михаил Строгов.

— Тук ли ще нощуваш? — продължи мъжът.

— Да, ако това ми харесва — отговори царският куриер малко по-сопнато, отколкото подобаваше на обикновения търговец, за какъвто се представяше.

— Ела да те разгледам! — каза мъжът. Припомняйки си, че преди всичко трябва да бъде предпазлив, Строгов инстинктивно отстъпи.

— Няма нужда да ме разглеждаш — отвърна той.

И спокойно се отдалечи на десетина крачки от своя случаен събеседник. После, оглеждайки го добре, му се стори, че се е натъкнал на един от онези цигани, дето се срещат по панаирите и с които изобщо не е препоръчително да си имаш вземане-даване. След като се взря внимателно в сгъстяващия се мрак, той съгледа близо до къщата голяма каруца — обичайното подвижно жилище на тези чергари, пръснати из Русия навред, където могат да се припечелят няколко копейки.

Циганинът пристъпи две-три крачки напред и вече се готвеше да разпита по-подробно Михаил Строгов, когато вратата на колибата се отвори. В мрака смътно се очерта силуетът на жена — тя приближи и

заговори доста грубо на наречие, смесица от монголски и сибирски думи:

— Още един шпионин! Остави го и ела да вечеряш. Паплюката^[1] те чака.

Михаил Строгов не сдържа усмивката си, като чу как го наричат него — който се боеше най-вече от шпиони. Циганинът отвърна на същия език, макар да произнасяше думите доста по-различно от жената:

— Права си, Зангара! И без друго утре ще сме тръгнали!

— Утре ли? — изненадано попита жената.

— Да, Зангара — отвърна циганинът. — Утре самият Бащица ни изпраща..., където искаме да отидем.

После мъжът и жената влязоха в колибата и грижливо заключиха вратата.

„Така — каза си Михаил Строгов. — Ако тия цигани не държат да бъдат разбрани, по-добре ще е като си говорят в мое присъствие, да си служат с друг език.“

Като сибиряк, прекарал цялото си детство в степите, той разбираше почти всички наречия, използвани от Татария до Ледовития океан, но не се постара да вникне в смисъла на думите, които си размениха циганинът и спътницата му. Какво го засягаше това?

Вече беше доста късно и той реши да се приbere в страноприемницата, за да си почине. На връщане тръгна покрай Волга, чиито води чезнха под тъмна грамада от кораби.

Посоката, в която течеше реката, го подсети къде е бил малко преди това. Каруците и колибите бяха струпани точно на просторния площад, на който всяка година ставаше най-големият пазар в Нижни Новгород — и това обясняваше присъствието на фокусниците и циганите, надошли от всички краища на света.

След един час Строгов спеше спокойно на едно от онези иначе толкова неудобни за чужденците руски легла. На другия ден, 17 юли, той се събуди, когато се беше разсъмнало.

Още пет часа престой в Нижни Новгород — струваше му се цял век. Оставаше му само да броди из улиците, както предишната вечер, за да убие времето си. Щом привършеше със закуската, затвореше торбата и завереше открития лист в полицейския участък, щеше да е готов за отплаването. Но тъй като не обичаше да става след изгрев

слънце, той се надигна от леглото, облече се, скъта писмото с императорския герб в ушивия в хастара на рубашката си джоб, пристегна пояса си, после затвори торбата и я метна на гръб.

Нямаше намерение да се връща в „Град Константинопол“ и смяташе да хапне в някое крайпътно ресторантче, затова се разплати и напусна страноприемницата.

Най-напред отиде отново в кантората на параходното дружество, за да се увери, че „Кавказ“ наистина тръгва в уречения час. Тогава му хрумна, че щом младата литовка ще тръгне по пътя за Перм, е много вероятно и тя да отплата с „Кавказ“. В този случай Михаил Строгов щеше да пътува с нея.

Горната част на града, опасана с две версти крепостна стена, наподобяваща московската, сега беше опустяла. Дори губернаторът не живееше там. Но колкото тя беше безлюдна, толкова долната бе оживена.

Царският куриер премина Волга по pontонен мост, охраняван от конни казаци, и стигна до мястото, където предната вечер се бе натъкнал на циганския катун. Нижниногородският панаир, с който и Лайпцигският не може да си съперничат, се правеше недалеч от града. Сред просторна равнина на другия бряг на Волга се издигаше временният дворец на генерал-губернатора. Този висш сановник бе задължен да пребивава там до закриването на панаира, чиято безопасност изискваше денонощна охрана.

Сега равнината беше покрита с дървени къщи, разположени симетрично, така че между тях да остават доста широки пролуки, улесняващи движението. Няколко различни по форма и големина къщурки образуваха отделен квартал, предназначен за определен вид търговия. Тук имаше железарски и кожарски квартал; квартали, в които се търгуваше с вълна, дърва, платове и сушена риба. Някои къщи бяха изградени от причудливи материали; едни — от каси чай, други — от пясъчник с цвета на сушено месо, тоест от мостри на стоката, която собствениците предлагаха. Странна реклама, съвсем по американски!

Изгряло преди четири часа сутринта, слънцето вече беше доста високо и по улиците и проходите имаше голяма навалица. Руснаци, сибиряци, немци, казаци, туркмени, персийци, грузинци, османлии, индуси, китайци — невероятна смесица от европейци и азиатци —

говореха, спореха, ругаеха, пазаряха се. Всичко, което може да се продава и купува, или да послужи за превоза на стоките, сякаш беше струпано на този площад. Носачи, коне, камили, магарета, лодки, каруци, кожи, скъпоценни камъни, копринени платове, индийски кашмири, турски килими, оръжия от Кавказ, тъкани от Смирна, доспехи от Тифлис, чай, бронзови изделия от Европа, швейцарски часовници, кадифе и коприна от Лион, памучни платове от Англия, каляски, плодове, зеленчуци, уралска руда, малахит, лазулит, подправки, парфюми, билки, дърва, катран, въжета, рогове, тикви, пъпеши, и т.н. — всички стоки от Индия, Китай, Персия, от Каспийско и Черно море, от Америка и Европа, бяха съ средоточени в това кътче на света.

Движението, оживлението, бълсканицата и гълчавата не биха могли да се опишат. Най-невъздържани бяха местните жители от нисшето съсловие, ала и чужденците не им отстъпваха. Тук имаше търговци от централна Азия, пресичали обширните й равнини цяла година, охранявайки стоката си, които още една година нямаше да видят своите дюкянчета и сергии. С една дума, това е панаирът в Нижни Новгород, чийто стокооборот не пада под сто miliona rubli^[2].

По площадите, между кварталите на този набързо построен град, се тълпяха всякакви шарлатани, фокусници и акробати, които проглушаваха ушите с виенето на оркестрите си и с кресливите си представления. Слезли от планините потомци на древните копти^[3] — цигани, както руснаците ги наричат, — гадаеха на зяпачите от постоянно подновяващата се публика, пееха най-живописните си мелодии и играеха най-оригиналните си танци; пътуващи артисти представяха драмите на Шекспир, нагодени към вкуса на зрителите, прииждащи на тълпи; мечкари разхождаха своите четири ноги питомци — цяла менажерия, ехтяща от ръмженето на животните, насырчавани от плющенето на камшика или яростните удари с пръчка на звероукротителите. Най-сетне, насред големия централен площад, обградени от четворен кръг въодушевени почитатели и седнали на земята, все едно на корабна палуба, певците от „Хора на Волжките моряци“ се преструваха, че гребат, ръководени от палката на диригента — същински кормчия на този въобразяем плавателен съд.

А по странна, но затрогваща традиция, над цялото това гъмжило се стреляше рояк пуснати от клетките птици. Според един твърдо

спазван на Нижниковгородския панаир обичай, срещу няколко щедро раздадени от добрите хорица копейки, пазачите отваряха вратичките и стотици малки затворници литваха на воля с радостни писъци.

Така изглеждаше равнината сега и такава щеше да бъде тя през шестте седмици на прочутия Нижниковгородски панаир. Сетне суетнята и олелията щяха да секнат като по чудо, горната част на града щеше да възвърне своя предишен ритъм, долната — да потъне в обичайното си еднообразие, а от огромното множество търговци, стекли се от Европа и централна Азия, нямаше да остане нито един, който да има какво да продаде или купи.

Тук е уместно да се отбележи, че поне този път и Франция, и Англия бяха представени на Нижниковгородския панаир с два от най-изисканите продукта на съвременната цивилизация — господата Хари Блаунт и Алсид Жоливе.

И двамата бяха дошли тук да насьбераат впечатления за читателите си и в очакване да отплават с „Кавказ“, запълваха по подобаващ начин часовете до тръгването.

Когато се срещнаха на панаира, те не се учудиха много — та нали техният нюх ги водеше по една и съща следа; този път обаче не се заприказваха, а само хладно се поздравиха.

Оптимист по природа, Алсид Жоливе, изглежда, смяташе, че всичко върви добре и тъй като щастливият случай му бе помогнал да си намери храна и подслон, той нахвърли в бележника си ласкови отзиви за града.

Тъкмо обратното, след като напразно бе търсил къде да похапне, Хари Блаунт се принуди да нощува под открито небе. Затова той гледаше на нещата от съвсем противоположен ъгъл и замисляше съкрушителна статия срещу града, в който съдържателите пропъждат гостите, желаещи единствено „да бъдат одрани“ и в буквалния, и в преносния смисъл.

Пъхнал едната си ръка в джоба и държащ в другата дългата си лула с мундшук от черешово дърво, Михаил Строгов сякаш бе най-безразличен и най-спокоен от всички. По лекото потрепване на веждите му обаче, един наблюдателен човек лесно би отгатнал неговото нетърпение.

Близо два часа вече той обикаляше улиците и накрая неизменно се връщаше на панаира. Докато вървеше из тълпата, забеляза, че

всички търговци от граничещите с Азия области са доста разтревожени и от това страдаха сделките. Наистина пред техните магазинчета фокусниците, акробатите и въжеиграчите вдигаха олелия до небесата, но тези сиромаси нямаше какво да губят. Търговците обаче се въздържаха да преговарят със съброята си от централна Азия, чиито земи бяха разбунени от татарското нашествие.

Набиваше се на очи и още нещо. В Русия военните се появяват по всякакъв повод. Войниците на драго сърце се смесват с тълпата, а по време на Нижниковгородския панаир на полицайите обикновено помагат казаци, които с пики на рамо, поддържат реда сред тристахилядното множество.

Този ден тук не се мяркаха военни. Явно те бяха свикани в казармите в очакване на спешни наредждания.

При все че нямаше войници, офицерите бяха на пазара. Още предната вечер адютантите тръгнаха от двореца на генерал-губернатора и се пръснаха във всички посоки. Ставаше нещо необичайно и то би могло да се обясни единствено със съдбоносните събития. По областните пътища, било откъм Владимир или оттатък Урал, гъмжеше от куриери. Между Москва и Санкт Петербург летяха телеграми. Разположението на Нижни Новгород в съседство със сибирската граница очевидно налагаше предохранителни мерки. Не биваше да се забравя, че през XIV век градът е бил превземан на два пъти от предците на същите тези татари, които себелюбието на хан Феофар сега бе тласнало сред киргизките степи.

Началникът на полицията беше зает не по-малко от генерал-губернатора. Натоварени да се грижат за реда, да получават жалби и да следят за спазването на законите, полицейските инспектори и той не оставаха без работа. Отворени денонощно, административните служби се обсаждаха непрестанно от жители на града и от чужденци — европейци или азиатци.

Царският куриер се намираше точно на централния площад, когато плъзна слухът, че началникът на полицията бил повикан в двореца на генерал-губернатора заради някаква важна телеграма, пристигнала от Москва.

Сетне, щом началникът на полицията тръгна към двореца, сякаш по всеобщо предчувствие се понесе мълвата, че ще бъде наложена някаква тежка и непредвидима мярка.

Михаил Строгов се вслушваше във всичко, което се говореше, за да може, наложи ли се, да се възползва от новините.

— Ще закрият панаира! — провикна се някой.

— Нижниновгородският полк току-що получил заповед за заминаване! — отговори друг.

— Казват, че татарите щели да нападнат Томск!

— Ето го началникът на полицията — развикаха се от всички страни.

Внезапно се надигна страхотна връвя; седне полека-лека тя стихна и накрая се възцари гробна тишина. Всеки предчувствуваше, че ще се направи важно правителствено съобщение.

Началникът на полицията, предшестван от стражари, излезе от двореца на генерал-губернатора. Съпровождаха го отряд казаци, които усмиряваха тълпата с неочеквани удари. Нанасяни грубо, те се посрещаха безропотно.

Началникът на полицията стигна до средата на площада и тогава всички видяха, че държи в ръка телеграма.

После той зачете на висок глас следното:

„ПОСТАНОВЛЕНИЕ НА ГУБЕРНАТОРА НА НИЖНИ НОВГОРОД

1. Забранява се на всички руски поданици да напускат областта по каквато и да било причина.

2. Заповядва се на всички чужденци от азиатски произход да напуснат областта в следващите двайсет и четири часа.“

---

[1] Паплюка — вид баница. (Б.а.) ↑

[2] Около триста деветдесет и три милиона франка. (Б.а.) ↑

[3] По времето, когато е писана тази книга, все още е битувала ненаучната представа за произхода на циганите като за мигрирали копти от Египет (или Абисиния), а не — пришълци от долината на Ганг в Индия; ето защо те са били наричани „египтяни“ — и досега в повечето западноевропейски езици названието за „циганин“ е вариант на названието „египтянин“. (Б.ред.) ↑

ГЛАВА VI

БРАТ И СЕСТРА

Обстоятелствата оправдаваха тези пагубни за личните интереси мерки.

„Забранява се на всички руски поданици да напускат областта“. Ако Иван Огарев беше още в нея, сега щеше да е възпрепятстван или поне извънредно затруднен да се присъедини към хан Феофар, който се лишаваше от един опасен воин.

„Заповядва се на всички чужденци от азиатски произход да напуснат областта в следващите двайсет и четири часа“ — така с един замах щяха да се отстраният и търговците от централна Азия, и всички цигани, надошли на панаира, които повече или по-малко са във връзка с татарите и монголците. Колкото повече хора, толкова повече шпиони, затова състоянието на нещата налагаше те да бъдат прогонени.

Лесно е да се разбере какъв отзук предизвикаха внезапните мерки, които засягаха най-вече Нижни Новгород, несъмнено най-застрашен от всички градове.

Руските поданици, преминали границите на Сибир заради търговските си дела, не можеха поне за момента да напуснат областта. Съдържанието на първа точка от съобщението беше недвусмислено и не допускаше изключения. Всеки личен интерес трябваше да бъде пожертвован пред всенародните.

Що се отнася до втора точка, заповедта в нея също не подлежеше на обсъждане. Тя засягаше само чужденците от азиатски произход и на тях им оставаше единствено да опаковат стоките и да поемат натам, откъдето току-що бяха дошли. А многобройните артисти, които трябваше да изминат близо хиляда версти, докато се доберат до най-близкия граничен пункт, бяха обречени на нищета и страдания.

Отначало тези необичайни мерки предизвикаха ропот и отчаяни викове, които при появата на казаците и полицайтите бързо утихнаха и почти веднага след това просторната равнина започна да се опразва. Платнищата пред дюкянчетата се сгънаха; пътуващите театри се

разпръснаха; песните и танците секнаха; шествията се разтуриха; огньовете угаснаха; въжетата на еквилибристите се свалиха; старите кранти отново се запрегнаха в каруците. С камшици в ръка, полицаи и войници подканяха закъснелите да побързат и без да се трогват, разваляха палатките, преди още нещастните цигани да са ги напуснали. Очевидно още привечер площадът в Нижни Новгород щеше да опустее и след пазарната връва да се възцири мъртва тишина.

Тъй като от тези мерки произтичаše още едно усложнение, трябва да се повтори, че на всички засегнати от постановлението номади беше забранено да прекосят сибирската степ и те трябваше да поемат на юг към Каспийско море, било в Персия или в Турция, било в Туркестан. Нямаше да ги пропуснат на граничните пунктове в Урал — по руската граница в планините, чието естествено продължение на юг беше самата река. Налагаше им се да изминат хиляда версти, преди да стъпят на свободна земя.

Докато началникът на полицията четеше постановлението, Михаил Строгов се сепна от една внезапно хрумнала му мисъл:

„Какво съвпадение между постановлението и снощи разговор на онези цигани. «Самият Баща ни изпраща там, където искаме!» — каза старецът. Но «Бащата» — това е императорът! Нали така го нарича народът. Как тия цигани са предугадили предприетите срещу тях мерки, как са ги научили предварително? Къде искат да отидат? Та на тези съмнителни хора постановлението сякаш повече помага, отколкото вреди!“

Тези безспорно верни разсъждения бяха прекъснати изведнъж от една мисъл, която прогони всичко друго от съзнанието на Михаил Строгов. Той забрави циганите, подозрителния им разговор, странното съвпадение между него и постановлението... Внезапно си спомни за младата литовка.

„Горкото дете! — възклика той сякаш мимо волята си. — Тя няма да премине границата!“

Действително девойката беше от Рига — литовка, следователно руска поданица, и не би могла да напусне Русия! Издадено преди последните мерки, разрешителното ѝ очевидно вече не бе в сила. Всички пътища за Сибир бяха безжалостно затворени за нея и независимо от подбудите, тласнали я към Иркутск, отсега нататък достъпът до този град ѝ бе запретен.

Тази мисъл обсеби царския куриер. Хрумна му, че би могъл, без да пренебрегва важната си задача, да помогне на девойката и постепенно идеята се избистри в съзнанието му. Самият той — силен и енергичен, си даваше сметка какви опасности го дебнат по пътищата, които все пак познаваше, и се досещаше, че същите опасности ще са безкрайно по-страшни за една девойка. Тя отиваше в Иркутск — значи щеше да тръгне по същия път, принудена да премине сред ордите на завоевателите. Вероятно разполагаше с ограничени средства; как тогава щеше да пътува при новите условия — и по-опасни, и изискаващи повече пари?

„Така! — каза си той. — Тя ще поеме по пътя за Перм, значи е почти невъзможно да не я срещна. Тогава ще мога да се грижа за нея, без да породя съмненията ѝ, а понеже и тя, изглежда, бърза като мен да стигне в Иркутск, няма да се забавя заради нея.“

Ала една мисъл води до друга. Дотук Михаил Строгов бе подтикван единствено от желанието да извърши едно добро дело, да помогне. Сега му хрумна нещо друго и проблемът се постави пред него в нова светлина.

„Всъщност — каза си той — аз се нуждая от нея повече, отколкото тя от мен. Мога да се възползвам от присъствието ѝ, за да отклоня подозренията. Всеки би се досетил, че един мъж, който прекосява сам степите, е царски куриер. Но ако тази девойка ме придружава, в очите на всички аз наистина ще бъда Николай Корпанов. Тя трябва да пътува с мен. Трябва да я намеря на всяка цена! Не е възможно за толкова кратко време да се е сдобила с кола и да е напуснала Нижни Новгород. Напред, и нека Бог ме води!“

Михаил Строгов си тръгна от големия площад, където олелията предизвикана от изпълнението на наложените мерки, беше достигнала връхната си точка. Чужденците роптаеха, полицайтe и казаците ги тормозеха и крещяха и врявата беше неописуема. Девойката не би могла да е там.

Беше девет часът сутринта. Параходът щеше да отплава по обяд. Строгов имаше на разположение два часа, за да открие момичето.

Той отново премина на другия бряг на Волга и прекоси тамошните, също препълнени с народ, квартали. Обходи всяка уличка нания и горния град, влезе във всички църкви, където се приютяват страдалците, но никъде не срещна младата литовка.

„Въпреки това — повтаряше си той, — тя не е успяла да напусне Нижни Новгород. Да продължим издирването!“

Куриерът броди така цели два часа. Крачеше без отдих, без да усеща умора, подчинен на едно непреодолимо чувство, което не му позволяваше дори да разсъждава. И всичко беше напразно.

Тогава му хрумна, че девойката може да не е чула за постановлението — малко вероятно все пак, защото такава неочеквана вест бързо се разпространява. Тя явно се интересуваше и от най-незначителните новини за Сибир и не би могла да не узнае за мерките, които пряко я засягаха.

Ако те обаче не ѝ бяха известни, след няколко часа тя щеше да отиде на пристана и там някой непреклонен полицай да я спре. Строгов трябваше да я види на всяка цена преди това, за да предотврати този провал.

Но докато я търсеше безуспешно, лека-полека губеше надежда, че ще я открие.

Беше единайсет часът. Той реши да представи своя открит лист в полицейския участък, въпреки че при други обстоятелства това щеше да е безполезно. Постановлението очевидно не го засягаше, но куриерът искаше още веднъж да се увери, че нищо няма да му попречи да напусне града.

Върна се на другия бряг, където се намираше полицейският участък.

Там се стичаха много хора. Чужденците, на които бе заповядано да напуснат областта, трябваше да изтърпят някои формалности преди заминаване. Без такива предпазни мерки, всеки замесен в татарския бунт руснак би могъл, предрешен, да премине границата — нещо, което постановлението целеше да предотврати. И така, не само те гонеха, но се налагаше да получиш и разрешително да заминеш.

В двора и канцеларията на полицейския участък се тълпяха фокусници, акробати, цигани, търговци от Персия, Турция, Индия, Туркестан и Китай.

На всички тях скоро щеше да им е нужен само превоз, затова всеки бързаше, а закъснелите се излагаха на опасността да не напуснат града в посочения срок и да бъдат наказани без милостно от полицайите.

Михаил Строгов употреби силата на лактите си, за да прекоси двора. Но да влезе в участъка и да се добере до гишето беше още по-

трудна задача. И все пак няколко думи, прошепнати на ухото на някакъв инспектор, и няколко рубли, дадени навреме, бяха достатъчни да си проправи път.

След като го въведе в една чакалня, полицаят се запъти да предупреди някакъв по-висшестоящ чиновник.

Скоро Михаил Строгов щеше да си е уредил документите и необезпокояван да продължи.

Докато чакаше, той се огледа. И какво видя?

Строполила се на една пейка, млада девойка в безмълвно отчаяние бе извърнала глава към стената. Куриерът позна своята спътница. Тя не бе узнала за постановлението на губернатора и бе дошла в участъка да завери разрешителното си. Отказаха ѝ! Наистина тя имаше пъзволение да пътува до Иркутск, но постановлението категорично премахваше всички предишни разрешителни и пътищата за Сибир сега бяха затворени за нея.

Безкрайно зарадван, че най-сетне я е намерил, Строгов се приближи.

Тя го загледа, позна го и лицето ѝ светна. Инстинктивно се надигна, а после като удавник, който се хваща за сламка, понечи да го помоли за помощ...

В този миг полицаят докосна Михаил Строгов по рамото.

— Началникът на полицията ви очаква — каза той.

— Идвам — отвърна куриерът.

Без да каже и една дума на момичето, което бе издирвал така старательно още от предишната вечер, без да го успокои макар само с един жест, за да не издаде и двамата, той последва полицая през гъмжилото.

Виждайки, че изчезва единствената ѝ възможна подкрепа, девойката отново се отпусна на пейката.

След по-малко от три минути Михаил Строгов се върна в чакалнята, придружен от един полицай.

Той държеше своя открит лист, който отваряше пред него всички пътища за Сибир.

После приближи до момичето, протегна му ръка и каза:

— Сестро...

Тя разбра! Сякаш някакво внезапно просветление прогони в миг колебанията ѝ и тя се изправи.

— Сестро — повтори Михаил Строгов, — имаме разрешение да продължим пътуването си до Иркутск. Идваш ли?

— Тръгвам с теб, братко — отговори девойката и хвани ръката ми.

После двамата излязоха от полицейския участък.

ГЛАВА VII

НАДОЛУ ПО ВОЛГА

Малко преди пладне корабната камбанка свика на пристана много хора — едни заминаваха, а други се надяваха да заминат. Котлите на „Кавказ“ бяха подгрети. Димоходът вече пушеше, а от отводната тръба и капака на клапаните излизаше бяла пара.

Полицията наблюдаваше отплаването на „Кавказ“ и нямаше милост към пътниците с нередовни документи.

По кея крачеха напред-назад казаци, готови да окажат помощ на полицайите, но нещата вървяха гладко и те не се намесваха.

В уречения час отекна и последният звън, после вдигнаха котвите, огромните колелета на парахода запориха водата и „Кавказ“ бързо се понесе между двете части на града.

Михаил Строгов и младата литовка бяха на борда. Качиха се безпрепятствено, защото откритият лист разрешаваше на Николай Корпанов да води придружители. И така, братът и сестрата поеха на път, закриляни от полицията.

Седнали на кърмата, двамата гледаха как чезне градът, в който постановлението на губернатора предизвика такъв смут.

Царският куриер не говореше, нито разпитваше младото момиче. Чакаше то да се разприказва, ако желае. А девойката нямаше търпение да напусне мястото, където щеше да остане пленница, ако провидението не ѝ бе изпратило този нечакан покровител. Тя мълчеше, но пълният ѝ с благодарност поглед говореше вместо нея.

С дължина близо 4000 версти /4300 км/ Волга се смята за най-голямата европейска река. Доста замърсените в горното ѝ течение води се пречистват край Нижни Новгород от Ока, буйният приток, който извира от централна Русия.

Каналите и плавателните реки в Русия съвсем правилно се оприличават на исполинско дърво, чиито клони се разпростират по всички части на империята. Волга е стволът, а корените му са

седемдесетте устия по брега на Каспийско море. Реката е плавателна от Ржев, град в Тверска губерния, тоест в по-голямата си част.

Параходите на плавателната компания между Перм и Нижни Новгород изминават доста бързо триста и петдесетте версти /373 км/, които разделят този град от град Казан. В началото те само слизат по течението, което увеличава с още две мили скоростта им. Но когато стигнат до устието на Кама /малко преди Казан/, те започват да се изкачват срещу течението на този приток чак до Перм. Така че с мощната си машина, „Кавказ“ не можеше да изминава повече от шестнайсет версти на час. С едночасовия престой в Казан, пътуването от Нижни Новгород до Перм щеше да продължи шейсет-шайсет и два часа.

Параходът беше отлично обзаведен и пътниците, в зависимост от своето положение и средства, бяха настанени в три класи. Строгов се погрижи да запази две каюти първа класа, така че неговата спътница да може да се оттегли и уедини, когато пожелае.

„Кавказ“ беше претъпкан с най-различни хора. Мнозина азиатски търговци бяха сметнали за най-разумно да напуснат незабавно Нижни Новгород. В първа класа имаше арменци с калпаци и дълги, широкополи мантии; евреи, които се познаваха по островърхите си шапчици; богати китайци в национални носии — широкопола черна, синя или лилава на цвет дреха, отворена отпред и отзад и покрита с още една, чиито ръкави бяха много широки, а кройката ѝ наподобяваше попскорасо; турци с традиционни чалми; индузи на главата с четвъртити шапчици и пристегнати в кръста с пояс — някои от тях, известни под наименованието шикарпури, държаха в ръцете си цялата търговия на централна Азия; най-сетне се мяркаха и татари с ботуши с разноцветни кантове и тежко везани ризи. Всички търговци бяха натъпкали в трюма и на палубата обемистия си багаж, чийто превоз струваше скъпо, защото по правило всеки можеше да пренася само по двайсет ливри товар.

На бака се бяха струпали още повече пътници. Сред чужденците се срещаха и руси, на които постановлението не пречеше да се приберат в областните градове.

Тук имаше муци, нахлупили шапки или касети, с карирани рубашки под широките кафтани; волжки селяни със сини, подпъхнати в ботушите панталони, с розови памучни рубашки, пристегнати в

кръста с връв, и с плоски касети или меки шапки; жени с памучни рокли на цветя, препасали яркоцветни престилки и забрадени с червени кърпи. Това бяха пътниците от трета класа, които не се плашеха от продължителното пътуване. Тук палубата беше претъпкана. Затова пътниците, настанени на кърмата, не наблизаваха тази пъстра смесица от хора, чието място беше определено в предната част на кораба.

Въпреки че беше претоварен, „Кавказ“ се носеше с пълна пара между бреговете на Волга. Той се разминаваше с многобройни, теглени от влекачи конвои, превозващи най-различни стоки за Нижни Новгород. Срещаха се и дървени шлепове, дълги като безкрайните низи саргаси в Атлантическия океан, и натоварени до буртика шалани. Сега тяхното пътуване губеше смисъл, тъй като панаирът бе внезапно закрит още в началото.

Бреговете на Волга се покриваха с ята патици, които, подплашени от парахода, бягаха с пронизителни крясъци. Малко по-далече, сред сухите, окръжени с ели, върби и трепетлики равнини, пъплеха стада овце с кафяво руно; тук-там се виждаха тъмночервеникави крави и многобройни черни и бели свине и прасенца. Още по-нататък, чак до полуобработените хълмове се простираха засети с хилаха елда и ечемик поля. Сред това еднообразие никой художник, тръгнал да търси живописни кътчета, не би открил нещо достойно за четката си.

Два часа след отплаването на „Кавказ“ младата литовка се обърна към Михаил Строгов с думите:

— В Иркутск ли отиваш?

— Да — отговори момъкът. — И двамата сме поели по един и същи път. Следователно откъдето минавам аз, оттам ще минеш и ти.

— Утре ще узнаеш защо напуснах бреговете на Балтийско море и защо искам да премина Урал.

— Не те питам за нищо, сестро.

— Ще узнаеш всичко — тъжно се усмихна момичето. Сестрата не бива да има тайни от брат си. Днес обаче не мога да говоря... Умората и отчаянието ме сломиха.

— Искаш ли да си починеш в каютата? — попита Строгов.

— Да... да..., а утре...

— Ела...

Понеже не знаеше името на спътницата си, той се поколеба как да завърши изречението.

— Надя — каза тя и му протегна ръка.

— Ела, Надя — повтори Михаил, — и не се притеснявай да се възползваш от услугите на брат си, Николай Корпанов.

Той съпроводи момичето до каютата на кърмата.

После, жаден да узнае новините, които вероятно щяха да изменят маршрута му, Михаил Строгов се върна на палубата, смеси се с тълпата и се заслуша в разговорите. Ако случайно започнеша да го разпитват и се наложеше да отговаря, той щеше да се представи за търговеца Николай Корпанов, който трябва да се добере с „Кавказ“ до границата. Не искаше някой да се усъмни, че притежава специално разрешително за пътуване през Сибир.

Чужденците на парохода говореха само за скорошните събития, за постановлението и последиците от него. Тези нещастни хорица, едва посъзвели се от уморителното пътуване през централна Азия, бяха принудени да поемат обратно, но не смееха да изразят гласно възмущението и разочарованието си. Възпираще ги страх, в който се прокрадваше известен респект. На борда вероятно имаше и полицейски инспектори, натоварени да следят пътниците, така че беше по-добре да си държи езика зад зъбите, защото едно е да те прогонят, а съвсем друго — да те затворят в някая крепост. И хората или мълчаха, или подбираха толкова предпазливо думите си, че човек не можеше да научи кой знае какво.

Михаил Строгов не узна нищо — тъй като не го познаваха, приближеше ли се, всички мълкваха. Скоро обаче той чу един човек да говори високо, без да го е грижа дали някой го слуша.

Той приказваше на руски, но с чужд акцент, а събеседникът му сдържано отвръщаше на същия език, който явно не беше родният му.

— Какво — казваше първият, — и вие ли сте на този кораб, скъпи колега, вие, с когото се срещнахме на приема в Москва, а после бегло се видяхме в Нижни Новгород?

— Тук съм — сухо отвърна другият.

— Честно казано не очаквах, че ще тръгнете веднага подире ми!

— Аз не вървя подире ви, господине, а преди вас!

— Добре! Добре! Да допуснем, че и двамата сме начело, вървим в крак, като войници на парад, и поне временно, съгласете се, никой

няма да изпревари другия!

— Напротив, аз ще ви изпреваря.

— Ще стане ясно като се озовем в театъра на бойните действия.

А дотогава нека бъдем просто спътници. По-късно ще имаме достатъчно време и поводи да станем съперници.

— Неприятели.

— Тъй да бъде, неприятели. Вашите думи, скъпи колега, са винаги много точни и това ми е безкрайно приятно. Когато е с вас, човек знае как да се държи.

— Нещо лошо ли виждате в това?

— Само едно. И аз на свой ред ще ви помоля за разрешение да си изясним отношенията.

— Изяснявайте ги.

— И вие ли отивате в Перм... като мен?

— Да.

— И вероятно от Перм ще поемете към Екатеринбург — нали това е най-сигурният път през Урал?

— Вероятно.

— Минем ли границата, ще се озовем в Сибир, сред нашествениците.

— Да.

— И тогава ще настъпи часът, в който ще кажем: всеки за себе си и Господ да...

— Господ да ме пази!

— Господ да ви пази, само вас! Много добре! Но пред нас се очертават осем спокойни дни, през които няма да се сипят новини, затова нека бъдем приятели до момента, когато отново станем съперници.

— Неприятели.

— Да! Вярно, неприятели! Но дотогава нека се спогаждаме и не се заяждаме. Впрочем обещавам ви да пазя само за себе си всичко, което видя...

— А аз — всичко, което чуя.

— Уговорихме ли се?

— Договорихме се.

— Дайте си ръката.

— Моля.

Първият събеседник протегна разперената си длан раздруса двата пръста, подадени флегматично от другия.

— Между другото — забеляза първият, — тази сутрин още в десет и седемнайсет успях да изпратя на братовчедката си съдържанието на постановлението.

— А аз телеграфирах на вестника в десет и тринайсет.

— Браво, господин Блаунт.

— Много добре, господин Жоливе.

— Наемам се да се реванширам.

— Трудничко ще ви бъде.

— Да опитаме все пак.

След тези думи френският кореспондент поздрави свойски англичанина, който, кимвайки с глава, отвърна на поздрава с типична британска скованост.

Двамата ловци на новини не бяха нито руснаци, нито чужденци от азиатски произход и постановлението на губернатора не ги засягаше. Те потеглиха от Нижни Новгород по едно и също време, подтиквани от един и същи инстинкт. Взеха едно и също превозно средство и щяха да пътуват заедно до сибирските степи. Приятели или неприятели, те имаха осем дни път заедно до „откриването на лова“. И тогава щеше да спечели по-ловкият! А сега Алсид Жоливе бе протегнал приятелски ръка и макар доста хладно, Хари Блаунт я бе приел.

Още същата вечер французинът — все така открит и приказлив, и англичанинът — все тъй сдържан и надменен, се чукаха с Cliquot^[1], по шест рубли бутилката, приготвен без да се пести свежият сок на тамошните брези.

Михаил Строгов, дочувайки разговора между Алсид Жоливе и Хари Блаунт, си помисли:

— Ето двама любопитни натрапници, които сигурно ще срещам по пътя си. Разумно ще е да ги държа на разстояние.

Младата литовка не отиде на вечеря. Спеше в каютата си и Строгов не я събуди. Вече се свечеряваше, а тя още не се беше появила на палубата.

След изтощителната жега през деня, бавно падащият здрач носеше благодатна прохлада за пътниците. Дори късно през нощта повечето от тях не мислеха да се прибират в салоните и каютите.

Изтегнати по пейките, те с наслада вдишваха лекия ветрец, породен от движението на парахода. През това годишно време, в тези ширини, нощем небето светлее и кормчията с лекота водеше кораба сред всички плавателни съдове, които слизаха или изкачваха течението на Волга.

Тъй като имаше новолуние, от единайсет до два часа през нощта мракът се сгъсти. Почти всички пътници на палубата вече спяха и тишината се нарушаваше единствено от равномерния плисък на колелата, които пореха водата.

Смътно беспокойство не даваше на Михаил Строгов да заспи. Той непрестанно обикаляше, и то все на кърмата. Веднъж обаче му се случи да мине край машинното отделение. Озова се в онази част на кораба, която бе запазена за пътниците от втора и трета класа.

Тук хората спяха не само по пейките, но и по вързопите и бохчите и дори направо на дъските на палубата. Будуваха единствено вахтените, застанали прави на квартердека. От фенерите на десния и левия борд припламваха две светлинки — червена и зелена, и няколко коси лъча играеха по фалшбортовете на парахода.

Човек трябваше много да внимава, за да не стъпче безразборно изтегнатите спящи хора. Повечето бяха мужици, навикнали да спят на кораво, и дъсчената палуба им бе достатъчна. Но те нямаше да се зарадват на непохватника, който би ги разбудил с ритници.

Михаил Строгов се стараеше да не блъсне някого. Искаше само да се поразходи, за да се преобри със съня. Стигна до бака и вече се изкачваше по стълбите на квартердека, когато дочу някакъв разговор. Спря се. Гласовете идваха от неколцина пътници, така увити в шалове и одеала, че бе невъзможно да се различат в мрака. От време на време димоходът бълваше червени пламъци и тази групичка се осветяваше, сякаш безброй пайети лумваха запалени от светъл лъч.

Царският пратеник се канеше да отмине, когато чу по-отчетливо някои думи, изречени на същия странен език, който го бе впечатлил през онази нощ на панаира.

Неволно му хрумна да се вслуша. Скрит в сянката на бака, той почти не се виждаше, но не можеше и да огледа говорещите. Затова напрегна слух.

В началото се размениха няколко несъществени — поне за него — думи. По тях обаче той позна съвсем точно гласовете на мъжа и жената, които бе чул в Нижни Новгород и стана дваж по-внимателен.

Действително беше възможно същите онези цигани да се намират сега на борда на „Кавказ“.

Той се заслуша и чу следните реплики, изречени на татарски:

— Казват, че от Москва за Иркутск е тръгнал куриер.

— Казват, Зангара, ама този куриер или ще пристигне със закъснение, или изобщо няма да пристигне.

При отговора, който го засягаше пряко, Михаил Строгов неволно потрепера. Той се опита да познае дали говорещите са наистина мъжът и жената, за които си мислеше, но в гъстия мрак това не му се удаде.

След миг царският пратеник незабелязано се добра до кърмата и скрил лице в ръцете си, седна по-встрани. Човек би помислил, че спи.

Той обаче беше буден и не мислеше да заспива. Размишляваше, обзет от силна тревога:

„Кой би могъл да знае за заминаването ми и кой има изгода от това?“

---

[1] Cliquot — название на стара френска семейна фирма, производител на шампанско (произнася се „клико“); намекът за „брезовия сок“ е ирония на руската фалшификация на иначеrenomированото питие. (Б.ред.) ↑

ГЛАВА VIII

НАГОРОЕ ПО КАМА

На другия ден, 18 юли, в шест и четирийсет сутринта „Кавказ“ наближи пристана на Казан, отдалечен на седем версти /7,5 км/ от града.

Разположен там, където Казанка се влива във Волга, Казан е важен център на губернията и на гръцката архиепископия и същевременно — университетско средище. Многообразното население на тази губерния се състои от черемиси, мордвинци, чувashi, волсаки, вигуличи и татари — най-вече последните са запазили азиатския си облик.

Макар че Казан бе доста отдалечен от пристанището, огромна тълпа заливаше кея. Идваха за новини, понеже тукашният губернатор бе въвел същото постановление като нижниновгородския си колега. Тук се мяркаха татари, облечени в кафтани с къси ръкави и нахлутили островърхи шапки, чиято широка периферия напомня на известния Пиеро. Други, загърнати в дълги ямурлуци, с малки кепета на главите, приличаха на полски евреи. Събрани на групички, жени в изvezани със сърма на гърдите ризи и окичени с диадеми във форма на полумесец оживено разговаряха. Полицаи и казаци с пики в ръце поддържаха реда и след като щателно проверяваха всички, проправяха път на слизашите и качващите се на „Кавказ“. Това бяха засегнати от постановлението за експулсиране азиатци и музици, които спираха в Казан.

Михаил Строгов наблюдаваше разсеяно обичайната суматоха, която настава при акостирането на един пароход. В Казан „Кавказ“ имаше едночасов престой, необходим за попълване на запасите с гориво.

Куриерът дори не помисли да слезе. Не му се щеше да остави сама младата литовка, която още не бе излязла на палубата.

Както подобава на всички запалени ловци, двамата търсачи на новини станаха на разсъмване. После слязоха на брега и се смесиха с множеството, като всеки пое по своя път. Строгов забеляза Хари

Блаунт, който с бележник в ръка записваше впечатленията си. Срещу него Алсид Жоливе само разпитваше, уверен, че паметта няма да му изневери.

По цялата източна граница на Русия бе плъзнала мълвата, че бунтът и нашествието придобиват значителни размери. Връзките между Сибир и империята бяха сериозно затруднени. Това узна царският пратеник от новите пътници, без да се налага да слиза на брега.

Тези новини истински го разтревожиха. У него се надигна непреодолимо желание да е прехвърлил вече Урал. Там би могъл сам да прецени доколко събитията са сериозни и доколко е в състояние да предотврати някоя случайност. Канеше се да разпита по-подробно някой местен жител, когато изведнъж забеляза нещо.

Сред пътниците, слизащи от „Кавказ“, той разпозна циганите, които предишната вечер бяха на панаира в Нижни Новгород — възрастния циганин и жената, взела царския куриер за шпионин. Те явно бяха водачи на двайсетина съвсем млади танцьорки и певци, загърнали с пропити одеала обсипаните си с пайети полички.

Дрехите им сякаш искряха от първите слънчеви лъчи и Строгов си припомни гледката, видяна през нощта. Значи пламъците на димохода са осветявали техните пайети.

„Очевидно — каза си той — тези цигани са стоял и през целия ден в трюма и са отишли на квартердека да пренощуват. Дали са искали да останат незабелязани? Това не е присъщо за тяхното племе!“

Сега за него нямаше съмнение, че разговорът, който го засягаше пряко, се е водил сред тази групичка хора, чиито дрехи бяха проблясвали в светлините на борда и че това наистина са били старият циганин и жената, която събеседникът й бе нарекъл с монголското име Зангара.

Михаил Строгов неволно се втурна към трапа, в момента, когато групата бахеми се канеше да слезе и да не се върне повече.

Сред тях беше и циганинът — държанието му бе съвсем скромно, неприсъщо на вродената дързост на сънародниците му. Той като че се стремеше по-скоро да избягва погледите, отколкото да ги привлича. Окаяната му шапка, избеляла под слънцето на всички географски ширини, бе дълбоко нахлупена над сбръканото му лице. Ходеше прегърбен и въпреки жегата, плътно се загръщащ в стара,

износена дреха. Трудно можеше да се съди за ръста му под тези жалки дрипи.

Заела величествена поза, до него стоеше Зангара — тъмнокожа, висока и стройна трийсетгодишна жена, с прекрасни очи и златисти коси. Мнозина от младите танцьорки бяха забележително хубави, макар да притежаваха характерните за племето си черти. Общо взето циганките са доста привлекателни и не един могъщ руски господар, чието основно занимание е да се състезава по ексцентричност с англичаните, без колебание е избирал за жена циганка.

Една от тях тананикаше песен с необичаен ритъм, чиито начални думи могат да се преведат така:

*„По смуглата ми кожа блести корал,
а в косите ми — игла от злато.
Ще потърся щастие то
в страната на...“*

Усмихнатото момиче продължи песента си, но Михаил Строгов вече не го слушаше. Стори му се, че циганката Зангара се е втренчила в него сякаш искаше да запечата навеки чертите му в паметта си. Тя слезе последна, след стареца и трупата му.

„Колко дръзка жена! — каза си Михаил Строгов. — Дали в мен е познала человека, когото взе за шпионин в Нижни Новгород? Тия проклети циганки са като котките! Виждат ясно и в тъмното, а тази би могла да знае...“

Царският пратеник бе готов да проследи Зангара и трупата, но се въздържа.

„Не — помисли си той, — да не постъпвам необмислено! Ако наредя да арестуват този гадател и бандата му, рискувам да разкрия самоличността си. Впрочем, ето че слязоха и още преди да прекосят границата, аз ще съм прехвърлил Урал. Могат да поемат по пътя от Казан за Ишим, но той е пуст и един запрегнат с отлични сибирски коне тарантас винаги ще изпревари някаква си циганска каруца. Хайде, приятелю Корпанов, успокой се!“

В този миг старият циганин и Зангара се изгубиха сред тълпата.

Казан с право е наречен „врата към Азия“ и се смята за търговско средище, през което минават стоките от Сибир и Бухара. Оттук са двата пътя, водещи през Урал. Михаил Строгов съвсем правилно бе изbral онзи, който минава през Перм, Екатеринбург и Тюмен. Това е главният път от Ишим до Иркутск, осеян с многобройни държавни пощенски станции.

Царският куриер се досети и за пътя, който също свързва Казан с Ишим, но избягвайки лекото отклонение към Перм, минава през Елабуга, Мензелинск, Бирск и Златоуст, където пресича границите на Европа. Единственото му предимство е, че е малко по-кратък от първия, но за сметка на това е зле поддържан, липсват пощенски станции и селищата са съвсем нарядко. Михаил Строгов с право може да бъде поздравен за своя избор и ако циганите наистина поемеха по второстепенния път от Казан за Ишим, той щеше да пристигне преди тях.

Подир час камбанката на бака вече зовеше всички пътници на борда. Беше седем часът сутринта. Зареждането с гориво бе приключило. Котлите трепереха под налягането на парата. Корабът беше готов за отплаване.

Пътниците за Перм заемаха местата си. Михаил Строгов забеляза, че на борда се е завърнал само единият журналист — Хари Блаунт.

Дали Алсид Жоливе щеше да изпусне парахода?

В момента, в който откачаха въжетата, тичешком се появи французинът. Корабът се беше отгласнал от пристана, дори трапът беше прибран, но Алсид Жоливе не се смущи от малкото неудобство, скокна леко като клоун и се озова на палубата, право в ръцете на своя колега.

— Помислих, че „Кавказ“ ще отплава без вас — каза англичанинът подигравателно.

— Ами! — отвърна Алсид Жоливе. — Щях да ви настигна дори да се наложеше да наема кораб за сметка на братовчедка ми или да тръгна с пощенска кола срещу двайсет копейки на верста и на кон. Че как иначе? Пристанът е доста далече от телеграфа!

— Ходили сте до телеграфната станция? — сви устни Хари Блаунт.

— Там бях — най-любезно се усмихна французинът.

— Още ли работи до Коливан?

— Това не ми е известно, но мога да ви успокоя например, че от Казан до Париж работи!

— Изпратили сте телеграма на... братовчедката си?

— С най-голямо въодушевление.

— И какво ѝ писахте?

— Запомнете, драги, ако ще се наричаме както руснаците — отвърна Алсид Жоливе, — че аз съм послушен и не искам да крия нищо от вас. Татарите начело с хан Феофар са минали през Семипалатинск и слизат по течението на Иртиш. Възползвайте се от новината!

Какво! Хари Блаунт да е пропуснал такава важна новина, а съперникът му, който явно я бе научил от някой жител на Казан, да я изпрати веднага в Париж! Изпреварили са английския печат! И Хари Блаунт, сключил ръце зад гърба си, отиде да седне на кърмата, без да отрони нито думичка.

Към десет часа сутринта младата литовка излезе от каютата си и се качи на палубата.

Михаил Строгов приближи до нея и ѝ подаде ръка.

— Погледни, сестро — каза той, след като я отведе на бака.

Местността наистина заслужаваше внимание.

В този момент „Кавказ“ бе стигнал до мястото, където Кама се влива във Волга. След като бе слизал повече от четиристотин версти по течението на голямата река, корабът щеше да я напусне и да се отправи нагоре по Кама, изминавайки четиристотин и шейсет версти /490 км/.

На това място различно обагрените течения на двете реки се сливаха. Пречиствайки левия бряг с бистрите си води, Кама му оказваше същото благотворно въздействие, както Ока — на десния бряг край Нижни Новгород.

Кама се разливаше нашироко и гористите ѝ брегове бяха прелестни. Бели платноходки изпъстряха нейните лазурни, искрящи на слънцето води. Обрасли с трепетлики, елхи и тук-таме с дебелостволи дъбове, хълмовете затваряха хоризонта с хармонична линия, която под ярката обедна светлина се сливаше с бездънното небе. Но тези природни красоти не можеха и за миг да отклонят мислите на младата литовка. Тя виждаше единствено целта, до която трябваше да се добере, и Кама представляваше само по-лесния път към нея.

Погледнеше ли на изток, очите ѝ странно заблестяваха, сякаш ѝ се искаше да проникне с взора си отвъд непроницаемия хоризонт.

После, положила длан в ръката на своя спътник, Надя обърна към него и попита:

- На какво разстояние сме от Москва?
- На деветстотин версти — отвърна той.
- Деветстотин от седем хиляди — прошепна девойката.

Камбаната отекна няколко пъти и възвести, че е време за обяд.

Надя последва Строгов в каюткомпанията. Тя дори не докосна сервираните отделно ордьоври — хайвер, нарязана на тънки филийки херинга, ароматизирана с анисон водка — които, според общ за всички северни страни обичай, се поднасят за предястие. Надя хапна малко, като бедно момиче, което не разполага с достатъчно средства. Спътникът ѝ прецени, че трябва да се задоволи с менюто, избрано от нея: малко „кулбат“ — нещо като баница с жълтъци — ориз, смляно месо, пълнено с хайвер червено зеле и чай.

Нахраниха се скромно и набързо и след по-малко от двайсетина минути двамата отново се качиха на палубата.

Щом седнаха на кърмата, Надя подхвана направо, с тих глас, за да я чуе единствено Строгов:

— Аз съм дъщеря на заточеник. Казвам се Надя Фьодоровна. Няма и месец откакто майка ми почина в Рига и аз отивам в Иркутск при баща си, за да споделя изгнаничеството му.

— Аз също отивам в Иркутск — отвърна младежът — и ще моля милостта на небесата да предам Надя Фьодоровна жива и здрава в ръцете на баща ѝ.

- Благодаря ти! — прошепна тя.

После Михаил Строгов обясни, че се е снабдил със специален открит лист и че от страна на руските власти няма да срещне спънки по пътя си.

Надя не го разпитва повече. В срещата си с този сърдечен и добър младеж, който ѝ бе изпратило провидението, тя виждаше само едно: средство да се добере до баща си.

— Аз имах — каза му тя — разрешително, с което можех да отида в Иркутск. Постановлението на губернатора обаче го отмени и без теб не бих могла да напусна града, в който ти ме намери и където сигурно щях да умра.

— Ти си дръзала да тръгнеш сама, Надя — отвърна Стrogов, сама през сибирската степ!

— Това е мой дълг.

— Не знаеше ли, че през една разбунтувана и превзета страна придвижването е невъзможно?

— В Рига не се чуваше нищо за татарското нашествие — каза момичето. — Чак в Москва научих за него.

— И въпреки това продължи?

— Това е мой дълг.

В този израз проличаваше целият характер на храбрата девойка. Чувството за дълг у Надя стоеше над всичко друго.

После тя заговори за баща си Василий Фьодоров. Бил почитан лекар в Рига. Трудел се и живеел щастливо с близките си. Но когато разкрили, че се е присъединил към някакво тайно общество, бил осъден на заточение в Иркутск и жандармите незабавно го отвели оттатък границата.

Василий Фьодоров само целунал болната си жена и дъщеря си, която скоро щяла да остане без никаква подкрепа, и оплаквайки скъпите за него същества, потеглил.

От две години той живеел в столицата на източен Сибир и продължавал да работи като лекар, но почти не припечелвал. Въпреки всичко щял да е щастлив, доколкото изобщо може да бъде щастлив един заточеник, ако жена му и дъщеря му били до него. Госпожа Фьодоровна обаче била доста изтощена и не можела вече да напусне Рига. Двайсет месеца след заминаването на мъжа си тя починала в ръцете на своята дъщеря и я оставила сама, без опора. Тогава Надя Фьодоровна поискала и лесно получила от руските власти разрешение да отиде в Иркутск при баща си. Писала му, че тръгва. Почти нямала средства за такова дълго пътуване, но все пак не се поколебала да го извърши. Правела каквото е по силите ѝ!... Господ щял да свърши останалото.

През това време „Кавказ“ пътуваше срещу течението на реката. Нощта се бе спуснала и въздухът се проникваше от сладостна прохлада. От димохода на парахода, подгрят с борови дърва, се сипеха безброй искрици, а шепотът на водата, порена от вълнореза, се примесваше с вълчия вой, идващ от сенчестия десен бряг на Кама.

ГЛАВА IX

С ТАРАНТАС И ДЕНЕМ, И НОЩЕМ

На следния ден, 18 юли, „Кавказ“ спря на пристана в Перм, последната спирка по Кама.

Губернията, чиято столица е Перм, е една от най-обширните в руската империя и като прехвърля планината Урал, навлиза в Сибир. Тук се добива мрамор, сол, платина, злато, въглища. Въпреки своето местоположение, Перм все още е мръсен, кален и беден град. Липсата на удобства не тревожи много-много хората, отправили се от Русия за Сибир, тъй като те се запасяват с всичко необходимо, но пътниците, идващи от централна Азия, след дългия и уморителен преход несъмнено биха предпочели първият европейски град в империята да е по-добре снабден.

Именно в Перм пътниците продават своите превозни средства, изхабени повече или по-малко след прекосяването на безкрайните сибирски поля. Също тук другите, които преминават от Европа в Азия, през лятото купуват коли, а през зимата — шейни, и после поемат из степите за месеци наред.

Михаил Строгов бе вече изготвил плана за пътуването и сега трябваше просто да го осъществи.

В града имаше пощенска служба, чиито коли пресичаха доста бързо Урал, но при сегашните обстоятелства тя беше разтурена. Дори и да не беше така, царският куриер, в желанието си да пътува независим, не би прилягнал до услугите ѝ. Той предпочиташе да си купи кола и да препуска напред, разпалвайки с допълнителни „на водку“^[1] усърдието на кочияшите.

За беда, вследствие на мерките срещу чужденците от азиатски произход, множество хора бяха напуснали Перм и превозни средства сега се намираха трудно. Михаил Строгов трябваше да се задоволи с онова, което бе останало. Що се отнася до конете, докато бе още в Европа, царският куриер спокойно можеше да показва своя открит лист и станционните надзорници щяха да му осигуряват впряг с

предимство. Озовеше ли се в Сибир обаче, той трябаше да се осланя единствено на могъществото на рублите.

Ала в какво превозно средство щяха да впрегнат конете. В талига или в тарантас?

Талигата представлява открита каруца с четири колела, направена изцяло от дърво. Колелата, осите, чивиите, каросерията и стръките се набавят от дърветата в околността и се свързват помежду си с дебели въжета. Няма нищо по-първобитно, по-неудобно, но и полесно за поправяне, ако стане някоя злополука, от талигата. Именно с нея се пренася специалната поща, за която не съществуват лоши пътища. Действително понякога въжетата се късат и докато задната част остава в някое: тресавище, предната пристига в станцията на две колела — но това се смята за задоволително.

Ако не успееше да намери тарантас, Строгов щеше да е принуден да купи талига.

И тарантасът не е последната дума на напредъка в производството на коли. Също като талигата, той няма ресъори, а поради липса на желязо, дървото не е пестено; четирите му колела обаче, раздалечени на осем-девет стъпки от края на всяка ос, осигуряват известна стабилност по разбитите и често неравни пътища. Хората се предпазват от мръсотията с чергило, а от жегата и силните летни бури — със здрав кожен гюрук, който може да се вдига и да се спуска затварящки се съвсем плътно. Впрочем и тарантасът, както талигата, е солиден и се поправя лесно, но от друга страна много по-трудно оставя задницата си, затънала нейде из пътищата.

Михаил Строгов доста се потруди, додето открие един тарантас и вероятно в целия Перм нямаше друг. Въпреки това той дълго се пазари за цената. Направи го нарочно, само и само да не изневери на образа на обикновения търговец от Иркутск, Николай Корпанов.

Надя го съпровождаше, докато търсеше превоз. Въпреки че преследваха различна цел, двамата еднакво бързаха да пристигнат, сякаш подтиквани от едно и също желание.

— Искаше ми се заради теб да намеря по-удобна кола — каза младежът.

— На мен ли го казваш, братко, та нали аз щях да тръгна, ако се наложи и пеша, за да отида при баща си.

— Не се съмнявам в твоята смелост, Надя, но една жена трудно би понесла умората.

— Ще я понеса, каквато и да е тя — отвърна девойката. — Ако се оплача от нещо, остави ме на сред пътя и продължи сам.

Половин час след представянето на открития лист в тарантаса запрегнаха три коня. Обрасли с дълга козина, тези животни приличаха на мечки. Бяха сибирска порода, дребни, но силни и буйни. Коцияшът бе впрегнал най-едрия в средата, между две дълги стръки, завършващи с „дуга“^[2], накичена с пискюли и звънчета. Другите два бяха просто привързани за капрата. Амуниции нямаше, а за поводи служеше обикновено въже.

Нито царският куриер, нито младата литовка носеха багаж. Бързината, с която се наложи да тръгне единият, и осъдните средства на другия не им позволиха да се натоварят с куфари. При конкретните обстоятелства това беше добре дошло, защото в противен случай тарантасът нямаше да вземе или багажа, или пътниците. Той побира само двама души и коцияша, който по чудо пази равновесие на тясната капрата.

Коларите се сменят на всяка станция. Първият беше сибиряк, както конете, и също като тях обрасъл с подстригани на бретон дълги коси. Носеше шапка с вдигнати краища, червен пояс и наметало с кръстосани ширити и копчета с императорския монограм.

Щом пристигна с впряга, коцияшът хвърли най-напред изпитателен поглед към пътниците. Без багаж! — пък и къде ли щеше да го дene? Наглед не бяха богати. Коцияшът се намуси многозначително.

— Гарвани — каза той, без да го е грижа дали ще го чуят, — гарвани за шест копейки на верста!

— Не, орли! — отговори Строгов, който отлично разбираше жаргона на коларите. — Чуваш ли, орли за девет копейки на верста плюс бакшиша!

В отговор камшикът бодро изплюща. „Гарван“ на езика на руските коцияши е стиснат или много беден пътник, който на селските пощенски станции заплаща само по две-три копейки на верста. „Орел“ е този, който не се стъписва от високите цени и раздава щедро бакшиши. Затова гарванът не бива да се надява, че ще лети бързо като императорската птица.

Надя и Михаил Строгов се настаниха без бавене в тарантаса. Бяха се запасили с малко провизии. Те не заемаха място и ако се наложеше, щяха да им помогнат да се доберат до някоя добре устроена държавна станция. Спуснаха покривалото, защото жегата беше непоносима и по пладне тарантасът, теглен от трите коня, напусна Перм, всред облаци прах.

Начинът, по който кочиашът поддържаше хода на своя впряг, несъмнено би направил впечатление на всеки, който не е руснак или сибиряк. Всъщност конят в средата, който определяше хода и бе малко по-едър от другите, тичаше с бавен тръс, без да губи темпо, независимо от наклона. Другите два като че познаваха единствено галопа и препускаха, проявявайки безброй забавни чудатости. Коларят не ги удряше. Най-много да ги насърчи с рязко изплющване на камшика. А с какви епитети ги обсипваше, когато бяха покорни и послушни, без да броим имената на светците, с които ги кичеше!... Въжето, което му служеше вместо поводи, почти не оказваше въздействие върху животните, но „право“ — надясно и „лево“ — наляво — тези произнесени гърлено думи, действаха по-силно от всяка юзда.

А как любезно се обръщаше към тях в зависимост от обстоятелствата!...

— Хайде, гъльбчетата ми! — повтаряше коларят. — Хайде, сладки лястовички! Летете, гургуличките ми! Дий, братовчеде отляво! Давай, драги!

Щом забавеха ход обаче, се разнасяха куп обиди, чието значение чувствителните животни като че схващаха.

— Върви де, дяволски охлюв! Проклет да си, гол охлюв такъв! Жив ще те одера, костенурко, и на оня свят мира няма да видиш!

Какъвто и да бе този начин на водене, изискващ повече здраво гърло, отколкото яка ръка, тарантасът летеше по пътя с дванайсет — четиринайсет версти в час.

Михаил Строгов беше свикнал с подобен род превозни средства и с такъв начин на придвижване. Друсането и тръскането не му правеха впечатление. Знаеше, че руските впрягове не заобикалят камъните и коловозите, тресавищата и падналите дървета, нито пък ямите, осеяли пътищата. Та нали са направени за това. А Надя не се

оплакваше, въпреки че можеше да пострада при подскачането на возилото.

В началото на пътуването, когато се носеха с пълна скорост, Надя мълчеше. После, все така обсебена от едничката мисъл „да стигнем“, тя се обади:

— Пресметнах, че има триста версти между Перм и Екатеринбург! Права ли съм?

— Права си — отвърна Строгов, — и когато стигнем в Екатеринбург, ще сме в самото подножие на Урал, на отсамния му склон.

— Колко време ще пресичаме планината?

— Четирийсет и осем часа, ще пътуваме денем и нощем. Казвам денем и нощем, Надя — добави той, — защото не мога да спра нито за минута и трябва да вървя без отдих към Иркутск.

— Аз няма да те забавя дори и час, и ние наистина ще пътуваме денонощно.

— Това е добре. Ако татарите не са превзели пътя, ще пристигнем за по-малко от двайсет дни.

— Минавал ли си оттук? — попита го тя.

— Неведнъж.

— През зимата щеше да е по-бързо и по-сигурно, нали?

— Да, най-вече по-бързо, но студовете и снеговете биха те измъчили.

— Няма значение! Зимата е приятел на русина.

— Да, но за да устоиш на такова приятелство, трябва да притежаваш непоколебим характер! Температурата в сибирските степи често пада повече от четирийсет градуса под нулата. Макар и облечен в еленови кожи^[3], усещал съм как сърцето ми се вледенява, а нозете ми измръзват в трите чифта вълнени чорапи. Виждал съм конете ми да се покриват с ледена корица, а дъхът им да замръзва край ноздрите. Ракията в манерката ми е ставала на камък, и дори с нож не можеш я разби! Въпреки това шейната ми се носеше като вихър. Додето поглед стига по белите, равни поля няма препятствия! Няма рекички, които те принуждават да търсиш брод! Няма вече езера, които да прекосяваш със сал! Навред се простират дебели снегове, свободни пътища, сигурност! Ала какви страдания, Надя! Могат да ги опишат само

онези, които не са се върнали и са останали завинаги покрити от виелицата!

— Ти си оцелял, братко!

— Да, но аз съм сибиряк и от дете, докато придружавах баща си на лов, свикнах с тези сурови изпитания. Но когато ти, Надя, ми каза, че зимата няма да те спре, че би тръгнала сама, готова да се бориш със страшните сибирски бури, стори ми се, че те виждам изгубена, да падаш сред снеговете, за да не станеш повече.

— Колко пъти си прекосявал степта през зимата?

— Три пъти, когато отивах в Омск.

— И какво си щял да правиш в Омск?

— Исках да видя майка си, която ме чакаше!

— Аз пък отивам в Иркутск, където ме очаква баща ми! Трябва да му предам последните думи на майка! С това искам да ти кажа, че нищо не би ме спряло да тръгна!

— Ти си храбро момиче, Надя — отвърна младежът, — и сам Господ би те водил!

През този ден коларите, които се сменяха на всяка станция, караха бързо. Тези „орли“ на пътищата не посрамиха съименниците си от планините. Високата цена, плащана за всеки кон, и щедро раздаваните бакшиши бяха най-добрата препоръка пред тях. Вероятно станционните надзорници са се учудвали, че след публикуването на постановлението един млад мъж със сестра си, и двамата руснаци, необезпокоявани прекосяват недостъпния вече за сънародниците им Сибир, но документите им бяха в ред и те имаха право да пътуват. И така, километричните камъни бързо оставаха зад тарантаса.

Не само Михаил Строгов и Надя бяха поели от Перм към Екатеринбург. Още на първите пощенски станции царският куриер научи, че пред тях има друга кола, но тъй като коне не липсваха, той не се разтревожи особено. През този ден спираха няколко пъти, единствено за да похапнат. В пощенските станции се намираше и подслон, и храна. Всъщност, когато няма подобни пунктове, домът на руския селянин е също толкова гостоприемен. В селцата, които си приличат по белостенните църкви със зелени покриви, пътникът може да почука на всяка врата. Ще му отворят и мужикът, усмихнат, ще протегне ръка на госта. Ще му предложат хляб и сол, ще сложат самовара на огъня и той ще се почувства като у дома си. Семейството е

готово да се изнесе, само и само за него да има място. На госта всички се радват, него „Бог го изпраща“.

Когато вечерта пристигнаха в една станция, царският куриер, тласкан от някакво предчувствие, попита надзорника преди колко време другата кола е минала оттам.

— Преди два часа, господине — отговори той.

— Файтон ли е?

— Не, талига.

— С колко пътници?

— Двама.

— Бързат ли?

— Орли!

— Бързо впрягайте!

Решени да не губят нито час, Михаил Строгов и Надя пътуваха цяла нощ. Времето беше все така хубаво, но се усещаше, че става задушно и въздухът се насища с електричество. Нито един облак не затъмняваше звездната светлина, а от земята лъхаше топлина. Навикнал да познава времето, Строгов усети наближаващата природна стихия и се разтревожи. Зараждащата се в планината буря би била ужасяваща по тези места.

Нощта мина спокойно. Въпреки друсането на тарантаса Надя успя да поспи няколко часа. През наполовина вдигнатия гюрук проникващо малко свеж въздух и гърлата жадно го пиеха в задухата.

Царският пратеник не мигна цяла нощ, тъй като нямаше доверие на коларите, които твърде лесно задрямват на капрата. Така не изгубиха нито час в станциите или по пътя.

На другия ден, 20 юли, към осем часа сутринта на изток се очертаха първите възвищения на Урал. При все това тази впечатителна планинска верига, разделяща европейска Русия от Сибир, беше още твърде далеч и пътниците щяха да се доберат до нея едва привечер. Следователно трябваше да прекосяват планината през нощта.

Този ден облаците, покрили небето, не се разкъсаха и жегата понамаля, ала във въздуха се усещаше бурята.

Може би в този случай би било по-разумно да не се тръгва посреднощ, както би сторил и Строгов, ако имаше избор; но когато в последната станция коларят привлече вниманието му върху гръмотевиците, отекващи дълбоко в планината, той само запита:

— Талигата още ли е пред нас?

— Да.

— На какво разстояние?

— На около час.

— Напред и ще получиш троен бакшиш, ако утре сутрин сме в Екатеринбург.

---

[1] Бакшиш. (Б.а.) ↑

[2] Хомот. (Б.ред.) ↑

[3] Това облекло се нарича „даха“. То е много леко, но не пропуска студ. (Б.а.) ↑

ГЛАВА X

БУРЯ В УРАЛ

Планинската верига Урал се простира на близо три хиляди версти /3200 км/ между Европа и Азия. Назовават я или с татарското име Урал, или с руското Пояс, но и двете са верни, защото и на двета езика означават „пояс“. Тя започва от арктическото крайбрежие и свършва на брега на Каспийско море. Тази граница трябваше да прехвърли Михаил Строгов, за да премине от Русия в Сибир и, както казахме, той съвсем правилно избра пътя от Перм за Екатеринбург по източния склон на планината. Той бе по-лек и по-сигурен и по него се превозваха всички стоки от централна Азия.

Ако всичко беше наред, за една нощ щяха да прекосят планината. За беда далечните гръмотевици вещаеха буря, която в тези условия щеше да е страховита. Електричеството във въздуха можеше да се освободи само чрез силни светковици.

Михаил Строгов се погрижи младата му спътница да се настани възможно най-удобно. Гюрукът, който вятърът лесно можеше да откъсне, беше заздравен с кръстосани отгоре и отзад въжета. Като допълнителна предпазна мярка удвоиха страничните ремъци на конете. Натъпкаха слама между втулките на осите, за да укрепят колелата и да се намали друсането, което трудно можеше да се избегне в такава нощ. Най-сетне свързаха предницата и задницата, чито оси дотогава бяха само заковани, с дървена греда, прикрепена с болтове и гайки. Гредата служеше като ресзор, който при файтоните свързва двете оси.

Надя отново седна в дъното на тарантаса, а Михаил Строгов се настани до нея. Пред спуснатия гюрук висяха и две кожени завеси, които щяха да предпазват що-годе пътниците от дъжд и вятъра.

Прикрепени отляво на капрата, два големи фенера хвърляха косо бледи отблъсъци и едва осветяваха пътя. Това бяха сигналните светлинни на тарантаса и ако не успяваха да разсейт мрака, поне можеха да предотвратят сблъсъка с някоя насрещна кола.

Бяха взети всички предпазни мерки и така би трябвало да бъде в подобна страшна нощ.

— Готови сме, Надя — каза Михаил Строгов.

— Да тръгваме — отвърна момичето.

Дадоха наредждане на коларя и тарантасът се залюшка по уралските скатове.

Беше осем часът и слънцето вече залязваше. При все че в тези области се стъмнява бавно, наоколо бе сумрачно. Надвесеният небосвод бе покрит с огромни облаци и нямаше полъх, който да ги помръдне. Застинали от единия до другия край на хоризонта, те като че ли опираха в земята. Някои от тези грамади изльчваха бледо сияние и от тях увисваха огромни дъги. Сякаш хвърлени надолу от разразил се във висините ураган, те приближаваха лека-полека земята, затягаха обръча си и скоро щяха да обгърнат цялата планина. Пътят се изкачваше към тези тълсти, космати, готови да се втечнят вълма. След малко земята и небето щяха да се слеят в едно и ако в този миг не завалеше, в непрогледната мъгла тарантасът можеше да се преобърне в някоя пропаст.

При все това Урал не е от най-високите планини. Най-големият ѝ връх се издига едва на пет хиляди стъпки. Тук няма вечни снегове и ако те се натрупат по хребетите през зимата, през лятото бързо се стопяват. Растителността е богата. Добивът на желязо и мед, както и находищата на скъпоценни камъни, са привлечли многобройни работници. Техните селища, наречени „ заводи“, се срещат доста често, а по прокарания през широките планински проходи път пощенските коли се придвижват лесно.

Но онова, което е лесно при хубаво време и посред бял ден, става трудно и опасно, когато природните стихии се разбушуват и човек попадне във вихъра им.

Михаил Строгов знаеше какво значи буря в планината, защото я бе преживявал и може би с основание я сравняваше със страховитите зимни виелици, които бушуват с невероятна сила.

Като тръгваха, все още не валеше. Той повдигна кожените завеси, закриващи вътрешността на тарантаса и се огледа, взирайки се към двете страни на пътя, където под мъждукащата светлина на фенерите сякаш танцуваха причудливи сенки.

Неподвижна, скръстила ръце, Надя също гледаше, но без да се показва, докато спътникът ѝ, наполовина надвесен навън, наблюдаваше земята и небето.

Цареше мрачно спокойствие, но това бе затишие пред буря. Въздухът бе все така застинал. Полузадушена, природата сякаш не дишаше и дробовете ѝ — тези тъмни, тежки облаци — вече не ѝ служеха, увредени незнайно как. Тишината щеше да е пълна, ако колелата на тарантаса не поскърцваха по чакъла, осите не простенваха, запъхтените коне не дишаха тежко, а подкованите им копита не тропаха по камъните, сипейки искри.

Пътят беше пуст. В тази страшна нощ из тесните проходи на Урал не се разминаха с нито един пътник, поел пеша, с нито един конник или кола. Нямаше ги огньовете на въглищарите в гората, нямаше ги биваците на рудничарите, нямаше дори една колиба, затулена сред сечищата. За да пресечеш планината в такива условия, трябва да имаш сериозни основания, които не допускат колебания или закъснение. Михаил Строгов не се колебаеше, но силно се разтревожи, че пред него върви някаква талига. Чудеше се какви ли важни подбуди тласкат пътниците ѝ към такова неблагоразумие.

Той постоя малко надвесен, за да наблюдава наоколо. Към единайсет часа светкавици озариха небето и се започна. В отблъсъците ту се появяваха, ту изчезваха силуетите на големите борове, струпани тук-там край пътя. А щом тарантасът кривнеше встрани, пламналите небеса осветяваха дълбоки пропasti. От време на време силното трополене на колата подсказваше, че преминават мост от грубо одялани греди, прехвърлен над някой ров, а громолът сякаш изригваше под тях. Въздухът скоро се изпълни с монотонно бучене, което се усилваше, докато се изкачваха към висините. Тези шумове се примесваха с виковете и възклицинията на коларя. Той ту хвалеше, ту ругаеше нещастните животни, изтощени повече от задухата, отколкото от стръмнините. Дори звънчетата на стръките не ги оживяваха вече и от време на време краката им се подкосяваха.

— В колко часа ще стигнем върха? — попита Михаил Строгов.

— В един сутринта..., ако изобщо стигнем — отговори коларят, поклащајки глава.

— Кажи, друже, това нали не ти е първата буря в планината?

— Не, и да даде Господ да не е последната!

- Значи те е страх?
- Не ме е страх, но знай, че сбърка, като тръгна.
- Повече щях да сбъркам, ако бях останал.
- Хайде тогава, гълъбчета! — каза кочияшът, като човек, който не е нает да спори, а да се подчинява.

В този миг в далечината се разнесе фучене. Като че безброй остри, пронизителни просвирвания раздраха спокойния дотогава въздух. В отблъсъците на една ослепителна светкавица, последвана от ужасяващ тътен, Михаил Строгов зърна как върху един хребет огромни борове се превиват до земята. Силният вятър все още вееше само високо горе. Рязък пукот подсказа, че някои дървета — стари или със слаби корени — не са устояли на първите пориви. Лавина от прекупени стволове се стовари по скалите, пресече пътя и изчезна в бездната отляво, на двеста стъпки от тях.

Конете внезапно спряха.

— Дий, красиви гургулици! — извика коларят и плющенето на камшика се сля с тътена на гръмотевицата. Михаил Строгов хвана ръката на Надя.

- Спиш ли? — попита я той.
- Не.
- Бъди готова за всичко. Ето я бурята!
- Готова съм.

Едва-що дръпнаха кожените завеси и вихърът връхлетя. Коларят скочи от скамейката и се спусна да задържи конете, тъй като екипажът бе изложен на страшна опасност. Тарантасът бе застанал неподвижен на един завой, когато ги застигна бурята. Той трябваше да е обърнат винаги срещу вятъра, защото завъртеше ли се странично, щеше да се прекатури в дълбоката пропаст от лявата страна. Бълскани от поривите, конете се вдигаха на задните си крака и коларят едва успява да ги успокои. Приятелските подвиквания се сменяха с най-обидни думи. Ослепени от мълниите, подплашени от непрестанния гръмотевичен тътен, сравним само с грохота на артилерийско оръдие, нещастните животни всеки миг щяха да скъсат поводите и да побягнат. Кочияшът вече не можеше да овладее впряга си.

В този миг Михаил Строгов с един скок се озова навън и му притече на помощ. Макар и надарен с необикновена сила, той едва успя да обуздае конете.

Яростта на урагана се удвои. На това място пътят се разширяваше фуниеобразно и вихърът се втурваше натам, както въздухът в отдушниците на пароход. В същото време от ската като лавина се посипаха камъни и пънове.

— Не можем да останем тук — каза Михаил Строгов.

— Няма изобщо да останем — провикна се коларят уплашен, събрал всичките си сили, за да устои на страховитите вихушки. — Ураганът скоро ще ни помете в подножието и то по най-късия път!

— Хващай десния кон, страхливецо, а аз се заемам с левия — отговори куриерът.

Нов порив на вятъра го прекъсна. Двамата се наведоха доземи, за да не паднат, но колата, въпреки усилията на хората и на конете, тръгна назад и ако не се бе подпряла на едно дърво, щеше да се прекатури извън пътя.

— Не се страхувай, Надя! — извика Михаил Строгов.

— Не ме е страх — отговори младата литовка и в гласа ѝ не пролича ни най-малко вълнение.

Гръмотевичният тътен беше затихнал за миг, а страшният вятър след като премина през завоя, се изгуби нейде из дълбините на дефилето.

— Искаш ли да се спуснем надолу? — попита коларят.

— Не, трябва да се изкачваме! Трябва да преминем завоя! Понагоре скатът ще ни пази завет.

— Ама конете се дърпат!

— Гледай мен и тегли напред!

— Пак ще ни застигне вихрушката!

— Чуваш ли ме? Бащицата е заповядал така! — отговори Михаил Строгов, който за пръв път спомена императора, притежаващ тогава неограничена власт над три части от света^[1].

— Както искаш! Хайде, дий лястовички! — провикна се кочияшът и хвана коня отдясно, докато Михаил Строгов държеше левия.

Придържани така, животните с мъка потеглиха отново. Те не можеха да се втурнат встрани, а средният, вече необезпокояван, вървеше по средата на пътя. Ала застигнати отново от бурята, хората и конете не можеха да направят и три крачки напред, без да отстъпят една, а понякога и две. Подхълзваха се, падаха и отново се надигаха.

При такъв ход тарантасът лесно можеше да се разбие. Ако не бяха прикрепили добре покривалото, още първият порив на вятъра щеше да го отнесе.

На Михаил Строгов и на коларя им бяха нужни повече от два часа, за да изкачат този отрязък от пътя, дълъг едва половин верста, но пряко изложен на пристъпите на вихъра. Опасността идваше не толкова от мощния ураган, с който се бореха, а от градушката камъни и пречупени дървета, която се сипеше от планината.

Внезапно, в блясъка на една светкавица, забелязаха огромен отломък, който с нарастваща бързина се търкаляше към тях.

Коларят извика.

Михаил Строговшибна силно конете, но те се заопъваха.

Само няколко крачки и отломъкът щеше да премаже купето! За част от секундата Строгов си представи тарантаса разбит и спътницата си премазана. Разбра, че не ще има време да я измъкне жива от колата!

Тогава той се втурна назад и придобил пред лицето на страшната опасност свръхчовешка сила, опря гръб на осите, прилекна и силно отгласна на няколко стъпки тежката кола.

Огромната скала профуча на косьм от него, пресече дъха му, както би сторило гюлле и разтроши камъните на пътя, пръскайки искри.

— Братко! — извика Надя, която бе видяла всичко в отблъсъците на светкавиците.

— Надя! — отговори Михаил Строгов. — Надя, не се бой от нищо!

— Не се боя за себе си!

— Бог е с нас, сестро!

— Той със сигурност е с мен, тъй като те срещнах по пътя си — прошепна девойката.

Михаил Строгов с мъка изтика тарантаса и тласъкът помогна на обезумелите коне да продължат напред. По-скоро влечени от него и от кочияша, те се катереха по пътя, водещ към тясна клисура, обърната от юг на север, където всички щяха да се скрият от поривите на вятъра. Скатът отлясно образуваше тук нещо като укрепление, защитено от огромна, издадена напред скала, над която бушуваше вятърът. Долу беше тихо и те можеха да останат там, докато ураганът помитаše всичко наоколо.

И наистина, няколко бора, чиито върхове се извисяваха над скалистия хребет, в миг бяха прерязани, като че гигантска коса изравни клоните им до височината на ската.

Бурята се разрази с пълна сила. Светкавиците озаряваха клисурата, а гръмотевичният тътен не спираше. Под яростните удари земята затрепери и сякаш целият планински масив се разтресе.

За щастие успяха да заслонят тарантаса в малка падина, където стихията не се усещаше толкова. Но мястото не беше защитено добре, тъй като на моменти, отклонени от издатините по ската, поривите връхлитаха със страшна сила и тук, бълскаха скалата и като че ли щяха да я раздробят на хиляди парчета.

Надя трябваше да се премести. В мъждукащата светлина на фенера Михаил Строгов откри яма, издълбана вероятно от някой рудокопач и момичето се сгущи там в очакване да продължат пътуването.

Тогава — беше един часът през нощта — заваля и скоро вятърът и дъждът се усилиха неимоверно, без обаче да потушат небесните огньове. Сега вече беше невъзможно да тръгнат. Каквото и да беше нетърпението на Михаил Строгов, налагаше му се да поизчака бурята да затихне. Впрочем той се беше добрал до превала на пътя от Перм за Екатеринбург и сега му оставаше само да се спусне по склоновете на Урал. Но да се спуска в тези условия, по изровената от пороя земя, сред стихията на дъждъ и вятъра, би му коствало живота.

— Не бива да се бавим — обади се той, — но ако изчакаме, ще избегнем по-голямо закъснение. Бурята е много силна и затова смяtam, че ще е краткотрайна. Към три часа ще започне да се развиделява и спускането, което не можем да предприемем в тъмното, ще стане ако не по-лесно, то поне възможно след изгрев слънце.

— Да почакаме, братко — отговори Надя, — но дано не забавяш тръгването си, само за да ми спестиш умората и трудностите.

— Надя, знам, че си решена да се преориши с всичко, но ако и двамата се изложим на опасност, аз ще рискувам нещо повече от живота си, повече от твоя живот, ще изменя на задачата си, на дълга си, който трябва преди всичко да изпълня.

— Дълг... — прошепна Надя.

В този миг мощна светкавица раздри небето и сякаш дъждовните капки се изпариха. Веднага отекна гръм. Въздухът се запълни със

задушлива миризма на сяра и група големи борове, ударени на двайсет крачки по-далеч от електрическия заряд, лумнаха като гигантска факла. Повален на земята като от рикошет, коларят се надигна, защастие без драскотина.

Сетне, след като и последният тътен загълхна в горските дебри, Михаил Строгов усети как Надя силно стиска ръката му и му шепне в ухото:

— Някой вика, чуй!

---

[1] Внушението тук е, че по това време под контрола на Русия се намират обширни области от три континента: Европа, Азия и Северна Америка. (Б.ред.) ↑

ГЛАВА XI

ПЪТНИЦИ В БЕДА

Действително по време на краткото затишие откъм горната страна на пътя, недалече от падината, където бе заслонен тарантасът, се разнесоха викове.

Очевидно някой отчаяно зовеше за помощ.

Михаил Строгов се вслуша внимателно. Коларят също се вслушваше, поклащайки глава, сякаш намираше, че е невъзможно да се откликне на този зов.

— Пътници, които молят за помощ! — провикна се Надя.

— До нас ли са опрели!... — отвърна кочияшът.

— Защо не? — извика Михаил Строгов — Не трябва ли да сторим за тях онова, което те биха сторили за нас при подобни обстоятелства.

— Но вие няма да изложите на опасност колата и конете, нали!

— Ще отида пеша — прекъсна го Михаил Строгов.

— Ще дойда с теб, братко — каза младата литовка.

— Не, стой тук, Надя. Коларят ще остане при теб. Не искам да го оставям сам.

— Оставам — отвърна Надя.

— Каквото и да се случи, не напускай подслона!

— Ще ме завариш тук.

Михаил Строгов стисна ръка на спътницата си и като прекоси завоя край ската, изчезна в мрака.

— Брат ти бърка — каза кочияшът на девойката.

— Не, прав е — отговори кратко тя.

Михаил Строгов бързо крачеше нагоре по пътя. Той гореше от нетърпение да помогне на хората, които зовяха отчаяно, но изгаряше едновременно и от желание да узнае какви са пътниците, на които бурята не бе попречила да пребродят планината, защото не се съмняваше, че именно тяхната талига бе вървяла преди тарантаса.

Дъждът бе спрятал, но вятърът удвои силата си. Виковете, понесени от въздушното течение, ставаха все по-отчетливи. От мястото, където Михаил Строгов оставил Надя, не се виждаше нищо. Пътят лъкатушеше и отблъсъците на светкавиците озаряваха само скалните издатини, надвиснали над извивките му. Сблъскал се с тези препятствия, вятърът внезапно се завихряше и Строгов със свръхчовешка сила се бореше, за да устои.

Скоро стана ясно, че изпадналите в беда не са много далеч. Въпреки че не можеше все още да ги види, било защото бяха пропаднали вън от пътя, било че мракът ги скриваше от погледа му, Михаил Строгов съвсем ясно долавяше думите им.

Впрочем ето какво чу той — и то го изненада:

— Глупако, ще се върнеш ли?

— На следващата станция ще наредя да те пребият!

— Чуваш ли, проклет колар такъв! Ей! Тука!

— Ето как карали в тази страна.

— И на това му викат талига!

— Ах, животно такова! Пръждоса се и май изобщо не се трогва, че ни е изоставил насред пътя.

— Да се отнасят така с мен! Един англичанин с пълномощия! Ще се оплача в министерството на правосъдието и ще накарам да го обесят!

Човекът, изрекъл тези думи, наистина беше страхотно разгневен. Но на Михаил Строгов изведнъж се стори, че другият се забавлява от случилото се, защото неочеквано се разнесе буен смях, последван от думите:

— Добре де, това наистина е много смешно!

— Вие дръзвате да се смеете! — отговори доста кисело гражданинът на Обединеното кралство.

— Разбира се, скъпи колега, и то съвсем чистосърдечно, какво друго ми остава. Предлагам ви да направите същото! Честна дума, много е смешно, направо невероятно...

В този миг силна гръмотевица изпълни теснината със страховит грохот, който, усилен от ехото, прокънтя ужасяващо. Сетне, след като и последният тътен загльхна, веселият глас се разнесе отново:

— Да, извънредно смешно! Ето нещо, което със сигурност няма да се случи във Франция!

— Нито пък в Англия! — отвърна англичанинът.

Тогава, посред ярко осветения от мълниите път, Михаил Строгов забеляза на двайсет крачки пред себе си двама души, седнали един до друг в задната част на странно превозно средство, затънало в някакъв коловоз.

Куриерът се приближи до двамата — единият все така се смееше, а другият — проклинаше, и разпозна кореспондентите, които бяха пътували заедно с него на борда на „Кавказ“.

— Ей! Здравейте господине! — провикна се французинът. — Радвам се, че ви срещам при тези обстоятелства. Позволете да ви представя близкия си неприятел господин Блаунт.

Английският дописник поздрави и може би се канеше, според правилата на учтивостта, да представи на свой ред колегата си Алсид Жоливе, когато Михаил Строгов му каза:

— Няма нужда, господа, ние се познаваме, защото пътувахме заедно по Волга.

— Така ли? Много добре! Отлично, господин...?

— Николай Корпанов, търговец от Иркутск — отвърна Михаил Строгов. — Ще ми кажете ли какво премеждие — тъй плачевно за единия и тъй смешно за другия, ви е сполетяло?

— Вие бъдете съдник, господин Корпанов — отговори Алсид Жоливе. — Представяте ли си — нашият колар замина заедно с предницата на дяволската си кола, като ни остави насред път в задната част на глупавия си екипаж — сами, без водач и без коне в половин каруца! Не е ли безкрайно и безспорно смешно?

— Изобщо не е смешно! — отвърна англичанинът.

— Как да не е, колега! Вие наистина не умеете да гледате а нещата откъм веселата им страна.

— А как, моля ви, ще продължим пътя си? — попита Хари Блаунт.

— Няма нищо по-просто — отговори Алсид Жоливе. — Ще ви запрегна в останките от колата, ще хвана поводите и като истински колар ще ви наричам гъльбче, а вие, като истински пощенски кон, ще тръгнете напред!

— Господин Жоливе — отговори англичанинът, — тази шега минава всяка граница и...

— Успокойте се, колега. Когато се изморите, ще ви заместя и тогава вие ще имате право да ме наречете стар охлюв или умираща костенурка, ако не тегля достатъчно бързо.

Алсид Жоливе говореше всичко това толкова весело, че Михаил Строгов не сдържа усмивката си.

— Господа — каза той, — има и по-добро разрешение. Ние вече сме се добрали до билото и сега остава само да се спуснем по склоновете. Колата ми е на петстотин стъпки по-назад. Ще ви отстъпя един кон, ще го впрегнем в останките от талигата и утре, ако всичко върви добре, ще пристигнем заедно в Екатеринбург.

— Господин Корпанов — отговори Алсид Жоливе, — предложението ви е твърде великодушно.

— Искам да добавя, господине — отвърна Михаил Строгов, — че не ви каня в моя тарантас, защото той е двуместен, а аз пътувам със сестра си.

— Не се притеснявайте — отвърна Алсид Жоливе. — Колегата ми и аз, заедно с вашия кон и задницата на нашата полу-валига ще отидем и накрай света.

— Господине — подзе Хари Блаунт, — приемаме любезното ви предложение. Колкото до оня колар...

— О, повярвайте ми, такова премеждие не му се случва за първи път — отвърна Михаил Строгов.

— Но тогава защо не се върне? Отлично знае, че ни е изоставил, мизерникът!

— Той ли! Дори не подозира!

— Какво! Този храбрец не знае, че талигата му се е разцепила на две!

— Не знае и най-добронамерено кара предницата в Екатеринбург!

— Казах ли ви, че от това по-смешно няма! — провикна се Алсид Жоливе.

— И така, господа, ако желаете, последвайте ме — подзе Михаил Строгов. — Ще се върнем при моята кола и...

— А талигата? — намеси се англичанинът.

— Не се бойте, няма да хвръкне, скъпи Блаунт! — извика Алсид Жоливе. — Вижте колко здраво е заседнала — оставим ли я, другата пролет сигурно ще се разлисти!

— Елате, господа — каза Михаил Строгов, — да докараме дотук тарантаса.

Французинът и англичанинът слязоха от пейката в дъното, превърнала се по неволя в капра, и тръгнаха подир него.

Верен на навика си, Алсид Жоливе не спираше да бърбори с обичайното си добро настроение, което нищо не можеше да помрачи.

— Наистина, господин Корпанов — обърна се той към Михаил Строгов, — вие ни измъквате от страхотно затруднение.

— Направих само това, господине — отговори пратеникът, което би сторил и всеки друг на мое място. Ако хората не си помогат, пътищата ще трябва просто да се затворят.

— Ще намеря начин да ви се отблагодаря. Ако минавате през степите, възможно е пак да се срещнем и тогава...

Алсид Жоливе не го попита направо къде отива, но Михаил Строгов не желаеше да дава вид, че крие, затова веднага отговори:

— Отивам в Омск, господа.

— А господин Блаунт и аз — подхвана Алсид Жоливе — отиваме малко по-нататък, там където вероятно има стрелба, но със сигурност — и новини.

— В завладените области ли? — попита Строгов припряно.

— Точно така, господин Корпанов, и е възможно да не се срещнем.

— Действително, господине — отговори Михаил Строгов. — Нямам влечеание към стрелбата и мятането на копия и по природа съм прекалено миролюбив, за да се скитам там, където се бият.

— Огорчен съм, господине, огорчен съм и наистина съжаляваме, че тъй скоро ще се разделим с вас! Но на тръгване от Екатеринбург нашата щастлива звезда може да пожелае отново да пътуваме заедно, пък било и за няколко дни!

— За Омск ли пътувате? — попита Строгов, след като поразмисли.

— Все още не знаем точно — отвърна Алсид Жоливе, — но със сигурност ще отидем направо в Ишим и щом стигнем там, ще действаме според обстоятелствата.

— И така, господа — каза младежът, — ние ще пътуваме заедно до Ишим.

Очевидно Михаил Строгов би предпочел да пътува сам, но той не би могъл по никакъв благовиден предлог да се раздели с двамата пътници, които щяха да поемат в същата посока. Но тъй като Алсид Жоливе и колегата му имаха намерение да спират в Ишим, без да продължават веднага към Омск, да пътува с тях дотам, нямаше да го затрудни или забави.

— И така, господа — повтори той, — договорихме се. Ще пътуваме заедно.

Сетне попита с най-голямо безразличие:

— Знаете ли докъде са стигнали татарите?

— Наистина знаем само това, което се говореше в Перм — отвърна Алсид Жоливе. — Татарите на хан Феофар са превзели цялата Семипалатинска губерния и от няколко дни с ускорен ход слизат по течението на Иртиш. Значи трябва да побързате, ако искате да ги изпреварите в Омск.

— Действително — отговори Михаил Строгов.

— Говореше се също, че полковник Огарев е успял да премине предрешен границата и че скоро ще се присъедини към татарския главатар в центъра на въстаналите райони.

— Но откъде ви е известно всичко това? — попита Михаил Строгов, когото тези повече или по-малко достоверни новини пряко засягаха.

— Е! Както се научават нещата — отвърна Алсид Жоливе. — Носи се във въздуха.

— И вие имате сериозни основания да мислите, че полковник Огарев е в Сибир?

— Казват дори, че тръгнал по пътя от Казан за Екатеринбург.

— А! Знаете ли това, господин Жоливе! — намеси се Хари Блаунт, който след забележката на френския кореспондент се отърси от мълчанието си.

— Знаех го — отвърна Алсид Жоливе.

— А знаехте ли, че е бил преоблечен като циганин? — попита Хари Блаунт.

— Като циганин ли! — извика неволно Михаил Строгов, спомняйки си възрастния циганин в Нижни Новгород, който пътува с „Кавказ“ и слезе в Казан.

— Достатъчно добре, за да стане повод за едно мое писмо до братовчедка ми — усмихна се Алсид Жоливе.

— Не сте си губили времето в Казан — отсече Хари Блаунт.

— Не, скъпи ми колега, и докато „Кавказ“ зареждаше с гориво, аз се зареждах с новини.

Михаил Строгов вече не слушаше хапливите им подмятания. Той мислеше за групата цигани — възрастния циганин, чието лице не успя да види, странната жена, която го придружаваше, особения поглед, който му бе хвърлила, и докато се опитваше да събере в съзнанието си всички подробности от срещата, наблизо отекна изстрел.

— А! Господа, напред! — извика той.

— Виж ти! — каза си Алсид Жоливе. — Този достопочтен търговец, който уж избягвал изстрелите, сега се е завтекъл доста бързо към мястото, където се стреля.

И следван от Хари Блаунт, също заинтересован да не остане назад, той се втурна по петите на Михаил Строгов.

След минутка и тримата се озоваха на завоя срещу издатината, под която бе скрит тарантасът.

Пламналите от мълнията борове още горяха. Пътят беше пуст. При все това Михаил Строгов не се бе изльгал. Той наистина беше чул гърмеж.

Внезапно се разнесе страховито ръмжене и отвъд ската ѝ отекна втори изстрел.

— Мечка! — извика Михаил Строгов, който не би могъл да се заблуди при този рев. — Надя, Надя!

Той измъкна от пояса си нож и с огромен скок се втурна напред, заобикаляйки скалата, зад която го чакаше девойката. Обхванати от пламъците, боровете ярко осветяваха мястото. В мига, в който Михаил Строгов стигна до тарантаса, една грамада връхлетя отгоре му.

Беше огромна мечка. Бурята я бе прогонила от горите, покрили планинския склон, и тя бе потърсила убежище в ямата, несъмнено нейно постоянно леговище, в което се бе приютила Надя.

Подплашени от огромното животно, двата коня бяха скъсали поводите си и побягнаха, а коларят, мислейки само за добичетата си и забравил, че оставя девойката сама с мечката, се бе втурнал да ги гони.

Смелата Надя не загуби самообладание. Отначало мечката не я забеляза и нападна третия кон. Тогава Надя излезе от падинката,

изтича до колата, взе един от револверите на Михаил Строгов и като доближи храбро звяра, стреля от упор. Леко ранено, животното се обърна към момичето, което се опита да се скрие зад тарантаса, докато конят се мъчеше да скъса ремъците. Но ако конете се изгубеха в планината, цялото пътуване пропадаше. Затова Надя се върна, тръгна право срещу звяра и с учудващо хладно кръвие стреля в него в мига, когато лапите му щяха да се стоварят върху главата й.

Това беше вторият изстрел, отекнал на няколко крачки от Михаил Строгов. Но той вече беше там и със скок се хвърли между мечката и момичето. Само с един замах отдолу нагоре разпори огромния звяр от корема до гърлото и той се строполи безжизнено. Това беше отлично изпълнение на прочутия удар на сибирските ловци, които се стараят да запазят скъпоценния мечи кожух, носещ добри пари.

— Ранена ли си, сестро? — попита Строгов, втурвайки се към момичето.

— Не, братко — отвърна Надя.

В този миг се появиха двамата журналисти.

Алсид Жоливе се хвърли срещу коня и трябва да повярвате, че имаше здрава ръка, тъй като успя да го удържи. Той и спътникът му бяха видели с каква бързина бе действал Михаил Строгов.

— По дяволите! — провикна се Алсид Жоливе. — Твърде сръчно за обикновен търговец размахвате ловджийския нож, господин Корпанов.

— Прекалено сръчно дори — добави Хари Блаунт.

— Господа, в Сибир — отговори Михаил Строгов — ние сме принудени да разбираме от всичко по малко.

Тогава Алсид Жоливе се вгледа в младежа.

Облян от ярката светлина, висок на ръст, решителен на вид, с окървавен нож в ръка, стъпил върху повалената мечка, Михаил Строгов беше наистина красив.

— Голям смелчага! — си каза Алсид Жоливе.

После, пристъпвайки почтително напред, стиснал в ръка шапката си, той поздрави девойката. Надя леко се поклони.

А Алсид Жоливе се обърна към своя спътник и рече:

— Сестрата не отстъпвала на брат си. Ако бях мечка, нямаше да смея да наближа тази опасна, но очарователна девойка.

Застанал като истукан малко по-встрани, Хари Блаунт държеше в ръце шапката си. Непринуденото поведение на спътника му подчертаваше още повече неговата обичайна надменност.

В този момент се върна коларят, водейки двата коня. Най-напред той изгледа със съжаление великолепното животно, проснато на земята, което по неволя щяха да оставят на хищните птици, а после се зае с впряга.

Михаил Строгов му обясни какво се бе случило на двамата пътници и му съобщи, че възнамерява да им отстъпи един кон.

— Както намериш за добре — отговори кочияшът, — само че две коли вместо една...

— Така да бъде, приятелю — отвърна Алсид Жоливе, схванал намека, — ще ти заплатим двойно.

— Потегляйте, гургулици! — извика кочияшът.

Надя се качи в тарантаса, а Михаил Строгов и спътниците му поеха пеша след него.

Беше три часът. Вече постихнала, бурята не бушуваше толкова яростно в прохода и изкачването не продължи много.

При първите проблясъци на зората тарантасът стигна до талигата, затънала в калта чак до главините. Стана ясно, че конете са напрягали всичките си сили да я измъкнат и така са я разцепили на две.

Впргнаха единия от фланговите коне в сандъка на талигата. Двамата журналисти отново се настаниха в своя чудноват екипаж и всички потеглиха веднага. Сега им оставаше само да се спуснат по склоновете на Урал, а това не беше трудно.

Подир шест часа двете коли, една след друга, пристигнаха в Екатеринбург без някое произшествие да помрачи втория етап от прехода им.

Първият човек, когото видяха журналистите в станцията, беше техният кочияш, който, изглежда, ги очакваше.

Този почтен русин, твърде добродушен на вид, пристъпи усмихнат и протягайки ръка към пътниците, без ни най-малко притеснение си поискава бакшиша. Истината ни задължава да не премълчаваме, че яростта на Хари Блаунт се разрази по чисто британски маниер и ако коларят не се беше отдръпнал благоразумно,

щеше да получи своя бакшиш във вид на кроше, нанесено право в лицето, по всички правила на бокса.

При този гневен изблик Алсид Жоливе се преви от смях и се смя, както може би никога дотогава.

— Че той има право, този нещастен сиромах! — провикна се французинът. — В правото си е, скъпи колега! Нямаше да е виновен, ако не бяхме успели да го последваме!

После извади няколко копейки от джоба си, подаде ги на коларя и рече:

— Дръж, приятелю! И да не си ги спечелил, вината не е твоя.

Тук гневът на Хари Блаунт нарастна двойно и той заяви на станционния надзорник, че смята да го даде под съд.

— Съд в Русия! — извика Алсид Жоливе. — Ако нещата не са се променили, колега, краят му няма да се види! — Вероятно не знаете историята за руската дойка, която съдила семейството на кърмачето да ѝ плати дванайсетмесечния труд?

— Не ми е известна — отвърна Хари Блаунт.

— Тогава не знаете какво е станало с кърмачето, когато съдът се произнесъл в нейна полза?

— И какво е станало?

— Ами той станал полковник от гвардията на хусарите. При този отговор всички прихнаха да се смеят. Очарован от собственото си остроумие, Алсид Жоливе извади от джоба си тефтера и усмихвайки се, написа следната, предназначена да влезе в тълковния речник на русите, забележка:

„Талига — руска кола, която тръгва с четири колелета и пристига с две.“

ГЛАВА XII

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТО

По географското си местоположение Екатеринбург е азиатски град, защото се намира от другата страна на Урал, по крайните източни склонове на планината. Въпреки това той е включен в Пермска губерния и оттук се причислява към европейската част на Русия. За подобна административна мярка несъмнено не липсват основания — като че къс от сибирската земя е останал захапан от руските челюсти.

В такъв голям, основан през 1723 година град, Михаил Строгов и двамата журналисти лесно щяха да си осигурят превоз. В Екатеринбург се намира първият монетен двор в империята, тук е и главното управление на рудниците. Градът е важен промишлен център в област, където металургичните заводи и предприятията за промиване на злато и платина са в изобилие.

По онова време населението на Екатеринбург беше нараснало чувствително. Тук се бяха стекли руси и сибиряци, които, страхувайки се от татарското нашествие, бягаха от областите, вече завладени от ордите на хан Феофар, и главно от земите на киргизите, разпрострели се на югозапад от Иртиш, чак до границата с Туркестан.

Следователно, ако и да бе трудно да се намерят превозни средства, за да се добере човек до града, то за да го напусне, такива не липсваха. При тогавашната обстановка малцина имаха желание да бродят по сибирските друми.

От тези обстоятелства се възползваха Хари Блаунт и Алсид Жоливе и лесно намериха цяла талига, която замени прословутата полу-талига, превозила ги все пак криво-ляво до Екатеринбург. Колкото до Михаил Строгов, тъй като тарантасът беше негов и все още в добро състояние, той трябваше само да впрегне три здрави коня и да тръгне бързо по пътя за Иркутск.

До Тюмен и дори до Ново Заимск пътят е доста стръмен, защото все още се вие по по неравните възвишения, от които започват скатовете на Урал. После, разпростирайки се чак до подстъпите на

Красноярск, след Ново Заимск се ширва огромната степ, на площ от около хиляда и седемстотин версти /1812 км/.

Както казахме, двамата кореспонденти възнамеряваха да се доберат до Ишим — на шестотин и трийсет версти от Екатеринбург. Там, в зависимост от развоя на събитията, щяха да поемат през завладените райони, било заедно, било поотделно, всеки воден от ловния си инстинкт.

Михаил Строгов би могъл да се отправи за Иркутск единствено по пътя от Екатеринбург за Ишим. Но той не гонеше новините и се стремеше по-скоро да избегне опустошението от завоевателя губернии, затова бе твърдо решен да не спира никъде.

— Господа — обърна се той към новите си спътници, — ще съм предоволен, ако пътувам известно време с вас, но трябва да ви предупредя, че извънредно много бързам да стигна в Омск, където майка ни очаква мен и сестра ми. Кой знае дали като пристигнем, татарите няма да са превзели града! Ще спирам по станциите, колкото да сменям конете, ще пътувам ден и нощ!

— И ние възнамеряваме да сторим така! — отговори Хари Блаунт.

— Добре — подзе Михаил Строгов, — но не губете нито миг. Наемете или купете кола, чиято...

— Чиято задница ще благоволи да пристигне едновременно с предницата в Ишим — добави Алсид Жоливе.

След половин час усърдно търсене французинът лесно намери някакъв тарантас и двамата с колегата му веднага се настаниха в него.

Михаил Строгов и Надя също се разположиха в своята кола и по пладне двата екипажа напуснаха едновременно град Екатеринбург.

Най-сетне Надя беше в Сибир, поела по дългия път, който води в Иркутск. За какво ли си мислеше сега младата литовка? Три коня я носеха през тази земя на изгнаничество, в която баща ѝ бе осъден да живее продължително, тъй далеч от родината! Ала сега тя едва забелязваше стелещите се пред очите ѝ безкрайни степи, защото устременият ѝ отвъд хоризонта взор вече съзираще образа на заточеника. Препускайки с петнайсет версти в час, тя не обръщаше внимание на пейзажа, нито на западносибирските области, тъй различни от източните райони. Наистина тук обработваемите поля са малко, земята на повърхността е неплодородна, но недрата ѝ крият

желязо, мед, платина и злато в изобилие. Затова навред се срещат промишлени предприятия, а съвсем рядко — земеделски стопанства. Как да намериш кой да обработва земята, да сее нивите и да прибира родитбата, когато е по-изгодно да проникваш в недрата ѝ с взрив или кирка. Тук селянинът е измествен от рудокопача, а мотиката — от кирката.

Навремени мислите на Надя се откъсваха от далечните прибалтийски области и се връщаха към сегашното ѝ положение. Образът на баща ѝ избледняваше и тя отново виждаше своя великодушен спътник — най-напред в железницата на гара Владимир, където по волята на провидението го срещна за първи път. Спомняше си неговото внимание по време на пътуването, появата му в полицейския участък, сърдечната непринуденост, с която я нарече „сестро“, грижите, положени за нея, докато плаваха по Волга, и най-сетне всичко, което бе сторил, за да спаси живота ѝ, излагайки на гибел своя през онази страховита нощна буря в Урал.

И така, Надя си мислеше за Михаил Строгов. Тя благодареше на Бога, че ѝ бе изпратил тъй навреме този храбър защитник, този мълчалив и добър приятел. С него, под закрилата му, тя се чувствува в безопасност. Истински брат да ѝ беше, нямаше да е по-добър! Сега бе уверена, че ще достигне целта си и препятствията вече не я плашеха.

Дълбоко замислен, Строгов почти не говореше. Той също благодареше на Бога за тази среща, дала му възможност едновременно да прикрие истинската си самоличност и да извърши едно добро дело. Хладнокръвието на девойката допадаше на храбрата му душа. Не му ли беше тя като истинска сестра? Той изпитваше уважение и нежност към своята красива, смела спътница. Чувствува, че тя притежава едно от онези честни сърца, които се срещат толкова рядко и на които може да се разчита.

За царския пратеник истинските опасности започваха на сибирска земя. Ако двамата журналисти не се заблуждаваха и Иван Огарев наистина бе минал границата, той трябваше да бъде много предпазлив. Обстоятелствата се бяха променили. Сибирските губернии несъмнено гъмжаха от татарски съгледвачи. Щеше да е свършено с мисията и може би с живота му, ако разкриеха неговото инкогнито и звание. Сега той усещаше по-осезаемо тежестта на отговорността, която носеше.

Така стояха нещата в първата кола, а какво ставаше във втората? Нищо особено. Словоохоливият Алсид Жоливе получаваше едносрочни отговори от Хари Блаунт. Всеки от тях си водеше бележки за малобройните произшествия по пътя, представяйки нещата от своя гледна точка.

На всяка станция двамата слизаха и се присъединяваха към Михаил Строгов. Ако не се хранеха, Надя оставаше в тарантаса. Когато се налагаше да обядват или вечерят, тя сядаше на масата, но почти не се намесваше в разговорите.

Без да прекрачва границите на приличието, Алсид Жоливе, очарован от младата литовка, непрекъснато я ухажваше. Възхищаваше го безмълвната сила, която тя проявяваше по време на уморителното и извършвано в такива сувори условия пътуване.

Тези принудителни престои изобщо не се нравеха на Михаил Строгов. На всяка станция той бързаше да потегли, подканяйки надзорниците, насьрчавайки кочияшите, ускорявайки впрягането на конете. Щом хапнеша — прекалено набързо според Хари Блаунт, който си беше чревоугодник — веднага тръгваха и журналистите също летяха като орли, защото плащаха основно в „руски орли“^[1], както казваше Алсид Жоливе.

От самосебе си се разбира, че Хари Блаунт странеше от момичето. Това бе почти единствената тема, по която той не спореше със своя спътник. Този почитаем джентълмен нямаше навика да носи две дини под една мишница.

А когато Алсид Жоливе го попита веднъж колко годишна би могла да е според него младата литовка, той отвърна с най-сериозния тон на света, притваряйки очи:

— Коя млада литовка?

— По дяволите! Сестрата на Николай Корпанов!

— Това сестра ли му е?

— Не, баба му е! — тросна се Алсид Жоливе, раздразнен от такова безразличие. — Колко години ѝ давате?

— Ако бях присъствал на раждането ѝ, щях да зная — отговори лаконично Хари Блаунт, като човек, който не желае да подхваща подобен разговор.

Тарантасите прекосяваха почти пустинни области. Времето беше приятно, по небето плаваха облаци и не беше много горещо. Ако

колите бяха с по-добро окачване, пътниците нямаше какво повече да желаят. Те напредваха бързо, като пощенските карети в Русия.

Страната изглеждаше изоставена и това се дължеше на известните вече обстоятелства. Сибирските селяни с бледи, сериозни лица, сполучливо сравнени от една прочута пътешественица с кастилците, вече не се мяркаха в полята, където цареше същинско мъртвило. При вида на опразнените селца ставаше ясно, че татарските орди наблизават. Отвеждайки овчите стада, камилите и конете си, жителите се бяха скрили в равнините на север. Няколко номадски племена от голямата киргизка орда, останали верни на императора, бяха пренесли шатрите си отвъд Иртиш и Об, за да се предпазят от грабителите.

За щастие пощенските служби още работеха. Работеше и телографът, обслужващ местата, където линията не бе прекъсната. В съответствие с правилника, на всяка станция надзорниците осигуряваха коне. И също така на всяка станция чиновниците зад гишетата предаваха телеграмите, забавяйки ги единствено заради правителствените. Хари Блаунт и Алсид Жоливе не пропуснаха случай да се възползват от тези услуги.

Досега царският куриер бе пътувал при що-годе задоволителни условия. Той не беше губил време и ако успееше да избегне ордите на хан Феофар пред подстъпите на Красноярск, щеше да стигне в Иркутск преди тях.

В седем часа сутринта в деня след отпътуването от Екатеринбург, двата тарантаса, изминали безпрепятствено двеста и двайсет версти, наблизаваха градчето Тулугиск.

Там жертваха половин час, за да хапнат. После отново потеглиха със скорост, която единствено щедро обещаните копейки можеха да обяснят.

Същия ден, 22 юли, в един часа през нощта спряха на шайсет версти по-напред в Тюмен.

Тюмен, чието население е десет хиляди жители, сега беше нараснал двойно. Този град е първият промишлен център, създаден от русите в Сибир, забележителен с металургичните заводи и леарница на камбани, но никога дотогава тук не бе царяло подобно оживление.

Двамата дописници веднага тръгнаха за новини; сведенията, които научиха от бежанците бяха доста тревожни.

Говореше се, че войската на хан Феофар бързо приближавала долината на Ишим и че към татарският предводител щял да се присъедини Иван Огарев. Следователно военните действия вече се водеха и в източен Сибир.

Руските войски трябаше да се придвижат главно от европейската част на страната, но те бяха още далеч и не можеха да дадат отпор на нашествениците. Все пак казаци от Тоболска губерния се бяха отправили с ускорен ход към Томск, с намерението да отрежат челните колони на татарите.

В осем часа вечерта двата тарантаса преодоляха още шейсет версти и пристигнаха в Ялуторовск.

Бързо смениха конете и щом излязоха от града, преминаха със сал река Тобол. Спокойното течение улесни тази операция, която щеше да се извърши многократно занапред и вероятно при по-неблагоприятни условия.

В полунощ, след още петдесет и пет версти /58,5 км/, стигнаха село Ново Заимск и най-сетне оставиха зад себе си хълмистите, обрасли с гори земи — последните разклонения на Урал.

Оттук започва същинската сибирска степ, която се простира чак до околностите на Красноярск. Това е една неизбродима тревиста пустош, в чиято периферия земята и небето се сливат в крива, сякаш очертана с пергел. В степта пред очите се извисяваха единствено крайпътните телеграфни стълбове, чиито жици потрепваха като струни на вятъра. Само ситният прашец, вдигащ се изпод колелата на тарантасите, бележеше пътя. Ако не беше тази белезникава ивица, извила се докъдето поглед стига, човек би помислил, че е сред пустинята.

Царският пратеник и спътниците му запрепускаха още по-бързо. Подканяни от коларя, конете летяха напред и по пътя им вече нямаше препятствия. Тарантасите отиваха направо в Ишим, където двамата дописници възnamеряваха да поостанат, освен ако нещо непредвидено не променеше маршрута им.

Около двеста версти разделят Ново Заимск от град Ишим и на следния ден, още преди осем сутринта, те трябаше да бъдат изминати, за да не се изгуби нито минута. Kochиящите вече бяха убедени, че ако пътниците не са благородници или висши сановници, то те напълно го

заслужават, пък било и само заради щедростта, с която раздаваха бакшишите.

На следващия ден, 23 юни, двата тарантаса бяха на трийсет версти от Ишим.

Тогава Михаил Строгов съгледа напред едва забележима сред облациите прах кола. Неговият несъмнено по-отпочинал впряг препускаше по-бързо и не след дълго щеше да я задмине.

Това не беше тарантас, нито талига, а потънала в прах пощенска карета, която вероятно идеше отдалече. Kochиящът неуморно шибаше с камшик конете и ги заставяше да не забавят хода с обиди и удари. Каретата навярно не беше минала през Ново Заимск и бе излязла на пътя за Иркутск по някой залутан сред степта път.

Като я видяха, Строгов и спътниците му бяха обзети от една-единичка мисъл — да я изпреварят и да стигнат преди нея в станцията, за да си осигурят отпочинали коне. Те прошепнаха нещо на кочияшите и скоро се изравниха с преуморения впряг.

Куриерът я настигна пръв.

В този миг от вратичката надзърна някакъв човек. Строгов нямаше време да го огледа. Колкото и бързо да профуче обаче, той отчетливо дочу един глас властно да се обръща към него:

— Спрете!

Не спряха. Тъкмо обратното — и двата тарантаса скоро надминаха каретата.

И тогава започна истинско надбягване. Впрягът на каретата, възбуден от препускащите коне, които го задминаваха, намери сили да поддържа известно време темпото. Трите коли изчезнаха в облаци прах, от които като пукотевица се разнасяха плющене с камшик, възбудени викове и гневни възгласи.

Въпреки всичко царският пратеник и спътниците му спечелиха — и тази победа вероятно щеше да се окаже твърде важна, ако в станцията нямаше достатъчно коне. Може би за станционния надзорник щеше да е непосилно да осигури впряг едновременно за две коли.

След половин час каретата, изостанала назад, се мержелееше като точица на хоризонта.

В осем часа вечерта двата тарантаса пристигнаха в пощенската станция на входа на Ишим.

Новините за татарското нашествие ставаха все по-тревожни. Челните редици на завоевателите наближаваха града и от два дни властите се бяха оттеглили в Тоболск. В Ишим вече нямаше нито един чиновник или войник.

Щом стигнаха, Михаил Строгов незабавно поиска коне.

Когато надмина каретата, той бе проявил съобразителност, защото в станцията имаше само три годни за пътуване коня. Другите току-що се бяха върнали от някакъв дълъг, уморителен преход.

Станционният надзорник заповядда да впрягат.

Колкото до двамата кореспонденти, решили да останат в Ишим, те наредиха да приберат колата им под сайванта.

Десет минути след като пристигнаха, Строгов бе уведомен, че тарантасът му е готов да продължи.

— Добре — отвърна момъкът.

Сетне се обърна към двамата журналисти:

— Господа, щом оставате в Ишим, дойде време да се разделим!

— Как така, господин Корпанов — обади се Алсид Жоливе, — няма ли да останете в Ишим поне един час?

— Не, господине. Желая да отпътувам от станцията преди да е пристигнала каретата, която надминахме.

— Значи се боите, че оня пътник ще се опита да ви отнеме конете?

— Старая се най-вече да избягвам всяко затруднение.

— Впрочем твърде е възможно да се срещнем след няколко дни в Омск — добави Хари Блаунт.

— Действително е възможно — отговори Михаил Строгов. — И аз отивам там.

— Добре тогава! Приятно пътуване, господин Корпанов — намеси се Алсид Жоливе, — и да ви пази Господ от талигите.

Двамата кореспонденти вече протягаха ръка на Михаил Строгов, за да стиснат сърдечно десницата му, когато отвън долетя шум.

Почти веднага вратата на станцията се отвори и на прага ѝ застана един мъж.

Това беше пътникът от каретата — мъж с военна стойка, около четирийсетгодишен, висок, як, с голяма глава, широки рамене и дебели мустаци, които се сливаха с червеникавите му бакембарди. Бе облечен

в униформа без отличителни знаци. На кръста му висеше кавалерийска сабя, а в ръцете си държеше бич.

— Коне — нареди той властно, като човек, свикнал да заповядва.

— Вече нямам свободни коне — поклони се станционният надзорник.

— Нуждая се от тях незабавно.

— Това е невъзможно.

— Тогава какви са конете впрегнати в тарантаса, които видях на вратата на станцията?

— Те са на този господин — отговори станционният надзорник, сочейки Михаил Строгов.

— Разпрегнете ги! — каза пътникът с нетърпящ възражение тон.

Тогава Михаил Строгов пристъпи напред.

— Аз съм наел тези коне — каза той.

— Няма значение! Те са ми нужни! Хайде! По-живо! Нямам време за губене!

— Аз също нямам време за губене — отговори Михаил Строгов, който желаеше да запази спокойствие, но с мъка се сдържаше.

Надя стоеше до него, наглед също тъй спокойна, но дълбоко в душата си развълнувана от тази свада, която би трябвало да се избегне.

— Стига вече! — отсече пътникът.

После се обърна към станционния надзорник и каза със заплашителен жест:

— Вземете конете от тарантаса и ги впрегнете в моята карета!

Объркан, станционният надзорник не знаеше кого да слуша. Той погледна Михаил Строгов, който беше в правото си да се противопостави на несправедливите искания на пътника.

Царският пратеник се подвоуми. Той не желаеше да се възползва от своя открит лист, за да не привлече вниманието върху себе си, но едновременно не искаше да отстъпва конете и да губи време. Трябаше да избегне обаче и разпрата, която можеше да провали мисията му.

Двамата журналисти го наблюдаваха, готови да го подкрепят.

— Конете ще останат в моята кола — каза младежът, без да повишава глас повече, отколкото е редно за един обикновен търговец от Иркутск.

Пътникът се приближи до Михаил Строгов, грубо сложи ръка на рамото му и изкрештя:

— Така ли? Значи не искаш да ми отстъпиш конете си?

— Не! — отвърна Михаил Строгов.

— Добре тогава, те ще бъдат на този, който ще може да замине!

Отбранявай се, защото няма да те пожаля!

Изричайки тези думи, той рязко извади сабята си от ножницата и застана, готов да се бие.

Надя се хвърли към Михаил Строгов.

Хари Блаунт и Алсид Жоливе пристъпиха към него.

— Няма да се бия — каза кратко Михаил Строгов и за да се овладее, скръсти ръце на гърдите си.

— Няма да се биеш ли?

— Не.

— Дори и сега ли! — извика пътникът.

И преди да успеят да го възпрат, той удари с дръжката на бича си Михаил Строгов по рамото.

При тази обида царският куриер пребледня като смъртник. Вдигна разперените си ръце, сякаш се канеше да смаже грубияна, но с върховно усилие успя да се овладее. Един дуел беше повече от закъснение, той би могъл да сложи край на неговата мисия. По-добре да изгуби няколко часа! Да, но как да прегълтне такова оскърбление?

— Сега ще се биеш ли, страхливецо? — повтори пътникът, прибавяйки към грубостта си и обида.

— Не — отвърна Михаил Строгов без да помръдне, вперил поглед в очите му.

— Незабавно конете! — нареди човекът с униформата и излезе от салона.

Станционният надзорник го последва, като повдигна рамене и изгледа неодобрително Михаил Строгов.

Тази случка предизвика у журналистите чувства, които не говореха в полза на младежа. И двамата бяха видимо разочаровани. Такъв здрав, млад мъж да се остави да го ударят и да не потърси разплата за такава обида! Затова те само му кимнаха и се оттеглиха, а Алсид Жоливе каза на Хари Блаунт:

— Не съм очаквал подобно нещо от човек, който така умело изкормва мечките в Урал! Значи май ще излезе вярно, че смелостта се проявява в определено време и по определен начин! Нищо не разбирам! Може би, защото ние никога не сме били крепостни.

Малко подир това затрополиха колелета, изплюща камшик и запрегнатата с конете на тарантаса карета бързо напусна пощенската станция.

В салона останаха само Надя — съвсем спокойна и Михаил Строгов, който още трепереше.

Все така скръстил ръце на гърдите си, царският куриер седеше сякаш вкаменен. Бледото му мъжествено лице се обагри от руменина, но това не беше руменината на срама.

Надя не се съмняваше, че изключително важни причини са принудили този човек да преглътне подобно унижение.

Тя приближи до него, както той бе отишъл при нея в Нижниковгородския полицейски участък, и прошепна:

— Дай си ръката, братко!

В същото време, почти майчински изтри с пръст сълзите от очите на спътника си.

---

[1] Златна руска монета от 5 рубли. (Б.а.) ↑

ГЛАВА XIII

ДЪЛГЪТ ПРЕДИ ВСИЧКО

Надя се досети, че никаква тайна подбуда ръководи действията на Михаил Строгов, че той поради неизвестна за нея причина не принадлежи на себе си, няма право да разполага с личността си и че понасяйки такава смъртна обида, стоически се е пожертввал в името на дълга.

Тя не го помоли за обяснение. Нима протегнатата от нея ръка не даваше отговор на всичко, което той би й казал? През цялата вечер Михаил Строгов мълчеше. Станционният надзорник щеше да осигури отпочинали коне едва на следващата сутрин, налагаше се да прекарат нощта в станцията. Надя можеше да се възползва от този престой, за да се отмори и затова й приготвиха стая.

Девойката би предпочела да не се отделя от спътника си, но усещайки, че той желае да остане сам, тя се приготви да се приbere в отредената за нея стая.

Преди да се оттегли обаче, тя не се сдържа и реши да му пожелае лека нощ.

— Братко... — прошепна.

Но само с едно движение Михаил Строгов я възпря. Младото момиче сподави въздишката си и излезе.

Куриерът не си легна. Той не би могъл да затвори очи. Мястото, където го бе докоснал бичът на грубияна, го гореше като рана.

„За царя и отечеството!“ — прошепна той в края на вечерната си молитва.

После у него се надигна непреодолимото желание да узнае какъв бе човекът, който го удари, откъде е дошъл и къде отива. Лицето на този човек се бе запечатало в паметта му така, че той никога не би могъл да го забрави.

Михаил Строгов нареди да извикат станционния надзорник.

Този закален сибиряк дойде веднага и като изгледа малко от високо младия мъж, зачака въпросите му.

— Тукашен ли си? — попита Михаил Строгов.

— Да.

— Познаваш ли човека, който взе моите коне?

— Не.

— Виждал ли си го някога?

— Никога!

— Какъв е този човек според теб?

— Господин, който знае как да накара да му се подчиняват.

Погледът на Михаил Строгов проникна като кинжал в сърцето на сибиряка, но той не трепна.

— Позволяващ си да ме съдиш! — извика Михаил Строгов.

— Да — отговори надзорникът, — защото има неща, които дори един обикновен търговец не може да понесе, без да си ги върне.

— Ударите с бич ли?

— Ударите с бич, младежо! Достатъчно възрастен и силен съм, за да ти го кажа!

Михаил Строгов се приближи до надзорника и положи яките си ръце на раменете му.

Сетне му рече с необичайно спокоен глас:

— Върви си, приятелю, върви си! Иначе мога да те убия!

Този път станционният надзорник разбра.

— Така вече го харесвам — прошепна той.

После си отиде, без да продума повече.

На другия ден, 24 юли, в осем часа сутринта запрегнаха в тарантаса три силни коня. Михаил Строгов и Надя заеха местата си и скоро Ишим, градът, за който и двамата щяха да запазят такъв ужасен спомен, се скри зад един завой.

На всички станции, където спираха през деня, осведомяваха Михаил Строгов, че каретата все така препуска напред по пътя за Иркутск, че пътникът бърза и прекосяващи степите, не губи нито минута.

В четири часа, на седемдесет и пет версти по-далече, в станция Абатская, се наложи да преминат река Ишим — един от главните притоци на Иртиш.

Преходът щеше да бъде малко по-труден, отколкото през река Тобол. Действително течението на Ишим тук е доста буйно. През зимата дебел лед сковава всички степни реки, те стават лесно

проходими и пътниците ги прекосяват без затруднение, тъй като коритата са изчезнали зад огромната бяла пелена, покрила цялата степ; през лятото обаче преминаването им създава големи трудности.

Всъщност при прекосяването на Ишим изгубиха цели два часа и Михаил Строгов се отчая, а отгоре на това моряците му съобщиха тревожни новини за татарското нашествие.

Ето какво се говореше:

Няколко разузнавателни отряда на хан Феофар се появили по двета бряга на долното течение на реката в южната част на Тоболска губерния. Омск се намирал в голяма опасност. Носеха се слухове, че на границата с голямата киргизка орда е станал сблъсък между сибирската войска и татарите и понеже били твърде слаби в този пункт, русите изгубили сражението. После войските се оттеглили и селяните от областта започнали да се изселват поголовно. Разказваха за ужасните зверства на завоевателя — грабежи, кражби, пожари, убийства. Такава била татарската система за водене на война. Затова мало и голямо бягало от техните челни колони. Михаил Строгов най-много се страхуваше, че в обезлюдението градчета и селца няма да успее да намери превоз и бързаше час по-скоро да пристигне в Омск. На излизане от този град той би могъл да изпревари татарските разузнавачи, които се спускаха в долината на Иртиш, и тогава пътят му да е свободен чак до Иркутск.

Точно на мястото, където тарантасът премина реката, свършваше така наречената на военен език „Ишимска верига“ от кули и дървени укрепления, разпростряла се близо на четиристотин версти /427 км/ от южната граница на Сибир. По-рано в тези укрепления бяха настанени казашки отряди, които защитаваха областта от киргизите и татарите. След като московското правителство сметна, че тези орди са вече изцяло под властта му, укрепленията бяха изоставени и сега, когато имаше нужда от тях, не служеха за нищо. Повечето от укрепленията бяха изпепелени и моряците посочиха на Михаил Строгов кълбета дим, които се виеха на южния хоризонт като свидетелство за приближаването на татарския авангард.

Щом салът оставил тарантаса и впряга на десния бряг на Ишим, пътниците отново се понесоха като вихър през степта.

Беше седем часът вечерта. Облаци покриваха небето. От време на време се изсипваше пороен дъжд, който слягаше праха и

улесяваше пътуването.

От станцията в Ишим Михаил Строгов не беше продумал. Въпреки това той все така се грижеше да спести на Надя умората от безкрайното препускане, но девойката не се оплакваше. Искаше ѝ се да даде крила на конете. Нещо ѝ нашепваше, че спътникът ѝ повече от нея бърза да стигне в Иркутск, а още колко версти оставаха дотам!

Хрумна ѝ, че ако татарите са превзели града, майката на Михаил Строгов е изложена на големи опасности и че тревогата на сина за майката е достатъчна, за да се обясни нетърпението му. Затова Надя сметна, че е дошло време да си поговорят за старата Марфа, за усамотението, в което вероятно се е озовала при тези сериозни събития.

— Имаш ли вести от майка си от началото на нашествието? — попита тя.

— Никакви, Надя. Последното ѝ писмо е отпреди два месеца, но там новините са добри. Марфа е силна жена и храбра сибирячка. Въпреки че е възрастна, тя е запазила душевната си сила и умее да понася страданията.

— Аз ще отида да я видя — каза живо Надя. — Щом ти ме наричаш сестра, значи съм дъщеря на Марфа.

Михаил Строгов не отговори и тя добави:

— Може би майка ти е успяла да напусне Омск?

— Възможно е, Надя — отговори той, — и се надявам да се е добрала до Тоболск. Старата Марфа мрази татарите. Тя познава степта, безстрашна е и аз се моля да си е взела бастуна и да се е спуснала по бреговете на Иртиш. Няма кътче в областта, което да не ѝ е познато. Толкова пъти е преброждала цялата страна заедно с баща ми, а и аз толкова пъти съм ги придружавал като дете в пътуванията им в сибирската пустош. Да, Надя, надявам се, че майка ми е напуснала Омск!

— И кога ще я видиш?

— Ще я видя... На връщане.

— Все пак, ако майка ти е в Омск, няма ли да отделиш един час, за да отидеш да я прегърнеш?

— Не.

— Няма да я видиш?

— Не, Надя...! — отвърна Михаил Строгов. Гърдите му се повдигаха високо и той си даде сметка, че не може да отговаря повече на въпросите на девойката.

— Казваш не. Ах, братко, ако майка ти е в Омск, какви са причините, които те карат да не искаш да я видиш?

— Какви са причините, Надя? Питащ ме какви са причините! — извика Михаил Строгов с толкова променен глас, че младото момиче чак потрепера. — Същите причини, които ме принудиха да търпя, да се проявя като страхливец пред онзи подлец, който...

Той не довърши изречението си.

— Успокой се, братко — нежно каза Надя. — Знам само едно нещо или по-скоро не го знам, а го усещам! Едно-едничко чувство ръководи сега цялото ти поведение и това е чувството за дълг, по-свят дори от този, който свързва сина с майката!

Надя замълча и от този момент нататък избягваше всянакъв повод за разговори, който би засегнал особеното положение на Михаил Строгов. Тук се криеше някаква тайна, която трябваше да се уважава. И тя я уважи. На следния ден, 25 юли, в три часа сутринта, изминал сто и двайсет версти след прекосяването на Ишим, тарантасът пристигна в станцията на Тюлинск.

Бързо смениха конете. За пръв път обаче кочияшът не искаше да тръгва под предлог, че татарските отряди кръстосвали из степта, а пътниците, конете и колите били добра плячка за грабителите. Михаил Строгов победи неохотата му единствено с помощта на парите, тъй като и в този случай той не се възползва от своя открит лист. Предаден по телеграфа, последният указ бе вече известен в сибирските губернии, и дори само фактът, че един русин се ползва от специални привилегии, би привлякъл всеобщо внимание. Именно от това трябваше да се пази най-вече царският куриер. Колкото до колебанието на коларя, може би този нещастник искаше да се облагодетелства от нетърпението на пътниците. Или пък наистина имаше основание да се бои от някое премеждие.

Най-сетне тарантасът потегли и се понесе толкова бързо, че в три часа вечерта, изминали осемдесет версти, те пристигнаха в Кулачинское. Един час по-късно те се озоваха на бреговете на Иртиш. До Омск оставаха само двайсетина версти.

Иртиш — една от главните водни артерии в Сибир, е голяма плавателна река, която влачи водите си на север, в Азия. Тя извира от Алтай, устремява се косо от югоизток на североизток и след седем хиляди версти се влива в Об.

През това годишно време, всички реки от Сибирския басейн са пълноводни и нивото на Иртиш се беше покачило доста. Неимоверно трудно беше да се премине през бързото, буйно течение. Дори добър плувец не би се справил с тази задача и беше опасно да прекосиш реката даже със сал.

Колкото и големи да бяха, подобни трудности не можеха да спрат Михаил Строгов и Надя.

Все пак той предложи на младата си спътница да премине реката най-напред сам, като натовари тарантаса и конете на сала, който едва ли бе достатъчно устойчив. После възнамеряваше да се върне обратно и да вземе Надя.

Тя отказа. Това би ги забавило с цял час и момичето не искаше да закъсняват единствено заради собствената му безопасност.

Трудно натовариха сала. Бреговете бяха залети от водата и той не можеше да се приближи пътно до тях.

След половинчасови усилия моряците качиха тарантаса и конете. Надя, Михаил Строгов и кочияшът заеха местата си и отплаваха.

Отначало всичко вървеше добре. Брегът в горната част на реката се врязваше навътре във водата и предизвикваше насрещно течение, което преплаваха с лекота. Двамата моряци умело тласкаха сала, но когато се озоваха на сред реката, коритото ѝ стана толкова дълбоко, че дългите им прътове едва достигаха дъното. Те се показваха само на стъпка от водата и да се борави с тях беше трудна и неблагодарна работа.

Седнали в задната част на сала, Михаил Строгов и Надя, все така опасявайки се да не се забавят, наблюдаваха с тревога действията на моряците.

— Внимавай! — извика единият.

Действително салът внезапно се отклони. Тласкан направо от силното течение, той шеметно се носеше надолу. Налагаше се да се действа умело и плавателният съд да се насочи косо по течението. Моряците закрепиха прътовете в специалните вдълбнатини на борда

му, успяха да го завъртят и той лека-полека се отправи към десния бряг.

Щеше да спре на пет-шест версти по-надолу от пристана, но това нямаше голямо значение, ако хората и животните стигнаха безпрепятствено дотам.

Двамата моряци, силни мъже, насьрчени и от обещаното високо възнаграждение, не се съмняваха, че трудната им задача ще се увенчае с успех. Ала те не бяха предвидили едно обстоятелство, което нито старанието, нито сръчността им можеха да предотвратят.

Понесъл се надолу с около две версти в час, салът плаваше на приблизително еднакво разстояние от двата бряга, когато Михаил Строгов се надигна и внимателно се вгледа нагоре по течението.

Тогава забеляза няколко лодки с гребла, устремили се с голяма бързина към тях.

Михаил Строгов се намръщи и извика.

— Какво има? — попита девойката.

Ала преди той да отговори, един от моряците уплашено изкрещя:

— Татари! Татари!

Действително това бяха претъпкани с войници лодки, които се спускаха толкова бързо по Иртиш, че само след няколко минути щяха да настигнат тежко натоварения сал.

Ужасени от гледката, двамата моряци отчаяно се развикаха и захвърлиха прътите.

— Смелост, приятели! — извика Михаил Строгов. — Смелост! Печелите петдесет рубли, ако се доберем до десния бряг, преди да са ни настигнали!

Окуражени от тези думи, мъжете отново се заловиха за работа, все така насочвайки се косо по течението; скоро обаче стана ясно, че срещата с татарите е неизбежна.

Размирниците едва ли щяха да отминат без да им обърнат внимание. Тъкмо обратното, от такива хищници трябваше да се очаква само най-лошото.

— Надя, не се бой — каза Строгов, — но бъди готова на всичко!

— Готова съм! — отвърна Надя.

— Дори да се хвърлиш в реката, когато ти дам знак?

— Да, щом ми дадеш знак.

— Имай ми доверие.

— Вярвам в теб.

Татарските лодки бяха само на сто стъпки от тях. Превозаха отряд войници от Бухара, тръгнали на разузнаване в Омск.

До брега оставаха още два разтега. Мъжете удвоиха усилията си. Михаил Строгов се присъедини към тях, взе един прът и започна да тласка с нечовешка сила. Ако успееше да свали на брега тарантаса и да потегли в галоп, вероятно щеше да се изплъзне от татарите, които нямаха коне. Но всички тези усилия бяха напразни.

— Сарын на кичу! — извикаха войниците от първата лодка. Михаил Строгов позна бойния вик на пиратите-татари, в отговор на който трябваше само да се легненичком.

И тъй като нито той, нито моряците се подчиниха, последва силен залп и два коня паднаха простреляни.

В този миг нещо бълсна сала. Лодките се долепиха до борда.

— Идвай, Надя! — извика Михаил Строгов, готов да скочи в реката. Младата девойка се канеше да го последва, когато едно копие го удари и той падна във водата. Течението го повлече, после само ръката му се мярна над вълните и той изчезна.

Надя изпища, но преди да успее да се хвърли подир него, татарите я плениха и отведоха в една от лодките.

След миг моряците бяха пронизани с копия, салът се понесе на слуки по течението, а нашествениците продължиха да се спускат надолу по Иртиш.

ГЛАВА XIV МАЙКА И СИН

За столица на западен Сибир е обявен Омск. Това не е най-значимият град в губернията, защото Томск е по-населен и по-голям, но именно в Омск пребивава генерал-губернаторът на цялата западна част на Азиатска Русия.

Всъщност Омск е разделен на две — в едната част живеят само управниците и чиновниците, а в другата — сибирските търговци, при все че търговията тук не е добре развита.

Омск наброява дванайсет-тринайсет хиляди жители. Той е защищен от стена с укрепления от двете страни, но те са от пръст и не са твърде надеждни. Това беше добре известно на татарите, които по това време бяха решили да я превземат с жива сила и след няколкодневна обсада наистина сполучиха.

Омският гарнизон, чийто състав бе намалял на две хиляди души, храбро се бе отбранявал, но обграден от войските на емира, изтласкан лека-полека от търговската част на града, бе принуден да се укрие в горния му край.

Именно там бяха заети позиция генерал-губернаторът, офицерите и войниците му. Превърнали горния квартал в твърдина, къщите и църквите — в бойници, те все още се държаха в тази импровизирана крепост, без да се надяват много-много на нечия помощ. А нашествениците, които се спускаха по течението на Иртиш, получаваха всеки ден нови подкрепления и което бе още по-важно, техен предводител бе полковник Иван Огарев, офицер-изменник на родината си, но човек способен и дързък.

Жесток като татарските предводители, които сам подстрекаваше, Иван Огарев беше получил военно образование. Майка му бе от азиатски произход; в жилите му течеше и монголска кръв, затова той бе лукав, обичаше да измисля клопки и не се гнусеше да прибегне до най-долни средства, пожелаеше ли да узнае нечия тайна или да постави капан. По природа коварен, с охота си служеше с най-низки

измами, предрешаваше се дори като просяк, имитирайки успешно походката и жестовете му. Беше зъл, а ако се наложеше би станал и палач. В негово лице хан Феофар имаше достоен помощник в тази дивашка война.

Когато Михаил Строгов стигна до бреговете на Иртиш, Иван Огарев бе вече господар на Омск. Той нямаше търпение да превземе горния квартал, за да потегли час по-скоро за Томск, където се съсредоточаваше основната част от татарските войски. От няколко дни Томск вече бе в ръцете на хан Феофар и именно оттук завоевателите, господари на централен Сибир, щяха да се отправят към Иркутск. Към Иркутск се стремеше най-вече Иван Огарев.

Планът на изменника бе да постъпи под фалшиво име на служба при великия княз, да спечели доверието му и щом удари часът, да предаде на татарите града и самия княз. С такъв град и такъв заложник в свои ръце, завоевателите щяха да покорят целия Сибир.

Този заговор беше известен на царя и именно за да го осути, той бе поверил на Михаил Строгов важното послание, което трябваше да занесе на князя. Оттук произтичаха и строгите указания към младия пратеник — да премине инкогнито през завладените области. Той стриктно бе изпълнявал своята мисия дотук, ала щеше ли да успее сега да я доведе докрай?

Михаил Строгов не беше смъртоносно ранен. Той заплува така, че да остане незабелязан, добра се до десния бряг и припадна сред тръстиките.

Когато се свести, се намери в колибата на някакъв мужик, който го бе приbral, грижил се бе за него и бе спасил живота му. От колко ли време вече гостуваше на храбрия сибиряк? — не би могъл да определи. Когато отвори очи, видя над себе си едно добродушно, брадато лице, което го гледаше със съчувствие. Канеше се да попита къде е, но селянинът го изпревари изказа:

— Не говори, драги, не говори! Още си твърде слаб. Ще ти кажа къде си и какво се случи, преди да те пренеса в колибата си.

И селянинът описа най-подробно битката, на която бе станал свидетел — как татарите нападнали сала, как ограбили тарантаса и убили моряците. Но Михаил Строгов не го слушаше. Той докосна с ръка дрехата си и усещайки императорското писмо, скътано до гърдите му, облекчено въздъхна. Имаше и още нещо обаче.

— С мен беше и едно младо момиче — каза той.

— Не е убита! — отговори мужикът, отгатвайки тревогата в очите на своя гост. — Отведоха я с лодките си и продължиха да слизат надолу по Иртиш! Ще я откарат заедно с другите пленници в Томск!

Михаил Строгов не отговори. Само положи ръка на разтуптяното си сърце, за да го успокои.

Въпреки изпитанията, чувството за дълг все така владееше цялата му душа и той попита:

— Къде съм?

— На десния бряг на Иртиш и само на пет версти от Омск — отвърна селянинът.

— Каква е раната ми, че съм толкова изнемощял? От куршум ли е?

— Не, ударили са те с копие по главата, но сега всичко е заздравяло — обясни мужикът. — Почини още няколко дни и после ще продължиш пътя си. Паднал си в реката и татарите не са те претърсили, затова кесията ти е в джоба.

Михаил Строгов протегна към него ръка. После с усилие се надигна и каза:

— Приятелю, от колко време съм при теб?

— От три дни.

— Три изгубени дни?

— Три дни, през които ти беше в несвяст.

— Имаш ли кон за продан?

— Искаш да тръгнеш ли?

— Веднага.

— Нямам нито кон, нито каруца, драги. Там, откъдето минат татарите, нищо не остава.

— Добре, ще отида в Омск пешком, за да си купя кон...

— Почини още малко и събери сили, преди да тръгнеш отново.

— Няма да губя нито час!

— Ела тогава! — отвърна мужикът, давайки си сметка, че не може да се преорби с упорството на своя гост. — Сам ще те заведа — добави той. — Впрочем в Омск има доста руси и ти ще се промъкнеш незабелязано.

— Приятелю — отвърна Михаил Строгов, — нека небесата те възнаградят за всичко, което си сторил за мен.

— Награда! Само безумците я очакват на земята — каза селянинът.

Михаил Строгов излезе от колибата. Когато понечи да тръгне, пред очите му притъмня и ако мужикът не го беше подхванал, щеше да се строполи на земята. Чистият въздух обаче скоро го ободри. Тогава усети какъв удар му бяха нанесли по главата; за щастие коженият калпак бе намалил силата му. Както знаем, той беше издържлив и подобен инцидент не би могъл да го сломи. Пред очите му се мержелееше една-единичка цел — Иркутск, до който трябваше да се добере на всяка цена. Налагаше се обаче да мине през Омск, без да спира.

— Нека Господ закриля майка ми и Надя! — прошепна. — Все още нямам право да мисля за тях.

Не след дълго двамата с мужика стигнаха в търговския квартал на града и макар да бе завзет от татарите, влязоха в него безпрепятствено. Укрепленията бяха разрушени на много места и през тези пролуки се промъкваха следващите неотльчно войските на хан Феофар мародери.

Улиците и площадите в Омск бяха наводнени от татарски войници и бе видно, че желязна ръка поддържа сред тях дисциплина, към която още не са привикнали напълно. Наистина те не се движеха поотделно, а на въоръжени групи, за да могат да се защитят при евентуално нападение. На централния площад, превърнат сега във военен лагер и охраняван от многобройни стражи, се бяха разположили в образцов ред две хиляди татари. Привързани към колчета, конете им стояха оседлани, готови да тръгнат при първо нареддане. Омск беше само временна спирка за татарската кавалерия, примамена най-вече от богатите равнини на източен Сибир, където градовете са по-блъскави, полята — по-плодородни и плячката — по-изобилна.

Над търговската част се извисяваше горният квартал, който Иван Огарев, въпреки многобройните яростни атаки, все още не бе успял да превземе. Над назъбените стени се вееше руското знаме, което Михаил Строгов и селянинът гордо приветстваха в мислите си.

Младежът познаваше отлично града и следвайки водача си, избягваше по-оживените улици, не защото се страхуваше, че ще го познаят. В този град единствено майка му би могла да изрече

истинското му име, но той се бе заклел да не я види и нямаше да го стори. Впрочем тя вероятно бе избягала в някое спокойно кътче на степта — и той от цялото си сърце желаеше да е така.

За щастие мужикът познаваше един станционен надзорник, който при добро заплащане би продал кола или коне. В този случай най-трудното щеше да е да се излезе от града, но пролуките в насипа щяха да улеснят Михаил Строгов.

И така, мужикът бе повел своя гост направо към станцията, когато в една тясна уличка куриерът внезапно спря и се втурна зад някакъв зид.

— Какво ти става? — смяя се мужикът.

— Тихо! — бързо отвърна Михаил Строгов, слагайки пръст на устните си.

В този миг отряд татари излезе от централния площад и се насочи към тях. Начело на двайсетината конници яздеше офицер, облечен в най-обикновена униформа. Макар че се оглеждаше на всички страни, той не ги забеляза, тъй като успяха бързо да се скрият.

Отрядът препускаше в тръс. Офицерът и ескортът му не обръщаха внимание на минувачите. Тези нещастници едва смогваха да се отдръпнат. Разнесоха се приглушени викове, последвани незабавно от удари с копие, и уличката се опразни в миг.

— Какъв е този офицер? — обърна се Строгов към мужика, щом ескортът отмина.

И докато изричаше въпроса, пребледня като смъртник.

— Това е Иван Огарев — прошепна селянинът с глас, пропит от ненавист.

— Така ли! — извика младежът яростно, без да успее да се овладее.

В офицера Строгов разпозна пътника, който го бе ударил в станцията в Ишим. И — не бе ли това внезапно просветление? — този бегло зърнат мъж му напомни и стария циганин, чийто разговор бе дочул на панаира в Нижни Новгород.

Михаил Строгов не се лъжеше. Това беше един и същ човек. Предрешен като циганин, Иван Огарев бе успял да напусне заедно с трупата на Зангара Нижниновгородска губерния. Там бе отишъл да открие сред многобройните чужденци съмишленици, които да приобщи към пъкленото си дело. Зангара и нейните сънародници,

истински шпиони, платени от него, му бяха предани до гроб. Именно той беше произнесъл през онази нощ на полето на панаира фразата, чийто странен смисъл сега Михаил Строгов добре разбираше; именно той бе пътувал на „Кавказ“ с циганите; именно той се беше добрал до Омск по второстепенния път, водещ от Казан за Ишим; именно той сега се разпореждаше тук като пълновластен господар.

Иван Огарев бе пристигнал в Омск преди три дни. Ако не беше злаощастната среща в Ишим и премеждието, задържало Михаил Строгов три дни на брега на Иртиш, очевидно той щеше да изпревари предателя по пътя за Иркутск.

И кой знае още колко беди щяха да се избегнат в бъдеще!

Но сега повече от всякога младежът трябва да се укрива от Иван Огарев. Удареше ли часът да се изправи лице в лице срещу него, той щеше да съумее да го намери — дори изменникът да е станал господар на цял Сибир!

Двамата със селянина продължиха и стигнаха до пощенската станция. Щом се спуснеше нощта, нямаше да е трудно да излезе от Омск през някоя пролука в насипа. Но да купи кола бе невъзможно — нямаше нито под наем, нито за продан. Сега обаче Михаил Строгов не се нуждаеше от кола. Та нали беше сам! Стигаше му и един кон и за щастие той успя да се сдобие с такъв. Това бе издържливо добиче, способно да понесе продължителна умора, и щеше да му служи добре, тъй като той бе добър ездач.

Купен за добри пари, конят бе вече готов за заминаване.

Беше четири часът след обяд.

Принуден да изчака нощта, без да се показва по улиците, Михаил Строгов остана в станцията и си поръча нещо за ядене.

В общия салон имаше голям наплив. Както на руските гари, и тук разтревожените граждани идваха за новини. Говореше се, че скоро щели да пристигнат руски войски, ала не в Омск, а в Томск, и то със задача да освободят града от татарите на хан Феофар.

Михаил Строгов внимателно се вслушваше в разговорите, без да се намесва.

Внезапно един вик го накара да изтръпне, вик, който проникна дълбоко в душата му и прониза слуха му.

— Сине мой!

Майка му, старата Марфа, стоеше пред него! Разтреперана, тя му се усмихваше! Протягаше ръцете си към него!

Михаил Строгов стана. Тъкмо щеше да се спусне... Мисълта за дълга, за сериозната опасност, на която се излагаха и той, и майка му, внезапно го спря и младежът запази такова самообладание, че по лицето му не трепна нито един мускул.

В общия салон се бяха насьбрали двайсетина души. Сред тях вероятно имаше и шпиони, а в града сигурно знаеха, че синът на Марфа Строгова се числи към корпуса на царските куриери.

Михаил Строгов не помръдна.

— Михаиле! — извика майка му.

— Коя сте вие, почитаема госпожо? — по-скоро прошепна, отколкото произнесе тези думи той.

— Коя съм аз ли? Ти ли ме питаш? Дете мое, нима наистина не познаваш майка си?

— Припознали сте се — студено отговори Строгов. — Заблудила ви е някаква случайна прилика...

Старата Марфа застана срещу него и гледайки го право в очите, попита:

— Ти не си ли синът на Пътър и Марфа Строгови?

Михаил Строгов би дал живота си, за да прегърне майка си!... Но ако се поддадеше на този порив, свършено беше с него, с нея, с неговата мисия и с клетвата му!... С невероятно самообладание, той затвори очи, за да не гледа неизразимата мъка, която се изписа по лицето на майка му, и отдръпна ръце, за да не се изкуши да хване треперещите ръце, протегнати към него.

— Действително не зная какво говорите, добра жено — отвърна той, отстъпвайки на няколко крачки.

— Михаиле! — извика отново майка му.

— Не се казвам Михаил и не съм вашият син! Аз съм Николай Корпанов, търговец от Иркутск...

И той рязко излезе от общия салон, а в ушите му отекна за последен път:

— Сине мой! Сине мой!

Михаил Строгов си беше тръгнал с върховно усилие. Той не видя как майка му се отпусна безжизнено на една скамейка. Но в мига,

когато станционният надзорник се втурна към нея, за да ѝ помогне, възрастната жена се изправи сама. Внезапно прозрение я озари!

Синът ѝ да се отрече от нея! Това не беше възможно! Невъзможно бе и да се е припознала! Това наистина беше нейният син и ако той се бе престорил, че не я познава, значи не желаеше, значи не биваше да ѝ се обажда и сигурно имаше сериозни основания да се държи така. И тогава, потискайки у себе си майчиния порив, тя бе обзета от една-едничка мисъл: „Дали неволно не го погубих?“

— Аз съм полудяла! — каза тя на хората, които започнаха да я разпитват. — Излъгах се. Този младеж не е синът ми. Гласът му не беше същият. Да не мислим повече за това. Вече го виждам навсякъде.

Десет минути след случката, в станцията се появи един татарски офицер.

— Коя е Марфа Строгова? — попита той.

— Аз съм — отвърна старицата с равен глас и с толкова спокойно изражение, че присъствалите на срещата със сина ѝ се смаяха от промяната.

— Ела — каза офицерът.

С уверена крачка Марфа Строгова тръгна подир него и излезе от пощенската станция.

Малко по-късно тя бе вече в лагера на централния площад. Разпитваше я Иван Огарев, на когото веднага бе докладвано за случката.

Иван Огарев се досещаше каква е истината, но желаеше да я чуе от старата сибирячка.

— Как се казваш? — грубо попита той.

— Марфа Строгова.

— Имаш ли син?

— Да.

— Царски куриер ли е той?

— Да.

— Къде е?

— В Москва.

— Имаш ли вести от него?

— Нямам.

— От колко време?

— Вече от два месеца.

— Тогава какъв е бил този младеж, когото ти преди малко и нарекла свой син?

— Един млад сибиряк, когото взех за него — отвърна Марфа Строгова. — Десетият, в когото се припознавам, откакто градът е напълни с чужденци! Струва ми се, че виждам сина си навсякъде!

— И така, този младеж не е бил Михаил Строгов?

— Не.

— Знаеш ли, стара жено, че мога да наредя да те мъчат, за да изтръгнат от теб истината?

— Казвам истината и мъченията няма да променят думите ми.

— Този сибиряк не е Михаил Строгов, така ли? — повтори въпроса Иван Огарев.

— Не, не беше той — повтори отговора Марфа Строгова. — Смятате ли, че ей така, за нищо, ще се отрека от син като този, с който Господ ме е дарил?

Иван Огарев злобно изгледа възрастната жена, която открито го предизвикваше. Той не се съмняваше, че в този младеж тя е познала сина си. А щом отначало синът се беше отрекъл от майка си, а тя на свой ред се отричаше от него, значи причините за това бяха извънредно сериозни. За изменника вече нямаше съмнение, че така нареченият Николай Корпанов е царският куриер Михаил Строгов, който, криейки се под фалшиво име, е натоварен с важна мисия. Иван Огарев трябваше на всяка цена да узнае каква е тя и нареди веднага да започнат преследване.

— Отведете тази жена в Томск — каза той, сочейки Марфа Строгова.

Войниците грубо я повлякоха навън, а той процеди през зъби:

— Когато му дойде времето, зная как да накарам тази стара вещица да проговори!

ГЛАВА XV

БАРАБИНСКИТЕ БЛАТА

Михаил Строгов има щастие, че така бързо излезе от станцията. Описанието му бе разпратено до станционните надзорници, а заповедта за задържането му — до всички изходи на града. Измъкнал се обаче през една пролука в насипа, младият човек вече препускаше в степта. Преследвачите му още не бяха тръгнали и той би могъл да им се изпълзне.

На 29 юли в осем часа вечерта пратеникът напусна Омск, разположен на средата на пътя от Москва за Иркутск. Той трябваше да пристигне за по-малко от десет дни в Иркутск, ако желаеше да изпревари татарските войски. Злощастната случайност, която го срещна с майка му, несъмнено беше разкрила инкогнитото му. Иван Огарев бе убеден, че царският куриер е минал през Омск, насочвайки се към Иркутск, и че той навярно носи извънредно важно съобщение. Михаил Строгов знаеше, че сега враговете ще сторят всичко възможно да го заловят.

Ала онова, което не знаеше и не би могъл да знае бе, че Марфа Строгова е в ръцете на Иван Огарев и че тя ще заплати навярно с живота си за порива, който не можа да потисне при неочекваната среща със сина си. И добре, че не знаеше това! Как щеше да понесе още едно изпитание?

Куриерът пришпорваше коня си, придавайки му трескавото си нетърпение. Той желаеше само едно — час по-скоро да стигне в следващата станция, за да го смени с друг, по-бърз жребец.

В полунощ, изминал седемдесет версти, спря в станция Куликово, но както се опасяваше, не намери нито коне, нито кола. Няколко татарски отряда, минали по главния път през степта, бяха разграбили всичко по селата и от пощенските станции. Михаил Строгов с мъка успя да се сдобие с малко храна за себе си и за коня. Сега бе много важно да щади силите на животното, защото не знаеше как и по какъв начин ще може да го смени. Реши да продължи, за да се

отдалечи максимално от конниците, навярно вече препускащи по дирите му. След едночасов отдих той отново пое по степта.

Досега природата се бе показвала благосклонна към царския куриер. Времето беше приятно. Пътят се очертаваше ясно под бледите лунни лъчи, които, процеждайки се през облаците, осветяваха твърде късата през това годишно време нощ. Михаил Строгов яздеше без ни най-малко съмнение или колебание — като човек, сигурен в своя път. Въпреки обзелите го горчиви мисли, той разсъждаваше трезво и вървеше неотклонно към целта, сякаш я съзираще на хоризонта. И ако поспираше на някой завой, то бе само за да даде почивка на коня си. Тогава скачаше от седлото, за да облекчи животното и долепяше ухо до земята, стараейки се да чуе дали сред степта не отеква тропот. После, като не долавяше никакъв подозрителен шум, отново се впускаше напред.

Ex! Да би бил цял Сибир обгърнат сега от една дълга с месеци ляtna бяла нощ! Искаше му се да е така, защото тогава спокойно би прекосил степта.

На 30 юли, в десет часа сутринта, Михаил Строгов отмина станцията в Турумов и навлезе в блатистата местност Бараба. Там, на разстояние от триста версти, естествените препятствия бяха извънредно сериозни. Той знаеше това, но знаеше също, че ще ги преодолее.

Разпрострели се от север на юг между шейсетия и петдесет и втория паралел, блатата на Бараба са своеобразно хранилище на всички дъждовни води, които не се оттичат нито към Об, нито към Иртиш. Почвата в тази обширна низина е глиnesta и непропусклива; водата се задържа на повърхността и през лятото местността е труднопроходима. Оттук минава пътят за Иркутск, виеjки се сред блатата, тресавища, езера и мочурища, чийто зловредни изпарения са изтощителни и често опасни за пътниците.

Зиме, когато всяка капчица вода е замръзнала, а ледовете са изравнили земята и сковали миазмите, шейните леко и безпрепятствено се пъзгат по дебелата кора, стегнала Бараба. Тогава в тази богата на дивеч местност се стичат много ловци на белки, самури и лисици, чиято скъпа кожа е толкова търсена. Лете блатата стават отново тинести и зловонни, а когато водите им се покачат — и непроходими.

Михаил Строгов подкара коня всред торфено блато, където нямаше ниски степни треви — основна храна за многобройните сибирски стада. Безкрайната равнина бе отстъпила място на огромно сечище, обрасло с блатни растения, които, подхранвани от влагата и летните жеги, достигаха исполински размери. Това бяха най-вече тръстики, сплетени в гъста, непроходима мрежа, изпъстрена с хиляди цветя с ярки багри. Сред тях изпъкваха лилиите и перуниките, чието ухание се примесваше с горещите изпарения.

Препускайки сред тази джунгла от тръстики, Михаил Строгов не се виждаше откъм блатата, оградили двете страни на пътя. Избуялите треви се извисяваха над него и единствено водните птици, които се стрелваха с крясъци в небесните гъбини, сочеха откъде е минал.

Все пак пътят бе ясно очертан. На места той пресичаше гъсталаци от храсти, другаде заобикаляше лъкатушните брегове на огромни блата, някои от които, ширнали се на няколко версти, съвсем правилно бяха наречени езера. Тук-таме беше невъзможно да се избегнат застоялите води и пътят ги прекосява, но не по мостове, а по разклатени, покрити с дебел слой глина греди, които се люлеха като тънки дъски, прехвърлени над пропаст. Понякога тази своеобразна настилка продължаваше двеста-триста стъпки и неведнъж на пътуващите оттук с тарантаси им бе призывало като от морска болест.

Михаил Строгов не се тревожеше дали земята е твърда или мочурлива и все така препускаше без отдих, прескачайки процепите в прогнилите греди; но колкото и бързо да се носеха, конят и ездачът не смогваха да се спасят от жилещите двукрили насекоми, които гъмжаха в тези блатисти места.

Пътниците, принудени да прекосяват Бараба през лятото, се снабдяват с тензухени маски, с прикрепена към тях мрежа от здрава тел, която се спуска чак до раменете. Въпреки тези предпазни мерки, почти всички напускат блатата, изпохапани до кръв. Въздухът като че ли е изпълнен с тънки иглици и дори рицарска броня не би предпазила пътника от жилата на двукрилите. Това е злокобна местност, в която човекът воюва с комарите, житоядците, москитите, стършелите и с милиарди други микроскопични насекоми, незабележими с невъоръжено око; ако и да не се виждат, те се усещат по болезнените ужилвания, към които и най-закалените сибирски ловци не привикват.

Жилен от отровните насекоми, конят на Михаил Строгов подскачаше, сякаш хиляди шпори се забиваха в хълбоците му. Той направо пощръкля — носеше се вихрено напред, профучаваше покрай блатата като влак, удряше хълбоците си с опашка и диреше облекчение за мъките си в бясното препускане.

Само добър ездач като Михаил Строгов не би отхвръкнал от седлото, когато конят внезапно спираше или подскачаше, за да се спаси от жилото на насекомите. Безчувствен към физическата болка, сякаш под действието на някаква упойка, Строгов бе обсебен от едничката мисъл — на всяка цена да достигне целта си и в това безумно препускане виждаше само едно — пътя, който човекът и животното изминаваха с шеметна бързина.

Кой би помислил, че областта Бараба, тъй нездравословна през лятото, ще е населена?

И все пак беше точно така. От време на време измежду гигантските тръстики се мяркаха колиби. Мъже, жени, деца и старци, облечени в животински кожи и покрили лицата си с намазани със смола мехури, пасяха малобройни стада овце. За да опазят животните от насекомите, те бяха наклали огньове, които поддържаха денонощно със сурови дърва и чийто задушлив дим се стелеше бавно над огромното тресавище.

Когато усетеше, че конят му изнемогва, Михаил Строгов спираше в някоя от тези окаяни махали и там, забравил за собствената си умора, разтъркваше по сибирски обичай ухапаните места на нещастното животно със затоплена лой. Сетне му даваше зоб в изобилие и едва след като бе облекчил страданията му и го бе нахранил, той се сещаше и за себе си. Тогава подкрепяше силите си с парче хляб, къс месо и чаша квас. След час-два, той отново поемаше с пълна скорост по безконечния път за Иркутск.

Изминал така деветдесет версти от Турумов, на 30 юли, в четири часа следобед, Михаил Строгов, без да усеща умора, пристигна в Еламск. Тук се налагаше конят му да почине една нощ. Храброто животно не би могло още дълго да издържи на такова препускане. И в Еламск не се намериха превозни средства, поради известните вече причини.

Макар татарите да не бяха минали още през градчето, то бе обезлюдено, защото лесно можеше да се превземе от юг, а трудно би

получило помош от север. Пощенската станция, полицейският участък и губернската администрация бяха изоставени по височайше нареждане, а чиновниците и жителите се бяха оттеглили в Камск, в центъра на Бараба.

Михаил Строгов бе принуден да прекара нощта тук, за да даде на коня си дванайсет часа почивка. Той не бе забравил наставленията, получени в Москва — да прекоси Сибир инкогнито, на всяка цена да пристигне в Иркутск, но без да жертва успеха на начинанието заради бързината; следователно бе длъжен да щади единственото превозно средство, с което разполагаше.

На другия ден, в мига, когато съобщиха, че на десет версти от града, по барабинския път са се появили първите татарски отряди, Михаил Строгов напусна Еламск и отново се устреми през блатистата местност. Пътят беше равен и по-лек, но лъкатушещ и затова бе подълъг. Но бе невъзможно да се отбие от него, за да тръгне напряко през блатата и мочурищата.

На другия ден, 1 август, по пладне, изминал още сто и двайсет версти, Михаил Строгов пристигна в село Спаско, а в два часа спря в Покровско.

Конят му не бе почивал, откакто бяха тръгнали и от Еламск, и не би могъл да направи и крачка повече.

Заради тази принудителна почивка, Михаил Строгов загуби остатъка от деня и цялата нощ, но като тръгна на другата сутрин, все така препускайки по наводнените земи, той измина седемдесет версти и на 2 август в четири часа следобед стигна в Камск.

Тук местността се променяше. Разположено в центъра на Бараба, малкото градче Камск бе като здравословно островче всред необитаеми земи. Благодарение на отводнителните канали до Том, притока на Иртиш, който минава през града, зловонните блата бяха превърнати в тучни пасища. Тези промени не бяха победили напълно треската, поради която всяка есен престоят тук ставаше опасен. Все пак именно в този град обитателите на Бараба търсеха убежище от вредните изпарения в останалите части на областта.

Камск не беше засегнат от масовото изселване, предизвикано от нашествието. Вероятно неговите жители смятаха или поне се надяваха, че в центъра на Бараба са в безопасност.

Колкото и силно да желаеше, тук Михаил Строгов не успя да научи нищо. Навсякъв губернаторът знаеше по-малко за събитията от мнимия търговец. Камск дори по самото си месторазположение сякаш наистина бе извън Сибир.

Михаил Строгов почти не се показва навън. Не му бе достатъчно да остане незабелязан, искаше му се да бъде невидим. Вече натрупал опит, той ставаше все по-предпазлив. Затова се уедини и тъй като разходките по улиците на градчето не го блазнеха, дори не излезе от страноприемницата.

В Камск куриерът можеше да намери кола и да смени с по-удобно превозно средство коня. Но след като размисли, се побоя, че покупката на един тарантас ще се набие на очи. А той още не беше преминал завзетите от татарите граници, разделящи Сибир приблизително по протежение на долината на Иртиш, затова не желаеше да дава повод за подозрение.

Впрочем един кон щеше да му служи по-добре и от най-удобната кола, ако се появеше непосредствена опасност и му се наложеше да побегне през блатата или да се хвърли в най-гъстите тръстики, за да се отскубне от преследвачите си. По-сетне, след Томск и дори след Красноярск, в някой голям град на западен Сибир, щеше да реши как да действа.

А що се отнася до коня, на Строгов и през ум не му мина да го смени с друг. Той бе сякаш роден да язи това неустрашимо животно и знаеше как да се възползва от силата му. При покупката в Омск му бе провървяло и всъщност онзи мужик му беше сторил неоценима услуга, когато го заведе при станционния надзорник. Михаил Строгов се привърза към своя кон, а той пък лека-полека привикваше към уморителното пътуване и при условие, че му даваше малко отдих, ездачът можеше да очаква от него дълга служба.

И така, вечерта и през нощта на 2 срещу 3 август, Михаил Строгов остана в страноприемницата на входа на града, далеч от натрапници и любопитни погледи.

Той се увери, че са се погрижили за коня му и съсипан от умора, си легна, но спа доста неспокойно. Мъчеха го твърде много спомени и тревожни мисли. Образът на майка му и лицето на неговата млада и безстрашна спътница, и двете изоставени без закрила, се редуваха в съзнанието му и често се сливаха в една-единичка мисъл.

После той се сещаше за задачата, която се закле да изпълни. Видяното по пътя от Москва доказваше колко бе важна неговата мисия. Размириците бяха извънредно сериозни, а с участието на Иван Огарев те ставаха страшни. И щом погледът му паднеше върху писмото с императорския печат — писмо, в което несъмнено се криеше лек срещу злините и избавление за раздираната от войната страна — Михаил Строгов усещаше яростно желание да се втурне през степите, да прелети като птица разстоянието до Иркутск, да се превърне в орел и да се издигне над препятствията, да стане ураган и да се понесе във въздуха със сто версти в час, за да се изправи най-сетне пред великия княз и да извика: „Ваше височество, послание от негово величество царя!“

В шест часа на следната утрин Михаил Строгов потегли с намерението да измине през този ден осемдесетте версти /85 км/, които отделят Камск от селцето Убинск. След двайсетина версти той пак се озова всред блatisтата Бараба, в която вече нямаше отводнителни канали и земите й бяха залени от дълбока цял фут вода. Пътят едва се виждаше, но благодарение на безкрайната си предпазливост куриерът завърши безпрепятствено прехода си.

Щом стигна в Убинск, той оставил коня да почива цяла нощ. Смяташе на следния ден да измине без да спира стоте версти между Убинск и Икулско. Тръгна на разсъмване, но за беда в тази част Бараба ставаше все по-трудно проходима.

Падналите преди няколко седмици обилни дъждове се бяха стекли в тясната низина между Убинск и Камакова като в леген. Безкрайната мрежа от тресавища, блага и езера нямаше пролуки. Едно от тях, включено поради големината си в географската карта под китайското название Чанг, трябваше да се заобикаля в продължение на двайсет версти и с цената на огромни усилия. Затова въпреки нетърпението си, Михаил Строгов се забави. Впрочем той не бе събркал като не взе кола от Камск, защото неговият кон се промъкваше там, откъдето нито една кола не би минала.

В девет часа вечерта Михаил Строгов пристигна в Икулско и остана да пренощува. Тук не достигаха новините от войната. По своето разположение това залутано в Бараба селце бе останало вклиниено между двете татарски колони, поели едната към Омск, а другата — към Томск, и така си бе спестило ужасите на нашествието.

Естествените препятствия щяха най-сетне да понамалеят и ако не се забавеше, на следния ден Михаил Строгов щеше да напусне мочурливата местност. Щом изминеше сто двайсет и петте версти /133 км/ до Коливан, трудностите свършваха.

Стигнеше ли в този голям град, до Томск щеше да му остане още толкова път. Тогава, в зависимост от развоя на събитията, вероятно щеше да заобиколи Томск, който, според слуховете, бе завзет от хан Феофар.

Но ако татарските войски се придвижваха трудно из Бараба и градчетата Икулско и Каргинск, които той прекоси на следващия ден, бяха относително мирни, то дали по богатите брегове на Об Михаил Строгов, вече преодолял естествените препятствия, нямаше да срещне други спънки? Беше твърде вероятно. Наложеше ли се, той без колебание щеше да се отбие от пътя за Иркутск. Пътуването през степта обаче го излагаше на опасността да остане без припаси. Там нямаше пътища, нямаше градове, нито селца. Само пръснати тук-там усамотени чифлици или прости колиби на бедняци, несъмнено гостоприемни, но където едва ли би се намерило дори и най-необходимото. Все пак място за колебание нямаше.

Най-сетне към три и половина следобяд, задминал станцията в Каргатск, Михаил Строгов оставил зад себе си последните низини на Бараба и твърдата, суха земя на Сибир отново закънтя под конските копита.

Беше напуснал Москва на 15 юли. Следователно на 5 август от заминаването му бяха изтекли двайсет и един дни, като се сметнат и седемдесетте часа, изгубени край бреговете на Иртиш.

От Иркутск го деляха още хиляда и петстотин версти.

ГЛАВА XVI ПОСЛЕДНО УСИЛИЕ

Михаил Строгов с основание се опасяваше от някоя злощастна среща в равнините, разпрострели се оттатък Бараба. Изровените от конски копита поля доказваха, че оттам са минали татари, а за тези варвари с пълна сила важи казаното за турците: „Там откъдето мине турчин, трева не никне!“

Затова, докато прекосяваше тази местност, той трябваше да вземе всички възможни предпазни мерки. Няколко струйки дим на хоризонта сочеха, че градчетата и селцата още горят. От авангарда ли бяха подпалени пожарите или войската на емира беше стигнала до границите на губернията? Дали хан Феофар лично бе отишъл в Енисейска губерния? Михаил Строгов не знаеше и засега не можеше да разбере нищо. Толкова ли обезлюдена беше страната, та да не срещне макар и един-единствен сибиряк, който да му разкаже всичко?

Михаил Строгов измина две версти по съвсем пустия път. Той търсеше с поглед поне една къща наоколо, която да не е изоставена. Всичките, в които се бе отбил, бяха празни.

Все пак зърна сред дърветата колиба, която още димеше. Когато я наближи, видя на няколко крачки от пепелищата старец, заобиколен от разплакани деца. Една още млада жена, навярно негова дъщеря и майка на малчуганите, бе коленичила на земята и наблюдаваше с обезумял поглед тази покъртителна сцена. Тя кърмеше няколкомесечно бебе, което скоро нямаше да има какво да суче. Всичко наоколо тънеше в развалини и опустошения.

Михаил Строгов се приближи до стареца.

- Можеш ли да ми отговориш? — тихо попита той.
- Кажи — отвърна старецът.
- Татарите ли са минали оттук?
- Да, защото моята къща е в пламъци!
- Войска ли беше или отряд?

— Войска, защото докъдето поглед стига, нашите поля са опустошени!

— Емирът ли я командваше?

— Емирът, защото водите на Об почервеняха!

— А хан Феофар влязъл ли е в Томск?

— В Томск е!

— Знаеш ли дали татарите са превзели Коливан?

— Не са го превзели, защото Коливан още не гори!

— Благодаря, приятелю. Мога ли да сторя нещо за теб и близките ти?

— Не!

— Довиждане.

— Сбогом.

Михаил Строгов сложи двайсет и пет рубли в скута на нещастната жена, която нямаше сили дори да му благодари, после пришпори коня си и продължи напред.

Сега знаеше, че трябва на всяка цена да заобиколи Томск. Да стигне Коливан, където още нямаше татари — това не беше невъзможно. Да се запаси там с провизии за един дълъг преход — ето какво бе нужно да стори. Да премине Об, после да се отбие от пътя за Иркутск, за да заобиколи Томск — друг избор нямаше.

Щом определи новия си маршрут, Михаил Строгов без колебание подкара коня си в бърз, равномерен ход и пое по прекия път, извеждащ до левия бряг на Иртиш, докъдето оставаха още четирийсет версти. Дали там щеше да намери сал, или ако татарите бяха унищожили всички лодки, да бъде принуден да преплува реката? Щеше да реши на място.

Колкото до коня — вече доста изнемощял — след като изцедеше и последните му сили, в Коливан щеше да се опита да го смени с някой друг. Усещаше, че горкото животно всеки миг може да рухне под него. Коливан щеше да стане нов отправен пункт, защото от този град нататък пътуването щеше да протича при нови условия. Докато прекосяваше опустошената страна трудностите щяха да са големи, ала веднъж заобиколил Томск, той отново щеше да поеме през Енисейска губерния, по пътя за Иркутск. Там все още нямаше нашественици и за няколко дни куриерът щеше да достигне целта си.

Подир доста горещия ден се бе спуснала нощта. В полунощ дълбок мрак обгърна степта. На залез слънце вятърът стихна и сега в природата цареше спокойствие. По безлюдния път отекваше единствено конският тропот, и от време на време — възгласите, с които стопанинът подканяше животното да върви напред. Човек трябваше да напрегне цялото си внимание, за да не кривне всред непрогледната тъмнина извън пътя, ограден с блата и поточета — притоци на Об.

И така, Михаил Строгов се движеше възможно най-бързо, но без да пренебрегва предпазливостта. Той разчиташе на отличното си зрение, с което сякаш пронизваше мрака и същевременно — на инстинкта и интелигентността на коня.

В един миг, когато слезе от седлото, за да се ориентира по-добре, му се стори, че долавя неясен шум от запад. В далечината сякаш препускаха коне. Не можеше да има съмнение. На една-две версти по-назад тропот на копита разтърсваше земята. Вслуша се внимателно, а после сложи ухо на самия път. „Това е конница, която се движи по пътя за Омск — каза си той. — Наближава бързо, защото шумът се усилва. Дали са руси или татари?“

Отново се заслуша.

„Така е, яздят в тръс! За по-малко от десет минути ще са тук! Няма да смогна да ги изпреваря. Ако са руснаци, ще се присъединя към тях. Ако са татари, трябва да избягам. Но как? Къде бих могъл да се скрия насред степта?“

Михаил Строгов се озърна и острият му поглед съзря на стотина крачки по-напред, от лявата страна на пътя, някаква тъмна грамада съмнено да се очертава в мрака.

„Там навсярно има горичка — каза си той. — И да се скрия в нея, пак може да ме хванат, ако решат да я претърсят, но друг избор нямам! Ето ги!“

След минута, повел коня за юздата, Михаил Строгов стигна до горичка от борики, в която се влизаше по тясна пътечка. Главният път, където нямаше нито едно дърво, продължаваше всред мочурища и блата, разделени едно от друго с ниски храсталаци от диви метли. Местата в непосредствена близост с пътя за Иркутск бяха непроходими и войниците вероятно щяха да подминат горичката.

Беглецът се втурна нататък, навлезе под дърветата и спря пред един поток, който ги ограждаше в полукръг.

В гъстия мрак нямаше да го забележат, освен ако не претърсеха мястото. Той отведе коня до потока, върза го за едно дърво, а после се върна и залегна в края на горичката, за да види с кого си има работа.

Михаил Строгов едва успя да застане зад групичка борики, когато се разля бледа светлина, в която тук-там проблясваха движещи се в мрака точкици. „Факли! — каза си той.“

И рязко се отдръпна, втурвайки се като луд в най-големия гъсталак.

Докато приближаваха, конете забавиха ход. Дали конниците осветяваха пътя, за да огледат внимателно и най-малките му разклонения?

Точно от това се опасяваше Михаил Строгов. Той инстинктивно отстъпи чак до потока, за да се гмурне в него, ако се наложи.

Отрядът се изравни с дърветата и спря. Конниците слязоха. Бяха около петдесет, а дванайсетина носеха факли и осветяваха голям отрязък от пътя.

Докато ги гледаше, Строгов се досети, че няма да претърсват горичката, а се готвят да стануват.

Освободени от поводите, конете захрупаха сочната трева, покрила като с килим земята, а войниците се изтегнаха край пътя и започнаха да разпределят провизиите. Младежът хладнокръвно се промъкна сред високите треви и започна внимателно да наблюдава и слуша.

Отрядът идващ от Омск. Конниците бяха узбеки — една от преобладаващите народности в Татария, която много се доближава до монголците. Добре сложени и доста високи на ръст, те имаха груби и дивашки черти. На главите си носеха калпаци от черна овча кожа, а на краката — жълти чизми с високи токове и остри, извити като на средновековна обувка, върхове. Горните им дрехи бяха от подплатена с необработен памук басма, пристегнати в кръста с обточен с червен ширит пояс. Бяха въоръжени — за отбрана с щит, за нападение — с извита сабя и дълъг нож, а на седлата им висяха пушки кремъклийки. От раменете им се развиваха яркоцветни пъстри наметала.

Конете, пуснати на воля край гората, бяха узбекска порода. Това отлично се виждаше в отблъсъците, които факлите хвърляха под дърветата. Малко по-дребни от туркменските коне, но надарени със

забележителна сила, тези ездитни животни не познаваха друг ход освен галопа.

Отрядът се предвождаше от „пенджа-башия“ — тоест командир на петдесет души, а негови подчинени бяха „дех-бashiите“, които командаваха по десет души. Офицерите носеха каски с ризници, а окачените на седлата медни тръби бяха отличителен белег за техния чин.

Пенджа-башият бе принуден да даде почивка на уморените от дългия преход войници. Докато си приказваха и пушеха „бенг“ — листа от коноп, от които се приготвя толкова употребяваният в Азия хашиш — командирът и подчиненият му офицер се разхождаха напред-назад из горичката, така че Михаил Строгов успя даолови разговора, който се водеше на татарски.

Още от първите думи, той напрегна цялото си внимание. Действително говореха за него.

— Куриерът не може да ни е изпреварил много — каза пенджа-башият, — а от друга страна е изключено да не е тръгнал по барабинския път.

— Кой знае дали е напуснал Омск! — отвърна дех-башият.

— Может още да се крие в града.

— Така би било най-добре, наистина! Тогава полковник Огарев няма да се беспокои, че съобщението, което носи куриерът, ще стигне някога до предназначението си!

— Казват, че бил тukашен, сибиряк — подзе дех-башият. — Сигурно познава района и може да се е отбил от Иркутския път, а покъсно отново да поеме по него.

— Тогава ние ще го изпреварим — отвърна пенджа-башият, — защото напуснахме Омск един час след него и потеглихме по най-късия път възможно най-бързо. Дали е останал в Омск, или пък ние ще стигнем преди него в Томск, за да отрежем пътя му, няма значение, понеже и в двата случая той няма да се добере до Иркутск.

— Издръжлива жена била онай стара сибирячка, която очевидно му е майка — каза дех-башият.

При тези думи сърцето на Михаил Строгов заби до пръсване.

— Да — отвърна пенджа-башият. — Тя упорито твърдеше, че онай мним търговец не бил синът й, но вече бе много късно. Полковник

Огарев не се остави да го заблудят и както сам казва, когато му дойде времето, знае как да накара старата вещица да проговори.

Всяка дума се забиваше като нож в сърцето на Михаил Строгов. Разкрили са, че е царски куриер! По дирите му е хвърлен конен отряд, който скоро ще отреже пътя му! И най-страшното — майка му е в ръцете на татарите и жестокият Иван Огарев си въобразява, че ще я накара да проговори, когато той поиска.

Куриерът знаеше, че силната духом сибирячка няма да отрони нито дума и че това ще й струва живота...

До този миг той си мислеше, че не може да мрази по-силно Иван Огарев, но сега усети в сърцето си нов прилив на ненавист. Продажникът, който бе изменил на родината, сега заплашващ с изтезания майка му!

Двамата офицери продължиха разговора си и Михаил Строгов узна, че в околностите на Коливан се очаква сражение между руските войски, идващи от север, и татарите. По долното течение на Иртиш бе забелязан малоброен корпус от две хиляди царски войници, устремили се с ускорен ход към Томск. Ако действително беше така, те щяха да се сблъскат с основната част от силите на хан Феофар, да бъдат разбити и пътят за Иркутск да падне в ръцете на завоевателите.

Що се отнася до самия него, от думите на пенджга-башият маладежът научи, че главата му е оценена и че има заповед да бъде уловен жив или мъртъв.

Следователно, налагаше се час по-скоро да изпревари узеките по пътя за Иркутск, но за това бе нужно да избяга, преди конницата да е потеглила отново.

Щом взе решение, Михаил Строгов се приготви да го изпълни.

Наистина престоят на войниците нямаше да е дълъг и пенджга-башият смяташе да даде на хората си само час почивка, макар от тръгването конете им да не бяха сменяни.

Не биваше да губи нито миг. Беше един часът през нощта. Трябваше да се възползва от мрака, който зората скоро щеше да разпръсне, за да излезе от горичката и да препусне по пътя; и макар тъмнината да го закриляше, изходът от това начинание бе доста съмнителен.

Михаил Строгов не се осланяше на случая, затова прекара известно време в размисъл, преценявайки всички възможности, за да

приложи най-добрите в плана си.

След като огледа местността, разбра, че не би могъл да се измъкне през отсрещния край на гората, затворен от дъговидно разположени дървета. Потокът, заграждащ тази дъга, бе не само дълбок, но и широк, с тинесто дъно, където човек вероятно би затънал. Високите тръстики го правеха непроходим, а и гъсталаците околовръст доста щяха да затруднят бързото придвижване. Вдигнеше ли се тревога, Михаил Строгов щеше без съмнение да бъде преследван безмилостно и да падне в ръцете на узбеките. Следователно имаше само един възможен път — главният.

Да опита да се добере до него, заобикаляйки края на гората, без да привлича вниманието, да измине четвърт верста, преди да го забележат, да използва и последните сили на своя кон, дори той да падне мъртъв като стигнат бреговете на Об, после със сал, или ако няма друго средство, с плуване да премине голямата река — ето какъв бе планът му.

Пред лицето на опасността неговата енергия и смелост се бяха удесеторили. На карта се залагаха животът му, мисията му, честта на родината и навярно избавлението на майка му. Той не биваше да се колебае и затова веднага пристъпи към действие.

Нямаше време за губене. Войниците вече се раздвижваха. Няколко конници се разхождаха назад-напред по крайпътния насип, досами гората. Другите все още лежаха в подножието на дърветата, но конете им лека-полека се събираха в централната част на горичката.

Отначало на куриера му хрумна да вземе някой от конете им, но после размисли и реши, че те навярно са изморени като неговия. Така че бе по-добре да се осланя на своя, в който беше сигурен и който му служи толкова вярно. Това храбро животно, скрито зад високия храст дива метла, се беше изпълзвало от погледите на узбеките. Впрочем те не бяха влизали навътре в гората.

Като пропълзя под тревите, младежът се приближи до коня си, който бе полегнал на земята. Той го погали, каза му нежно няколко думи и успя да го накара безшумно да се надигне.

В този миг, за щастие, факлите, вече доторели, изгаснаха и мракът оставаше все така дълбок, поне под короната на бориките.

Михаил Строгов сложи юздата на коня, провери седлото и ремъците на стремената и бавно започна да го тегли за поводите. А

умното животно, като че разбрало какво се иска от него, кротко тръгна подир господаря си, без да иззвили нито веднъж.

Въпреки това, няколко от конете на узбеките изправиха глави и се запътиха полека към края на горичката.

Храбрият куриер държеше в дясната си ръка револвер, готов да простира главата на първия войник, който го наближи. Но за щастие не дадоха тревога и той успя да се добере до чупката вдясно, където гората се съединяващ с пътя.

Михаил Строгов възнамеряващ за по-сигурно да се метне на седлото, колкото се може по-късно и само след като премине завоя, разположен на двеста стъпки от горичката.

За беда, тъкмо когато се канеше да прекоси края й, конят на един узбек го надуши, иззвили и се устреми към пътя.

Стопанинът му изтича да го върне, но забелязвайки някакъв силует смътно да се очертава в първите проблясъци на зората, извика:

— Тревога!

При този вик всички се надигнаха и се спуснаха към пътя. Михаил Строгов нямаше избор — той яхна коня и препусна в галоп.

Двамата офицери се втурнаха напред, като зовяха хората си, но младежът бе вече на седлото.

В този миг отекна изстрел и той усети как куршум пронизва дрехата му.

Без да се обръща и без да отговори на изстрела, той пришпори коня и като излезе с невероятен скок от горичката, се устреми, отпуснал юздите, към бреговете на Об.

Конете на узбеките бяха без амуниции, следователно той можеше да спечели малко преднина. Войниците обаче нямаше да губят време и веднага щяха да се втурнат по петите му. Наистина, не бяха минали и две минути, когато дочу наближаващия конски тропот.

Бе започнало да се развиделява и предметите вече се различаваха отдалече.

Обръщайки глава, Михаил Строгов съгледа един конник, който бързо го настигаше.

Беше дех-башият — яхнал превъзходно животно, той предвождаше отряда и вече се изравняваше с беглеца.

Без да спира, Михаил Строгов протегна револвера си и с уверена ръка спокойно се прицели. Улучен в гърдите, узбекът се търколи на

земята.

Ала другите преследвачи препускаха съвсем близо до него и без да спират заради дех-башия, възбуджайки се от собствените си крясъци, пришпорвайки яростно конете, лека-полека намаляваха разстоянието, което ги делеше от Михаил Строгов.

В продължение на половин час, той успя да се задържи извън обсега на татарското оръжие, но усещаше как конят му изнемощява и с всеки изминал миг все повече се боеше, че ако се спъне, животното може да падне, за да не се надигне никога вече.

Макар слънцето да не бе изгряло, вече беше светло. Две версти по-далече се проточваше бледа линия, оградена от растящи нарядко дървета.

Това беше Об, който течеше от югозапад на североизток, почти наравно със земята, и чиято долина беше самата степ.

Неведнъж към Михаил Строгов долитаха куршуми, но без да го засегнат и неведнъж той изпразняше револвера си срещу онези, които го наближаваха прекалено много. Винаги някой узбек се търкулваше на земята всред яростните крясъци на другарите си. Ала той навсякъде щеше да изгуби надбягването. Конят му вече не издържаше и въпреки това успя да го отведе до брега на реката.

Узбекският отряд беше на по-малко от петдесетина стъпки зад него.

А на Об, сега съвършено пуст, нямаше нито един сал или пък лодка, с която да премине реката.

„Смелост, храбро конче! — провикна се Михаил Строгов. — Хайде! Още едно последно усилие!“

И той се хвърли в реката, която на това място се разливаше на половин верста.

Течението беше много бързо и да се пътува срещу него бе извънредно трудно. Конят му не стигаше дъното. Поради липса на опора трябваше да премине с плуване тези буйни като планински поток води. С безпримерна храброст, Строгов се устреми срещу течението.

Спели на брега, преследвачите не се решаваха да скочат в реката.

В този миг пенджа-башият взе пушката си и внимателно се прицели в конника, който се бе озовал на сред течението. Отекна

изстрел и улучен в хълбока, конят потъна под господаря си. В мига, в който животното изчезна, той бързо се освободи от стремената. Сетне, гмурвайки се тъкмо навреме, за да избегне дъждът от куршуми, успя да се добере до десния бряг и се скри сред гъстите тръстики.

ГЛАВА XVII

СТИХОВЕ И ПЕСНИ

За момента Михаил Строгов се намираше в относителна безопасност, но положението му си оставаше отчайващо.

Верният кон, служил му толкова самоотвержено, бе намерил смъртта си във водите на реката. Как щеше да продължи сега пътуването си?

Беше без превозно средство, без провизии, в една разорена от нашествието страна, кръстосвана от съгледвачите на емира, а целта, към която се стремеше, бе все още далече.

„С божията воля ще стигна! — прошепна той в отговор на всички съмнения, които за миг обсебиха съзнанието му. — Бог закриля майчица Русия!“

Царският пратеник се беше изпълзнал от преследвачите си. Те не се осмелиха да преминат реката и навярно мислеха, че е мъртъв, защото не го видяха да излиза на десния бряг.

Макар и с усилия, той се промъкна сред гигантските тръстики и се добра до една по-издигната част на брега, който дебел нанос тиня от последния прилив бе направил труднопроходим.

Щом стъпи на твърда земя, Строгов изготви план за действие. Най-напред искаше да заобиколи Томск, който бе завладян от татарски войски. Все пак трябваше да се отбие в някое селище, а при случай — и в някоя пощенска станция, за да си набави кон. Щом намереше такъв, щеше да се отдалечи от пътищата, кръстосвани от татарите и да поеме за Иркутск чак от околностите на Красноярск. Ако побързаше, пътят от този град нататък можеше още да е чист и той би се спуснал безпрепятствено на югоизток през прибайкалските губернии.

Най-напред бе нужно да огледа околността.

Две версти по-нататък по течението на Об, върху едно слабо възвишение се издигаше живописно разположено градче. На сивия небесен фон се очертаваха няколко църкви, чиито византийски кубета бяха боядисани в зелено и златно.

Тора беше Коливан, в който чиновниците и служителите от Камск и други градове се подслоняваха през лятото, за да избягат от нездравословния климат на Бараба. Царският куриер бе узнал, че Коливан още не е паднал в ръцете на завоевателите. Разделени на две, татарските войски се бяха насочили наляво към Омск и надясно към Томск, пренебрегвайки междинната ивица земя.

Прост и същевременно логичен, планът на Михаил Строгов бе да се добере до града, преди в него да са стигнали узбекските конници, поели нагоре по левия бряг на Об. Там, дори да се наложеше да заплати десеторно по-скъпо, той щеше да си набави дрехи и кон и прекосяващи южните степи, отново да слезе на Иркутския път.

Беше три часът сутринта. Околностите на Коливан изглеждаха съвсем пусты. Населението поселата вероятно бе побягнало от нашествениците и се бе отправило на север, в Енисейска губерния.

Михаил Строгов се бе насочил вече с бърза крачка към Коливан, когато чу далечни гърмежи.

Той се спря иолови глух тътен, който разтърси въздуха. Над него се извиси по-разък пукот, в чието естество не можеше да се изльже.

„Това е оръдие! Има престрелка — каза си той. — Малобройният корпус руси вече се сражава с татарската войска! Ах! Дано небето ми помогне да стигна преди тях в Коливан.“

Михаил Строгов не бъркаше. Скоро изстрелите се учестиха и по-назад, над хоризонта отляво на Коливан, се появиха пари — не облаци дим, а съвсем ясно очертани плътни, белезникави кълба, като от артилерийски огън.

Спели на левия бряг на Об, конниците-узбеки изчакваха изхода на битката.

Михаил Строгов нямаше защо да се бои от тях, затова забърза към града.

Междувременно гърмежите удвоиха силата си и видимо приближаваха. Вече не беше глух тътен, а отчетлив ред топовни изстrelи. В същото време вятърът понесе дима нагоре и стана ясно, че сражаващите се бързо се отправят на юг. Коливан явно щеше да бъде нападнат откъм север. Но дали русите го отбраняваха или се опитваха да го освободят от татарските войски? Невъзможно бе да се узнае. И Михаил Строгов беше доста объркан.

Той бе само на половин верста от Коливан, когато между къщите се възпламени голям снаряд и камбанариията на една черква рухна всред вихрушка от прах и пламъци.

Битката се водеше вече в Коливан. Така мислеше Михаил Строгов и наистина русите и татарите се сражаваха по улиците на града. Беше ли време да търси сега там убежище? Не се ли излагаше на опасността да го хванат? Щеше ли да сполучи да се измъкне и от Коливан, както от Омск?

Прехвърли в ума си всички възможности и нерешително спря за минута. Не беше ли по-добре да се отправи, дори и пешком, на югоизток, за да стигне до някое градче като Диачинск например, където на всяка цена да се снабди с кон?

Това бе единственото умно решение и отдалечавайки се от бреговете на Об, куриерът без колебание тръгна да заобиколи Коливан отдясно.

Гърмежите се усилиха все повече. Скоро в лявата част на града бъльвнаха пламъци. Гореше един от кварталите.

Строгов бе побягнал през степта, за да се подслони под няколкото пръснати тук-там дървета, когато отдясно се появи отряд от татарската кавалерия.

Пратеникът вече не можеше да продължи натам. Трудно щеше да избяга от конниците, които бързо приближаваха града.

Внезапно той съгледа сред туфа дървета усамотена къща, до която би могъл да се добере незабелязан.

Да избяга, да се скрие там, да разпита и ако може, да подкрепи силите си, защото бе изнемощял от умора и глад — това трябваше да стори сега Михаил Строгов.

Той се спусна към къщата, отстояща най-много на половин верста по-далеч. Докато я наблюдаваше, позна, че е телографна станция. Две жици тръгваха от нея на запад и изток, а трета бе опъната към Коливан.

Търде вероятно бе при сегашните обстоятелства станцията да е изоставена, но Михаил Строгов би могъл да се укрие там и ако се наложи, да изчака нощта, за да се втурне отново през кръстосваната от татарски съгледвачи степ.

Той се хвърли към вратата и силно я бъльсна.

В залата имаше само един човек — спокоен, флегматичен чиновник, който не се тревожеше от събитията. Верният служител чакаше зад гишето клиенти.

Михаил Строгов се спусна към него и с прегракнал от умора глас го попита:

- Знаете ли нещо?
- Не — усмихна се чиновникът.
- Русите и татарите ли се сражават?
- Така казват.
- Кой побеждава?
- Не ми е известно.

Такова спокойствие, такова безразличие в центъра на страшните събития беше направо невероятно.

- Линията прекъсната ли е?
- Прекъсната е между Коливан и Красноярск, но все още работи между Коливан и руската граница.
- За правителството ли?
- Да, когато е необходимо и за гражданите, щом си плащат по десет копейки за дума. Кога ще желаете да пуснете телеграма, господине?

Михаил Строгов се канеше да отговори на този странен чиновник, че няма да изпраща никаква телеграма, а се нуждае само от малко хляб и вода, когато вратата на станцията внезапно се отвори.

Убеден, че това са татарите, Михаил Строгов бе готов да скочи през прозореца. После видя, че в залата са влезли само двама мъже, които ни най-малко не приличаха на татарски войници.

Единият държеше в ръка написана с молив телеграма и изпреварвайки другия, се хвърли към гишето.

В двамата мъже Михаил Строгов позна с разбираемо учудване двама души, които не смяташе, че ще види някога отново.

Това бяха кореспондентите Хари Блаунт и Алсид Жоливе, но вече не спътници, а съперници, неприятели, тъй като сега действаха на бойното поле.

Напуснали Ишим само няколко часа след заминаването на Михаил Строгов и поели по същия път, те бяха стигнали преди него в Коливан, само защото той бе изгубил три дни край бреговете на Иртиш.

И двамата станаха свидетели на битката между руси и татари край града, после, в мига, когато сраженията се водеха вече по улиците му, напуснаха Коливан и изтичаха в пощенската станция, за да изпратят в Европа своите телеграми, стремейки се да си отнемат един другиму първенството.

Отдръпнал се в сумрака, Михаил Строгов можеше незабелязан да наблюдава и слуша. Очевидно щеше да научи интересни новини и да реши дали да влезе в Коливан.

По-припрян от колегата си, Хари Блаунт застана пръв пред гишето и подаде телеграмата, докато Алсид Жоливе, противно на навиците си, нетърпеливо пристъпваше от крак на крак.

— По десет копейки за дума — каза чиновникът и взе телеграмата.

Хари Блаунт оставил пред гишето една купчина рубли, а колегата му го изгледа с учудване.

— Добре — каза служителят.

После, с най-голямото хладнокръвие на света, започна да предава следното:

„Дейли телеграф, Лондон
От Коливан, Омска губерния, Сибир, 6 август.

Сражение между руските и татарските войски...“

Чиновникът четеше на висок глас и Михаил Строгов чуваше всички новини, които Английският дописник изпращаше на своя вестник.

„Руските войски са отблъснати с големи загуби. Днес татарите влизат в града...“

Така свършващо телеграмата.

— Сега е мой ред — извика Алсид Жоливе и понечи да предаде телеграмата, адресирана до братовчедка му от предградието Монмартьр.

Решил да предава непосредствения развой на събитията, английският кореспондент изобщо не смяташе да се отдръпва от гишето и не направи място на колегата си.

— Че нали свършихте — извика Алсид Жоливе.

— Не съм — кратко отговори Хари Блаунт. Той продължи да пише, после подаде листа на чиновника, който невъзмутимо зачете:

„В начало Бог сътвори небето и земята!...“

Сега Хари Блаунт изпращаше стихове от Библията, за да печели време и да не отстъпи мястото си на съперника. Неговият вестник вероятно щеше да заплати още няколко хиляди рубли, но пък щеше да получи новините пръв. Франция можеше да почака!

Лесно ще се досетим как се разяри Алсид Жоливе, който при други обстоятелства би оценил този ход по достойнство. Той настояваше служителят да приеме неговата телеграма преди тази на колегата му.

— Но това е негово право, господине — спокойно отвърна чиновникът и кимна с любезна усмивка към Хари Блаунт, а седне продължи да предава на „Дейли телеграф“ първия стих на свещената книга.

Докато пощенският служител работеше, Хари Блаунт се приближи невъзмутимо до прозореца и започна да наблюдава с лорнета си събитията край Коливан.

След минута отново зае мястото си пред гишето и добави към телеграмата:

„Две църкви горят. Пожарът, изглежда, обхваща града отляво. Земята беше безводна и пуста; тъмнина се разстилаше над бездната...“

Алсид Жоливе изпита яростно желание да удуши почитаемия кореспондент на „Дейли телеграф“. Той пак се обърна към чиновника, който все така безучастен, кратичко му отговори:

— То си е негово право, господине, да, негово право... за десет копейки на дума — и предаде следващата новина, която му донесе Хари Блаунт:

„Руските бежанци напускат града. Рече Бог: да бъде светлина. И биде светлина!“

Алсид Жоливе направо побесня.

Хари Блаунт отново се върна към прозореца, но този път, явно увлечен от гледката, се забави малко по-дълго. Затова щом бе предаден и третият стих от Библията, Алсид Жоливе безшумно зае мястото пред гишето и както бе сторил неговият колега, тихичко постави внушителен куп рубли, а после подаде телеграмата. Чиновникът зачете на висок глас:

„Мадлен Жоливе,
Предградие Монмартър /Париж/ № 10
От Коливан, Омска губерния, Сибир, 6 август.

Бежанците напускат града. Русите са победени.
Татарската кавалерия яростно ги преследва...“

Когато се приближи, Хари Блаунт чу как Алсид Жоливе допълва своята телеграма, тананийки подигравателно:

„*Той беше дребничък човечец
Целият облечен в сиво
в Париж!...*“

Тъй като смяташе, че да смесва като колегата си божественото със светското е непристойно, Алсид Жоливе отговори на светото писание с веселите стихове на Беранже.

— Ох! — възклика Хари Блаунт.
— Така ви се пада — отвърна Алсид Жоливе.

Междувременно положението край Коливан се влошаваше. Сраженията приближаваха и гърмежите отекваха със страшна сила.

В този миг телеграфната станция се разтресе. Снаряд бе пробил стената и залата се изпълни с облаци прах. Тъкмо тогава Алсид Жоливе дописваше тези стихове:

„Червендалест като ябълка и без грош във джоба...“

Но в миг спря, спусна се към снаряда, грабна го с две ръце още преди да е избухнал, хвърли го през прозореца, после се върна зад гишето. Всичко това не му отне повече от минута. След пет секунди снарядът избухна отвън.

Хладнокръвният французин продължи да пише:

„Голям снаряд разруши стената на телеграфната станция. Очакваме още от същия калибър.“

Михаил Строгов вече не се съмняваше, че русите са отблъснати от града. Сега му оставаше единствено да се втурне на юг през степта.

В това време близо до телеграфната станция се разнесе страшна стрелба и град от куршуми изпочути прозорците. Улучен в рамото, Хари Блаунт се строполи на земята.

Алсид Жоливе се канеше да допълни телеграмата си така: „Хари Блаунт, кореспондент на «Дейли телеграф», падна до мен, ранен от шрапнел“, но безстрастният чиновник се обърна към него с невъзмутимо спокойствие:

— Господине, жицата е прекъсната.

После той излезе иззад гишето, взе спокойно шапката си, поизчетка я с лакет и все така усмихнат, се измъкна през една вратичка, която Михаил Строгов не забеляза.

Тъкмо тогава татарските войници влязоха в телеграфната станция. Царският куриер и журналистите нямаха време да избягат. Алсид Жоливе, все още държейки ненужната телеграма в ръка, се

втурна към Хари Блаунт и тъй като бе сърцат човек, метна го на
раменете си решен да избяга с него...

Бе твърде късно!

Плениха и тях, и Михаил Строгов, който в същото това време се
канеше да скочи през прозореца.

Издание:

Жул Верн. Михаил Строгов
Роман. Първа част
Превод от френски: Светлана Иларионова
Издателство „Дизайн“, Варна, 1992 г.

Френска, I издание
Преводач Светлана Иларионова
Редактор Мария Василева
Художник Антоанета Денчева
Формат 16/60/90
Печ, коли 9, 5 Цена 13 лв.
Издателство „Дизайн“ — Варна

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.